

De Takkeling

Zevende jaargang (1999) nummer 2

Werkgroep Roofvogels Nederland

Werkgroep Roofvogels Nederland

in samenwerking met Vogelbescherming Nederland

De Takkeling is een uitgave van de stichting Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN). De WRN is een landelijke werkgroep die, in samenwerking met Vogelbescherming Nederland, de belangen behartigt van de Nederlandse roofvogels. Naast activiteiten als het geven van voorlichting en het stimuleren van maatregelen voor een efficiënte roofvogelbescherming, voert de WRN gestandaardiseerd onderzoek uit naar de ecologie van de in ons land voorkomende soorten.

Bestuur

Voorzitter:	Rob Vogel (SOVON)
Secretaris:	Maria Quist
Penningmeester:	Ton Eggenhuizen (Vogelbescherming Nederland)
Leden:	Frank de Roder (Staatsbosbeheer), Gerrit van Ommering (LNV), Ferry Reinhardt (AID)
Landelijk coördinator:	Maria Quist
Administratieve ondersteuning:	Ans Blanckenborg
Redactie:	Rob Bijlsma, Maria Quist
Drukwerk:	Pet bv, Hoogeveen

Redactieadres: Postbus 54, 8426 AD Appelscha. Tel. 0516 - 432660, fax 0516 - 433330

U kunt onze activiteiten steunen door donateur of actief lid te worden van de WRN. U ontvangt dan naar wens drie maal per jaar de Takkeling (februari, juni en oktober) of eenmaal per jaar een nieuwsbrief. De minimale jaarlijkse bijdrage is fl. 25,-; meer is welkom.

U kunt lid worden door uw bijdrage over te maken op postgiro 76284 t.n.v. Werkgroep Roofvogels te Appelscha, o.v.v. "nieuw lid - Takkeling" of "nieuw lid - nieuwsbrief".

Foreign subscription is f 35,- per year (3 issues).

De Takkeling

Zevende jaargang (1999) nummer 2

Werkgroep Roofvogels Nederland

Witte juveniele Buizerd azend op een dode Vos, Oostvaardersdijk, 13 december 1998 (Nirk Zijlmans)
White juvenile Buzzard scavenging on dead Fox, Oostvaardersdijk, 13 December 1998

Intro

Maria Quist

De roofvogels, met name Havik, Buizerd en Torenvalk, doen het niet gek dit jaar. Zeker vergeleken met het dramatisch slechte resultaat van 1998. Legsels van vier en zelfs vijf (Buizerd, waarvan in Friesland zelfs een 7-legsel, ongetwijfeld van twee vrouwen; helaas vernield door tuig) eieren zijn geen uitzondering. De jongen zitten in het algemeen pront en met volle krop op de nesten. Havikpredatie doet zich, vooral de afgelopen paar weken, geregeld voor. 's Maandags word je nog begroet door drie bijna volgroeide buizerdjongen, dinsdag zitten er nog maar twee, woensdag één! En wanneer je met een angstig voor gevoel de volgende dag je ronde maakt, is het verdacht stil: nest leeg. Wel plukresten en een forse havikspen. Gevoelens van spijt vallen nauwelijks te onderdrukken, maar it's all in the game.

Ook de Boomvalk is weer gesignaleerd op een aantal plaatsen in Drenthe waar hij al een paar jaar min of meer was verdwenen; het eerste 3-legsel is daar alweer gevonden. Hoe dat gaat aflopen, is nog maar de vraag. Het frequente opduiken van jagende en alarmerende paartjes geeft hoop op betere tijden voor deze soort.

Goed nieuws ook van de Werkgroep Slechtvalk Nederland: vijf paren met jongen maar liefst. Vier in kunstnesten op hoge locaties, één in een kraaiennest op een hoogspanningsmast.

De Blauwe Kiekendief is een ander verhaal. De soort blijft een zorgelijke trend vertonen: er dreigt opnieuw een afname op de Waddeneilanden, mogelijk met uitzondering van Terschelling. Over enkele maanden weten we meer.

Het exacte overzicht met de resultaten krijgt U zoals gebruikelijk weer op de volgende Landelijke Roofvogeldag. Deze wordt gehouden op zaterdag 19 februari 2000 in de Stadsschouwburg te Meppel. Denkt U gerust met ons mee. Heeft U suggesties voor lezingen, muziek of andere (roofvogel)activiteiten voor deze dag, laat het ons dan weten (Tel.: 0516-432660 of WRN, postbus 54, 8426 AD Appelscha).

Tot slot: er zijn nog volop roofvogel-T-shirts en sweaters. Alles gaat met 10% korting weg. Ideaal voor de vakantie en vrije tijd.

We wensen iedereen een mooie, warme zomer en een hele prettige vakantie toe, en tot de volgende keer!

De winterse start van een roofvogelinventarisatie

Wiebe Witteveen

In 1999 wil ik de Groote Heide vlakbij Geldrop op roofvogels onderzoeken. Samen met Piet Verhappen, lid van de VWG de Kempen, heb ik dit gebied ook al in 1997 bekeken. Om een goede start te maken, ben ik op 2 november 1998 begonnen het gebied in gedeelten af te lopen op eventuele nieuwe nesten. Die heb ik op kaart ingetekend. In totaal ben ik tot nu toe (half januari 1999) tien morgens en middagen op pad geweest. Tijdens elk bezoek aan het gebied heb ik meteen gelet op verdachte zaken. Niets aangetroffen, behalve illegaal motorcrossen en vuilstort van asbestpijpen! Het viel dit jaar wel op dat de jagers minder actief waren dan in 1997. Ook is er veel gekapt en gedund in het bos. Dat zag ik op 12 november 1998 voor het eerst, toen de Amerikaanse vogelkiers -ofwel bospest- onder handen werd genomen door jongens met een werkstraf. De tweede keer viel op 20 november langs de A2 bij het Diepmeerven; daar stond een wagen met een Belgisch kenteken bij. Eind december werd er voor de derde keer gekapt, ditmaal weer een andere firma die bezig was tussen het Diepmeerven en het Heezerven. En ten slotte waren ze op 12 januari bezig met een timberjack, die in twee minuten een dikke boom omzaagde, schilde en verzaagde. Gelukkig allemaal buiten het broedseizoen, zoals het hoort.

Van elk bezoek aan het gebied heb ik een rapportje gemaakt. Het viel op dat de Torenvalken, net als twee jaar geleden, zo rond half december hun territorium hadden verlaten. In 1997 waren er drie Blauwe Kiekendieven rond de van Tuylshoeve; twee maal een mannetje, eenmaal een vrouwtje. Ik heb ze toen zelfs gefilmd omdat ze helemaal niet schuw waren. Dit jaar heb ik ze nog niet gezien. Wat de Buizerds betreft zie ik geregeld dezelfde vogels op dezelfde plekken zitten; ik let daarbij op kleur en tekening (zo leer je ze goed uit elkaar te houden). Ik heb genoten van de prachtige overwinterende exemplaren. Wat zijn ze mooi met hun bonte en bijna witte verenkleed. Ze liepen vaak al foeragerend over de wei. Bij de afslag Liende vond ik een juveniele Buizerd als verkeersslachtoffer (formulier ingezonden). De Haviken gedroegen zich precies als in de roofvogelhandleiding. Je komt ze in deze periode wat meer in het open gebied tegen, in de houtwallen tussen de weilanden. Een enkele keer hoor je ze. In sommige territoria vond ik weinig prooiresten, in andere wat meer. Uiteraard heb ik die onder de bladeren gestopt: wat niet weet, wat niet deert.

In deze periode heb ik drie verschillende Klapeksters aangetroffen: één bij het Klein Huisven, één bij het Heezerven (Leende) en één bij Valkenhorst. De vogel van het Heezerven zat in een eikje van vijf meter hoog te eten; het had die nacht gevoren en de rijp zat nog aan de takken. Ik ben erbij geklommen en heb een foto genomen van de half opgegeten muis. Voor de goede samenwerking heb ik dit resultaat doorgebeld naar Mary de Bijl, medewerker van het Brabants Landschap, en ook doorgegeven aan SOVON (kreeg bedankbriefje).

Om nog even op de Haviken terug te komen. Ik heb een terugmelding gekregen van een jong mannetje, dat 138 dagen oud is geworden en op 18 km van het nest bij Neerpeld in België is teruggevonden. Zelf vond ik een zieke jonge Havik bij Valkenhorst. Deze heb ik naar het asiel van T. de Smit in Someren gebracht, maar de vogel is alsnog gestorven.

Buizerd azend op Konijn (Tekening: Ronald de Zeeuw).

Op 5 januari 1999 ben ik 's middags naar Valkenhorst geweest om te proberen foto's te maken van prooiresten van de Klapekster, maar hij was er niet. Achter bij het Brilven hoorde ik plotseling gekekker van een Havik, en direct daarop ook een Buizerd. Nadat ik me had georiënteerd, liep ik 300 meter naar de plaats waar het geluid vandaan was gekomen. De Havik was al weg, maar al gauw zag ik een prooi liggen, een vers Konijn. Toen ik een foto wilde maken, vloog er op nog geen 20 meter een grote donkere Buizerd weg, vermoedelijk een vrouwtje, al blijft dat moeilijk. (*Redactie*: een karakteristiek geval, waarbij een Buizerd de prooi van een Havik probeert af te troggelen). En meteen toen ik de foto had gemaakt, vluchtte er vlak bij mij vandaan ook nog een Haas weg. Teruggekeerd naar de heide voor de Klapekster werd mijn aandacht getrokken door een vogel die op één meter hoogte boven de hei aan het jagen was: het was een vrouwtje Blauwe Kiekendief. Een prachtige vogel met haar witte stuit. En of het die middag niet op kon, zag ik even later de Klapekster zitten. Ze vallen wel op, in de top van een vliegden! Hij vloog van top naar top en stond even te bidden. Ik wist niet dat ze dat deden. Zo zie je maar, ook de winter is interessant om te vogelen. Ik heb in de afgelopen paar jaar al veel gezien en veel geleerd.

Adres: Regentessenlaan 18, 5615 RD Eindhoven.

Teleurstelling en succes rond steenarendnesten in Slowakije

Hero Moorlag

Het prachtige weer, een volle geldbuidel en een doos met materialen maakten dat de meivakantie in de Vel'ká Fatra (Grote Fatra) bij Martin in Slowakije niet kapot kon. In een vroeg stadium had ik valkenier Jan de Vries uit Hoogeveen bereid gevonden mee te gaan. Jan is hoofdopzichter Groen- en Bosbeheer bij de gemeente en tevens WRN-lid. Hij heeft een asielvergunningen en revalideert al 20 jaar roofvogels en uilen, vooral tijdens de winter. Daarnaast beoefent hij het vluchtbedrijf. Graag wilde hij zich inzetten voor de bescherming van de Steenarend en kreeg, nadat ik uitleg had gegeven over de situatie in Slowakije, van de Martina de Beukelaarstichting een bedrag. In totaal gingen we met DM 3600.- op pad. Aan materialen namen we mee: een telescoop met twee statieven, een petroleumlamp en het standaardwerk over de Steenarend van Jef Watson. We besloten DM 2600.- te geven aan Správa Vel'ká (beheergebied Grote Fatra) voor de directe bescherming van de Steenarend en DM 1000.- voor de verbetering van het educatief programma rond roofvogels in het algemeen en de Steenarend in het bijzonder, zoals ik dat in herfst 1998 in het museum van Liptovský Mikuláš had gezien. (*Redactie*: Inmiddels is opnieuw f200.- op de WRN-rekening gestort en f200.- toegezegd voor de bescherming van Slowaakse roofvogels.)

Verstoring in de eifase

Van Správa kregen we de berghut Chata Veterné, op 900 hoogte, aan het einde van het Gaderská dolina toegewezen. Het bezoek aan het steenarendnest halverwege dit dal werd een teleurstelling. Paaszondag was in Slowakije de eerste echte warme dag na een strenge winter. Het dorp Blatnica liep uit in het dal. De mensen beschouwen het als hun dal. Velen bezitten er een gedeelte bos of een bergweide. Vanouds speelt een historische verbondenheid. Ludo Reminík bewaakte op dat moment het arendnest en twee vrijwilligers hielden in de bossen een oogje in het zeil. Ondanks dat zijn er mensen, vermoedelijk van elders want in het dorp is het nest bekend, ongezien te dicht bij het rotsnest geweest. Het vrouwtje Steenarend staat bij de bewakers bekend als erg nerveus. In de middag van Paaszondag heeft ze het nest verlaten en is daarop niet teruggekeerd. De koude eieren zijn verwijderd. Ze werden ons in het kantoor van Správa getoond. Was het Paaszondag een regenachtige dag geweest, dan zat de arend nu nog op het nest. Vermoedelijk is de broedcyclus voor dit jaar verstoord. Een teleurstelling, niet in de laatste plaats voor de hardwerkende medewerkers van Správa. Ook als er voldoende geld en materialen voor bewaking zijn, kan er iets mis gaan. Een succesvol broedgeval zagen we in de foothills van de Vel'ká Fatra bij het dorp Podhradie, dicht bij Martin. Hier hadden een ouder mannetje en een jong vrouwtje vorig jaar een nest gebouwd halverwege de stam van

een kapitale spar. Alleen een nest. Nu echter werd de paring waargenomen en kon men met de telescoop het vrouwtje op het nest zien zitten. 24-uurs bewaking dus. We zijn een half uur bij de bewaker geweest. Eén van onze tenten stond onder de bomen op een heuvel, camouflagenet met gat voor telescoop. Fluisteren was toegestaan. Men is uiterst voorzichtig. Wat een landschap. De Steenarenden kijken uit op bergweiden, akkers, en groepjes essen, esdoorns, sparren en wilgen omzoomd door sleedoorn, meidoorn en bergvlier. Hun voedsel bestaat voornamelijk uit hazen en reeën. De bewaker zag blauw van de kou. Wollen ijsmuts en handschoenen. Iedere nacht vror het begin mei nog in Slowakije. Ook in het L'ubochnianská dolina, het langste dal (27 km) van Slowakije, mochten we slechts van grote afstand even tussen de bomen door naar een bewoond steenarendnest kijken. Alleen de kop van de broedende vogel was te zien.

Foto. Een overzicht van het jacht- en broedgebied van de Steenarend in de foothills van de Vel'ká Fatra, voorjaar 1999 (Jan de Vries). *View of the hunting and breeding area of a Golden Eagle pair in the Vel'ká Fatra foothills, Slovakia, spring 1999.*

Vrijwilligerstekort

Met 24-uurs bewaking van de zes steenarendnesten in het berglandschap van de Vel'ká Fatra waarvoor Spravá verantwoordelijk is, werd in 1992 begonnen. Dit gebeurde op initiatief van Metod Macek, een energieke boswachter. Hij wist een groot aantal kundige vrijwilligers te mobiliseren. Er konden twee, soms drie nesten permanent worden bewaakt. Gaandeweg liet de ene na de andere vrijwilliger het afweten. Men had het wel gezien. Op de posten is het erg koud, je zit maar wat te zitten, er is voortdurend gevaar van beren, de eenzaamheid is leuk voor even, men

heeft plotseling geen tijd meer, enzovoort. Het komt er in het seizoen 1999 op neer dat bijna alle bewaking door de mensen van Spravá wordt gedaan.

Volwassen Steenarend, olieverfschilderij van Ulco Laponder (zie ook pagina 119).

Dat houdt in dat hun eigen werkzaamheden, die op een heel ander beheersterrein liggen, zich gedurende het broedseizoen opstapelen. Dat geeft op kantoor merkbaar wrijving. Zelfs Ginger Molitor van Peace Corps (USA) wordt voor nachtbewaking ingezet. Met Jeroen Kok en Harrie Kerssies, twee stagestudenten, durfde men het aanvankelijk niet aan, omdat ze niet in staat zijn verstoorders in het Slowaaks aan te spreken. Ze zullen in een later stadium worden ingeschakeld. Wat mij overigens bij de drie nesten het meest opviel, was de stilte. Er is totaal geen activiteit van arenden, een schril contrast met wat ik vorige zomer heb gezien. De vogels zijn doodstil. Eigenlijk moet je in juni gaan kijken als de ouders af en aan vliegen met prooi. Nu hebben we de hele week geen Steenarend in de lucht gezien. Wel Beflijsters, Korhoen, Havik, Schreeuwend, Raaf, Grote Gele Kwikstaart, Waterspreeuw en de bekende bosvogels, met name de Zwartkop. Ján Bohus, de baas van Spravá, nam ons, Harrie en Jeroen mee naar een zijdal van het Gaderská dolina dat speciale bescherming geniet. Honderd procent bos op kalk en dolomiet met spar, beuk, olm, es, esdoorn, taxus, grove den, dwergden, lijsterbes, meelbes, drie soorten peperboomje en een keur aan wilde planten, onder andere primula's, Asarum, Soldanella, Polygala, Sesleria samen met Lycopodium, Hacquetia en Cortusa. Interessante uitleg door Ján Topercer, botanicus in Blatnica. Verder zagen we blauwe salamanders en zwarte morieljes, maar ook wolvenkeutels en indrukwekkende rotspieken begroeid met grove den. Omdat bomen hier oud mogen worden en omvallen, begint de successie steeds opnieuw. De groeistadia met bijbehorende ondergroei staan in mozaïek. Bos, bodem en beekwater vormen een eenheid. Bohus vertelde dat het gebied representatief is voor de Karpaten. Hier leven dertig beren, een tiental wolven, gemzen, edelherten, reeën en een paar Steenarenden.

Bezoek aan WRN

Inmiddels zijn Metod Macek en Ludo Reminik samen met Ginger Molitor als vertaalster een week in Nederland geweest. Onder leiding van Rob Bijlsma, Ben Koks, Jan de Jong en Johan Krol hebben ze roofvogelnesten bezocht op Berkenheuvel, in NO-Groningen en op Ameland. Het ging vooral om de methoden van onderzoek naar roofvogels, en het waarom en hoe van het nemen van biometrie van nestjongen. Met de opgedane kennis en indrukken van onze zorg voor roofvogels gingen ze naar Slowakije terug. Het geld van de WRN van vorig jaar is gebruikt voor communicatiemiddelen en verwarming in de tenten. Het bedrag van de laatste Roofvogeldag wordt voor een deel gestoken in videobewaking. De rest wordt gestoken in de constructie van meer gerieflijke vaste bewakershutten, waarin tevens voorraden kunnen worden opgeslagen en een monitor kan worden geplaatst. Wellicht dat vrijwilligers dan opnieuw genegen zijn een weekend bij een nest te waken. Alle gevers hebben inmiddels een bedankbrief van Spravá gekregen. Op verzoek van de medewerkers van Spravá en van baas Ján Bohus in het bijzonder bedank ik nogmaals iedereen voor de geboden hulp.

Adres: De Aak 108, 7908 EK Hoogeveen.

Verhalen uit het vogelasiel te Gennep

Maria Reijnders

Een vergiftigd paartje Havik

Een Havik werd binnengebracht door Gerard Müskens. De nestboom van deze Havik bevindt zich in het Reichswald. Bij een nestcontrole bleek het mannetje dood onder het nest te liggen. Het vrouwtje lag ook op de grond, maar leefde nog. Deze vogel werd naar het asiel gebracht. Direct hebben we met veel water oraal en rectaal met een sonde gespoeld. Het dier was erg ziek en lag in een open ruimte op de vloer in de kamer. De tenen waren verkrampd, wat een aanwijzing voor vergiftiging is. Na een uur was het dier zo gevuld met water dat braken niet uitbleef. Een geluk, want het gif kwam er uit. De volgende dag lag het dier met open ogen te kijken. De tenen werden met een zacht balletje weer in de normale stand gezet, dit om verwondingen aan de poten tegen te gaan. Na drie dagen stond de Havik weer op haar poten. Het voedsel was rosbief en calciumtablet. Alles moest met een pincet naarbinnen worden gewerkt. Na zes dagen vloog de Havik uit de open bak die op een tafel voor het raam staat. Zeer op haar gemak staarde ze mij aan. Er werd een ring om de poot aangebracht, zodat steeds te zien is waar ze blijft als ze weer wordt vrijgelaten. Ook worden adres en woonplaats op de vleugelveren gestempeld. Ieder jaar worden de slagpennen geruid. Wanneer William Verpoort ruipennen gaat zoeken, kunnen we misschien meer te weten komen. Tot onze grote verbazing vinden we nog in hetzelfde jaar vlakbij de oude horst een gestempelde veer van onze Havik. Na diens herstel hadden we haar namelijk in de buurt van de oude horst vrijgelaten. Ze heeft direct weer een mannetje gevonden. Het jaar daarna zijn opnieuw gestempelde veren gevonden. Daarna konden we haar niet meer volgen.

Een ontsnapte valkeniersvogel

Op 8 februari 1998 kwam in het vogelasiel in Gennep een adult vrouwtje Havik binnen. Het dier bleek vier jaar oud te zijn, en uit het wild gevangen. Dit werd afgeleid uit het feit dat de vogel volkomen wild was. Er zaten riemen aan zijn poten. De Havik is er met zijn uitrusting vandoor gegaan, met alle gevolgen van dien. De riemen waren in een tak verward geraakt. Gelukkig vond een wandelaar het arme dier. Gerard Müskens van het IBN-DLO heeft de Havik van een ring voorzien en de vleugelveren van een adresstempel voorzien. Op het Quin in Afferden is het dier vrijgelaten. Niet ver van de plaats waar de Havik is vrijgelaten, bevindt zich een havikshorst. William ging daar op onderzoek uit en vond een gestempelde ruipen van bovengenoemde Havik. Als er meer worden gevonden, volgt nader bericht. Wat een geluk dat er een opvang is voor roofvogels, dit dier is in ieder geval gered.

Morgengebed van vogels op de Bergerheide 30 jaar geleden

Wat was het mooi. In het voorjaar ging ik vaak vroeg op pad om de Korhanen te zien baltsen. 's Nachts om 2 uur zat ik al in de auto boven op de zandberg in Bergen te

wachten op de zonsopgang. Ze hadden mij verteld dat wanneer de zon aan de kim verschijnt, de vogels hun gezang onderbreken. In de volksmond heet dat het morgengebed van de vogels. Na tien minuten gaat het gezang dan weer verder. Ik wachtte tot de eerste mannetjes van de Korhanen onder aan de zandheuvel verschenen. Meestal waren het zes mannetjes. De klokkende en sissende geluiden en uitgebreide baltsritueel namen een aanvang. Prachtig om te zien. Af en toe verscheen er een vrouwtje. Na een half uur was de strijd tussen de diverse mannetjes gestreden. De Korhaan is aan de bovenzijde blauwzwart, met witte dwarsstrepen van de onderzijde van de vleugels en onderop zijn staart. Een grote rode huidplek boven het oog. De zwarte staart is liervormig en wordt bij de balts wijd uitgespreid, waardoor de witte onderstaartdekveren goed zichtbaar worden. Het mannetje laat daarbij de vleugels hangen. Het voedsel bestaat uit bessen, bloemknoppen, zaden, insecten en naalden van coniferen. Verder was er nog een Bruine Kiekendief te zien langs de bosrand. Op de kleine vennetjes zwommen Dodaars, Pijlstaarten en andere eenden. De Klapekster liet zich hier ieder jaar zien. Bosuil en Ransuil zaten in het bos. Om zes uur 's ochtends was het weer tijd om terug te keren.

Adres: Vogelasiel Gennep, Heijenseweg 51, 6591 HB Gennep (0485-511906).

Roofvogeljager kon jarenlang zijn gang gaan

NIJEHOLTWOLDE • De 24-jarige jager uit Nijeholtwolde, die vijfdag is aangehouden, heeft volgens de politie verklaard zeker 45 roofvogels te hebben gedood. De politie sluit niet uit dat het er nog meer zijn geweest. Er is bewijsmateriaal voor 33 gedode roofvogels gevonden. De man is lid van de wildebeheerseenheid Kuinder en Linde en de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (KNJV). Beide organisaties kondigen zijn rovenmet aan.

De jager woont vlakbij de eendenkooi in het gebied De Ontginning bij Nijeholtwolde. Hij kon hier ongestoord zijn gang gaan met knuppels, strikken, klemmen en een kraaivangkooi.

De eigenaar van de eendenkooi heeft wel een huis aan de Koorweg, maar verblijft meestal in zijn woonplaats Schipluiden. De kooiker komt slechts af en toe in het weekende naar Nijeholtwolde.

De politie vermoedt dat de man, die sinds zijn achtende een jachtakte heeft, al jaren roofvogels, kraaien en verwilderde katten doodt omdat hij ze als concurrenten voor de jagers beschouwt. „Het is vermoedelijk van kwaad tot erger gegaan. Het begint klein en als er dan geen reactie op volgt gaat het verder”, aldus een politiewoordvoerder. Voor zover nu bekend heeft de man alleen in

De Ontginning, het gebied waarvoor hij een akte heeft, dieren gedood.

„Dit is een zeer ernstige zaak, onze wildebeheerseenheid wordt hiermee in een kwaad daglicht gesteld”, zegt een aangeslagen voorzitter Wiebe Scheenstra van WBE Kuinder en Linde, die ongeveer veertig leden telt. „We zeggen zo vaak tegen onze mensen: Denk er om, brand je niet, hou je aan de regels”. Hier zijn geen woorden voor. „Scheenstra verwacht dat de man onmiddellijk wordt gearrest en dat hij zijn lidmaatschap verliest als hij schuldig is bevonden.

De vogelwachters uit de omgeving en de afdeling Weststallingen van de Werkgroep Roofvogels Nederland hebben met afschuw en ongelooft gereageerd. Ook de boeren uit de omgeving van de eendenkooi zijn verbijsterd.

Arcenaar (63) vergiftigde roofvogels

ARCEAAR • Een 63-jarige duivenmelker uit Arcen heeft bekend twee jaar lang roofvogels vergiftigd te hebben met landbouwgif. Volgens de man hinderden de vogels hem in het uitoefenen van zijn hobby.

De man heeft verklaard dat hij de roofvogels lokte met dode duiven die hij had volgespoten met landbouwgif. Hoeveel vogels sinds 1997 zijn gedood, kan de politie niet zeggen. De man verklaarde in dat tijdsbestek minstens acht duiven in het bos gedeponeerd te hebben, in de hoop dat de roofvogels ervan zouden eten. De politie sluit niet uit dat ook andere beesten het gif hebben binnenkregen. De Arcenaar werd dinsdag na een gezamenlijk onderzoek van de Algemene Inspectiedienst en de politie gearresteerd. De politie had vermoedens dat hij betrokken was bij het vergiftigen van de vogels nadat vorige week wederom een dode duif en een vergiftigde buizerd werden gevonden. In de berging van de man werden diverse soorten landbouwgif en injectiespuiten aangetroffen.

De Arcenaar is gisteren vrij gelaten. Tegen hem is proces-verbaal opgemaakt.

Leen van der Grinten, 15-4-99

Linhings Bergkled, maart '99

Groecurve en legbegin van de Zwarte Wouw *Milvus migrans*

Johan Bos

Over het legbegin van de Zwarte Wouw is relatief weinig materiaal beschikbaar (zie bijvoorbeeld het recente overzicht in Ortlieb 1998). Het legbegin wordt vaak indirect berekend door middel van de leeftijd van de nestjongen te vergelijken met een gestandaardiseerde groecurve van de vleugellengte (Bijlsma 1997). Voor de Zwarte Wouw ontbreekt een bruikbare groecurve; er is slechts een handjevol metingen van vleugellengte en gewicht beschikbaar (Traue 1965 in Bijlsma 1997, Ortlieb 1998). In dit artikel probeer ik de hiaten enigszins te vullen met gegevens uit recent onderzoek naar roofvogels in Saarland (Duitsland). Het gaat om nieuwe metingen aan nestjongen en om frisse cijfers over het legbegin; deze vergelijk ik met gegevens uit andere gebieden.

Gebied en methode

Saarland ligt aan de Franse grens in ZW-Duitsland. In 1995-98 werden in een deel van Saarland, de Bliesgau, Rode *Milvus milvus* en Zwarte Wouw geïnventariseerd. De Bliesgau beslaat ruwweg 250 km², waarvan zo'n 20% bebost is. Het is een heuvelachtig terrein, variërend in hoogte van 150-390 m, met een jaarlijkse neerslag tussen de 750 en 850 mm. Markant in het gebied zijn de prachtige stroomdalen van de rivieren de Saar, Blies, Mandelbach en Bickenalb.

In februari, maart en april werden systematisch geschikte broedbiotopen (boomrijen of -groeperingen in stroomdalen, bosranden), traditionele broedplaatsen van Zwarte Wouw, en broedplaatsen van Rode Wouw gecontroleerd. In Duitsland blijken Zwarte Wouwen graag in de buurt van Rode Wouwen te nestelen. Vaak bevinden de horsten zich op slechts tientallen meters afstand van elkaar. Bij de vastgestelde territoriale paren werd door twee of meer controles later in het seizoen vastgesteld of tot broeden was overgegaan, en of dit succesvol geschiedde (minstens 1 uitgevlogen jong). Een aantal nesten werd beklommen en de daarop aangetroffen jongen werden geringd en gemeten (maksimale vleugellengte en gewicht, zoals voorgesteld in Bijlsma 1997). Op 30 mei 1998 om 11 uur 's morgens trof ik bij een horstcontrole van een Zwarte Wouw een enkele dagen oud jong aan (gedoopt als Jup), een gedeeltelijk opengepikt ei (met daarin Bub), en nog een ei (dat naar later bleek nooit zou uitkomen). Een mooie gelegenheid dus om de schaarse meetwaarden van de vigerende groecurve wat aan te spekken. Nog drie controles vonden plaats op 8 juni (4 uur 's middags), 14 juni (1 uur 's middags) en 22 juni (7 uur 's avonds), waarbij van Jup en Bub vleugellengte en gewicht werden genoteerd.

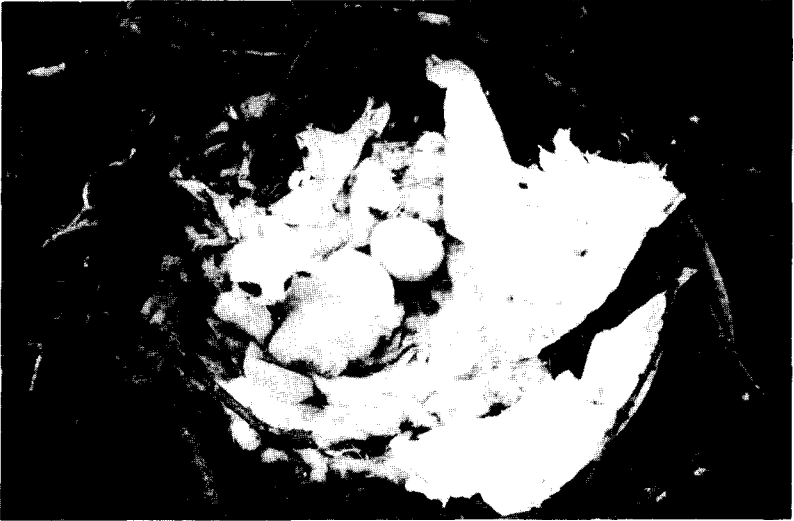

Foto 1. Zwarte Wouw bulletje Jup (c. 3 dagen oud) en twee eieren (waarvan één aangepikt), en resten van een Mol, op nest in Bliesgau, Saarland, 30 mei 1998 (Johan Bos). *Nestling Black Kite Jup (c. 3 days old) and two eggs (one of which pipping) with remains of Talpa europaea on nest in Bliesgau, Saarland, Germany, 30 May 1998.*

Foto 2. De Zwarte Wouwen Jup en Bub (c. 18 en 14 dagen oud), Bliesgau, Saarland, 14 juni 1998. Let op de schijndoodhouding die soms door nestjonge Zwarte Wouwen wordt aangenomen bij bedreiging. (Johan Bos). *Black Kite nestlings Jup and Bub (c. 18 and 14 days old), Bliesgau, Saarland, Germany, 14 June 1998. Notice play-dead behaviour, sometimes seen when threatened.*

Groeicurve

Het duurt ongeveer een dag voordat een jong uit een aangepikt ei kruipt (Ortlieb 1998). Daarmee kan de geboortedag (= dag 0) van Bub worden vastgesteld op 31 mei. De leeftijdsschatting van Jup geeft iets meer problemen. Op 30 mei had Jup een vleugellengte van 24 mm en woog hij 60 gram. Uit de later verkregen vleugellengtes en het feit dat Jup het oudste jong is, kan worden afgeleid dat Jup ten hoogste vier dagen oud was ten tijde van de eerste nestcontrole. Een vergelijking tussen mijn meetwaarden en die van Traue (1965) en Heinroth & Heinroth (1964) in Bijlsma (1997) maakt een leeftijd van drie dagen aannemelijk.

Tabel 1. Maten en gewichten van de nestjonge Zwarte Wouwen Jup en Bub in Saarland in 1998. Geboortedag = dag 0. *Measurements and body mass of nestling Black Kites on a nest in Saarland (Germany) in 1998. Hatching day = day 0.*

Datum	Leeftijd (dag)	Vleugellengte (mm)	Gewicht (g)	Jong	Opmerkingen
Date	Age (days)	Wing length (mm)	Body mass (g)	Young	Remarks
30 mei	3	24	60	Jup	-
8 juni	8	39	240	Bub	-
8 juni	12	87	475	Jup	-
14 juni	14	91	475	Bub	Veren net uit bloedspool
14 juni	18	156	720	Jup	Veren al langer uit
22 juni	22	176	625	Bub	-
22 juni	26	234	755	Jup	-

Deze groeigegevens kunnen worden aangevuld met de data in Traue (in Bijlsma 1997): dag 0 geeft vleugellengte 20 mm, dag 11 geeft 75 mm, dag 26 geeft 232 mm en dag 33 geeft 303 mm. De overblijvende gaten in de groeicurve kunnen worden gevuld door interpolatie.

Legbegin in Saarland

Met de groeicurve kan indirect het legbegin van nesten met jongen worden berekend. Men neemt de leeftijd van het oudste jong (aan de hand van de vleugellengte en de groeicurve), sommeert deze met de broedduur en trekt dit af van de datum waarop het jong is gemeten (Bijlsma 1997). De broedduur bedraagt 31-32 dagen (Ortlieb 1998). In dit verband bedoelen we met broedduur de periode tussen het leggen van het eerste ei en het uitkomen van het eerste ei, ofwel de ligduur. Bij veel roofvogels is gebleken dat deze waarde stijgt naarmate de legselgrootte toeneemt, omdat bij grotere legsels in de regel een paar dagen later met broeden wordt begonnen. Anders (in Ortlieb 1998) vond bij Zwarte Wouwen in gevangenschap een ligduur van 33 dagen in een 4-legsel, en van 33 dagen in een 3-legsel. Bij kleinere legsels, bestaande uit 1 of 2 eieren, wordt gewoonlijk vanaf het eerste ei met broeden begonnen. Ik stel daarom de ligduur van 2-legsels op 32 dagen. Let wel, deze

waarden zijn gebaseerd op in gevangenschap gehouden vogels, en moeten worden vervangen zodra er natuurgetrouwe gegevens voorhanden zijn.

In 1995-98 werden in Bliesgau 22 territoriale Zwarte Wouwen, verdeeld over acht verschillende territoria, vastgesteld: 5 paar in 1995, 6 paar in 1996, 5 paar in 1997 en 6 paar in 1998. Bij 16 paren kon het broedresultaat worden achterhaald: 1x niet-broedend, 2x niet succesvol, en maar liefst 13x succesvol (gegevens uit dagboenotities van J. Bos en G. Nicklaus).

De eerste Zwarte Wouwen verschijnen in Saarland vanaf midden maart op de broedplaatsen. Bij 13 milaanparen kon globaal het legbegin worden vastgesteld: twaalf in april en één keer in (begin) mei. Dit laatste nest werd enkele dagen later in de steek gelaten.

In 1997 en 1998 werden op enkele nesten de jongen gemeten. Hierdoor verkregen we gestandaardiseerde en preciese gegevens over het legbegin, gebruikmakend van bovenstaande groeicurve. Bij nesten waarvan de legselgrootte onbekend bleef, is het aantal eieren gelijkgesteld aan het aantal jongen plus het aantal niet-uitgekomen eieren. In chronologische volgorde levert dat het volgende op (met paarnummer wordt een bepaald territorium bedoeld; het is onzeker of het in de verschillende jaren om dezelfde vogels gaat):

Paar 206: berekend legbegin 2 april 1998 (2 jongen);

Paar 206: berekend legbegin 4 april 1997 (2 jongen);

Paar 201: berekend legbegin 10 april 1997 (3-legsel, 2 jongen);

Paar 209: berekend legbegin 12 april 1997 (3 jongen);

Paar 209: berekend legbegin 12 april 1998 (2 jongen), en

Paar 201: berekend legbegin 24 april 1998 (3-legsel, 2 jongen Jup en Bub).

Het paar dat Jup en Bub grootbracht, was aan de late kant in vergelijking met de andere paren. Dit bevestigt de impressie uit het veld, dat in de Bliesgau de meeste Zwarte Wouwen in de eerste twee weken van april met leggen beginnen. Om dit hard te maken is natuurlijk meer materiaal nodig. Maar een begin is er.

Legbegin in andere gebieden

Het is frappant te zien dat de Saarlandse Zwarte Wouwen er vroeg bij zijn. In het door Ortlieb (1998) samengestelde overzicht blijkt de soort doorgaans eind april en begin mei met de eileg te starten. Dit verdient twee kanttekeningen, voordat er dieper op wordt ingegaan. Ten eerste is er niet zo veel literatuur beschikbaar, en ten tweede gaan vergelijkingen al gauw mank omdat vaak onvermeld blijft hoe het legbegin is berekend. Toch is het interessant eens te kijken wat er allemaal bekend is.

Friedrich (1993) berekende voor twaalf broedsels van Zwarte Wouwen in Thüringen (Duitsland) het legbegin aan de hand van de geschatte leeftijd van de jongen op de ringdatum en een broedduur van 32 dagen (voor alle legselgroottes) als parameters. Zijn legdata varieerden van 30 maart tot 27 april; het leeuwendeel (tien) viel in de

tweede en derde decade van april. Jammer genoeg wordt niet vermeld hoe de leeftijd van de jongen is bepaald.

In de Duitse deelstaat Saksen-Anhalt, in de omgeving van Halle, heerst een jarenlange traditie van broedbiologisch onderzoek naar roofvogels, resulterend in een bulk aan gegevens, ook voor de Zwarte Wouw. Het legbegin van 181 paren uit de periode 1976-90 varieerde van 5 april tot 22 mei, met jaargemiddelden schommelend tussen 23 april en 8 mei (Schönbrodt & Tauchnitz 1987, 1991). Zij berekenden het legbegin ook volgens de indirecte methode, maar met een te korte broedduur van 30 dagen (de auteurs verwijzen naar de Veldgids voor nesten, eieren en nestjongen van Harrison 1975); de leeftijdsschatting van de jongen wordt niet toegelicht. Dezelfde onduidelijkheid geldt voor een handjevol andere bronnen in de recente monografie over de Zwarte Wouw (Ortlieb 1998).

Het is dus behoorlijk aanklooiën en veel gegoochel met getallen wil je er wat van maken. Er zit niks anders op dan richtlijnen op mondiaal niveau voor te stellen, wil je dit verhelpen. Ook hier geldt: een begin is er met de Nederlandse *Handleiding veldonderzoek Roofvogels*.

Dank

Günter Nicklaus bedank ik voor het verstrekken van relevante literatuur.

Summary: Growth curve and onset of laying of Black Kites *Milvus migrans*

Black Kites were censused in the Bliesgau in southwestern Germany, close to the French border, in 1995-98. The census plot averaged 250 km², of which 20% is forested. The area is characterised by valleys of the rivers Saar, Blies, Mandelbach and Bickenalb. The first kites arrive in mid-March. Black Kite territories numbered 5 in 1995, 6 in 1996, 5 in 1997 and 6 in 1998. Of 16 pairs, only one was non-breeding, two failed and the remaining 13 were successful. Based on aged nestlings (according to wing length), onset of laying was calculated to have occurred on 4, 10 and 12 April in 1997, and on 2, 12 and 24 April in 1998. This is earlier than results obtained in other areas in central Europe (possibly partly caused by different definitions of onset of laying, and different incubation periods used in calculations). A single nest was visited several times during the nestling period in 1998, in order to obtain measurements on wing length (stretched maximally) and body mass of two known-age nestlings (Table 1).

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1997. Handleiding veldonderzoek Roofvogels. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Friedrich B. 1993. Daten zu Vorkommen und Brutbiologie des Schwarzmilans (*Milvus migrans*) bei Arnstadt (Thür.). Anz. Ver. Thüring. Ornithol. 2 (1993): 5-7.
- Ortlieb R. 1998. Der Schwarzmilan. Neue Brehm-Bücherei 100. Westarp Wissenschaften, Hohenwarsleben.
- Schönbrodt R. & Tauchnitz H. 1987. Ergebnisse 10-jähriger Planberingung von jungen Greifvögeln in den Kreisen Halle, Halle-Neustadt und Saalkreis. In: Populationsökologie Greifvögel- u. Eulenarten 1: 67-84.
- Schönbrodt R. & Tauchnitz H. 1991. Greifvogelhorstkontrollen der Jahre 1986 bis 1990 bei Halle. In: Populationsökologie Greifvögel- u. Eulenarten 2: 61-74.

Adres: Großherzog-Friedrich-Straße 60, D-66121 Saarbrücken, Deutschland.

De ongelukkige Havik

Mark de Jong

Ik ben werkzaam bij de politie, en wel van de basiseenheid Sneek. Op de zondagmiddag van 16 augustus 1998 was ik belast met de algemene surveillancedienst en kregen wij omstreeks 12.00 uur een melding dat er in de kamer van een flatbewoner op de Houkeslootstraat 42 in Sneek een vogel zat. Volgens de bewoner zou het een arend of zoiets zijn. Mijn collega en ik zeiden tegen elkaar: 'Dat is wel een hele vreemde melding. Het zal wel een grap zijn.'

Direct daarop zijn we naar genoemd adres gereden. Ter plaatse aangekomen zagen we mensen voor de flatwoning staan. De bewoonster kwam bij ons en vertelde dat er een vogel bij haar in de woonkamer zat, en dat deze dwars door het achterraam was gevlogen. Ze was zich doodgeschrokken. Dit had ze nog nooit meegemaakt. We keken omhoog en zagen een vogel voor het raam. Het raam was besmeurd met bloed. In eerste instantie leek het op een Sperwer. Hij was echter veel groter.

De bewoonster wilde graag dat wij de vogel daar even weghaalden. Mijn collega en ik gingen met een deken naar boven. Toen we de kamer binnen wilden lopen, zagen we allemaal glas en bloed op de vloer van de kamer liggen. Vervolgens zagen we een groot gat in de kamerruit. We liepen de kamer binnen en probeerden de vogel te vangen. Ik zag dat het een hele grote vogel was. Hij keek met zijn grote kraalogen (geel) naar ons en begon ontzettend te fladderen en probeerde weg te vliegen. Ik zei tegen mijn collega: 'Dat lukt ons nooit. Ik weet wel iemand die deze vogel makkelijk kan vangen.' Hierop heb ik Jan van der Sluis, de roofvogelspecialist, gebeld. Hij hoorde wat er aan de hand was en zei: 'Ik kom direct.'

Toen van der Sluis ter plaatse was, is hij direct naar boven gegaan. Hij ging heel voorzichtig naar binnen en pakte de vogel bij zijn poten. Hij bleef rustig hangen en verzette zich niet. Het bleek een vrouwtje Havik te zijn. De Havik had een wond aan haar hals en bloedde. Verder vertelde Jan dat zij een ring aan haar poot had. Uit de gegevens op de ring bleek dat de vogel in Terhorne was geringd op 5 juni 1998. De vogel werd voor verder verzorging door van der Sluis overgebracht naar 'De Fûgelhelling' van de familie Miedema te Ureterp.

Volgens mij gebeurt het zelden dat een Havik door een ruit vliegt. Mogelijk zat ze achter een prooi aan. Het is een wonder dat het beest dit avontuur heeft overleefd.

Adres: Spinnekop 9, 8621 DJ Heeg.

Redactie: een karakteristiek verhaal. De meeste jonge Haviken krijgen eind juli-begin augustus steeds minder te eten van hun ouders en gaan zwerven. Vanaf dat moment moeten ze hun eigen kostje bij elkaar scharrelen. Daarbij verzeilen ze vaak in een voedselrijke, maar gevaarlijke omgeving: weliswaar buiten bezette territoria van Haviken maar in de buurt van mensen. Een ongeluk is daar zo gebeurd. Opmerkelijk aan dit verhaal is dat de herkomst van de vogel kon worden getraceerd: Terhorne, ofwel 5-6 km verderop. Havikjongen zwerven inderdaad niet erg ver van de broedplaats weg. De in dit geval afgelegde afstand is normaal.

Vrouwenmoed

Alex Hoving

Voor het eerst in mijn 'roofvogelloopbaan' ben ik bij de kladden gepakt door een moedertje Havik. Zo erg lang draai ik nog niet mee in de roofvogelwereld, maar ik heb toch al heel wat gezinnen bezocht. Zo ook was deze Havik in Emmen op 22 mei 1999 aan de beurt om haar jongen te laten ringen door Arjen (Dekker) en mij.

Nu was mij van voorafgaande jaren bekend dat deze vogel bij benadering van het nest fanatieker was dan de andere Haviken in mijn roofvogelgebiedje. Maar dat zij dit jaar zo te keer zou gaan, had ik eerlijk gezegd niet verwacht! Bij de nestcontroles kwam de vogel steevast twee keer een schijnaanval uitvoeren, niets bijzonders verder. Tijdens de ringsessie ging het even anders.

Bij het klimmen was er niets aan de hand, maar eenmaal met de eigenlijke operatie begonnen (jongen in tas), komt het vrouwtje Havik supersnel al kekkerend recht op het doel (ik dus) aangevlogen! Eerst verneem ik alleen een briesje door m'n haar als de vogel langsscheert. Bij de tweede aanval is het raak. De vogel grijpt me met haar klauwen net onder de schouders met als resultaat dat mijn rug wordt bekrast en mijn nieuwe WRN-T-shirt wordt omgetoverd tot poetslap. Nog zeker acht aanvallen volgen, maar ik weet deze af te weren door luid te sissen en met de arm te zwaaien. Dat kan eigenlijk niet, want je hebt beide armen nodig om de jongen ongeschonden in de tas te krijgen (en er later weer uit, natuurlijk). Enfin, na enige tijd sta ik weer veilig met beide benen op de grond. Arjen heeft van deze aanvallen nog enige foto's geschoten en ik ben benieuwd wat daar van is geworden.

Foto. Van links naar rechts mannetje (15 dagen), mannetje (18) en vrouwtje (18) Havik, Berkenheuvel, 9 juni 1997 (Rob Bijlsma). From left to right male (15 days old), male (18) and female (18) Goshawk, Berkenheuvel, 9 June 1997.

Er was één jong dat nog gesekest had moeten worden, maar ik zag daar vanaf in verband met de eigen veiligheid en het welzijn van de havikmoeder in kwestie. Het zit namelijk zo dat ik voor dit klusje nog even het nest bezocht op 31 mei. Ik had de nestboom nog maar voor de helft beklommen of het was weer raak. De Havik was nu nog doller dan tijdens het ringen en ik had haar al acht keer afgeweerd. Eerst maar naar beneden en laten bekoelen. Na een tijdje (de Havik laat zich niet meer zien of horen) klim ik weer naarboven. Echter, ik zit nog geen drie meter in de boom of ze komt weer aansnellen. Na de vogel een paar keer te hebben afgeschud, is wat mij betreft de maat vol. Dan maar een ongesekst jong in het nest!

Aan de ene kant heb ik deze incidenten als fantastisch ervaren (klinkt misschien gek, maar toch is het zo). Aan de andere kant, als het altijd zo zou gaan, kapte ik er beslist mee. Bij vertrek, met toch een kater omdat het ene jong dus niet door mij was gesekest, vond ik toch nog als pleister op de wonde een ruiveer. Aan de veer is te zien dat het om een oudere Havik gaat. Hier kom ik later nog wel achter als Rob (Bijlsma) de veer onder ogen heeft gehad.

Dit was het wat betreft de moedige havikmoeder. De vader was wel in de buurt, maar toonde minder moedig gedrag. Geeft ook niet. Als mijn vrouw zoveel groter was, had ik haar ook op dergelijke klusjes afgestuurd.

Adres: de Weerdstraat 23, 7884 VH Klazienaveen-Noord.

Naschrift Rob Bijlsma: het is een bekend feit dat Haviken erg fel kunnen zijn bij het nest. Zelf ben ik een keer letterlijk een grove den uitgemept door een vrouwtje in het Roekelse Bos bij Ede. Dat er afgelopen eeuw toch enige progressie is gemaakt in de reactie van mensen op dit soort aanvallen, blijkt uit Arthur Cleveland Bent's *Life Histories of North American Birds of Prey, Vol. one* (gepubliceerd in 1937). Hierin worden diverse analoge gevallen beschreven, maar met een andere afloop! Wat te denken van Clarence F. Stone: "*Back she came with speed of an arrow, wings half closed, eyes blazing, and uttering angry "cacs", all of which meant that to save my scalp I must wing her. But she was so alert and quick that it was several minutes before I clipped her fore wing so that she fell to the ground, still full of fight and "cac-ing" loudly.*" En ook Mr. Sykes hield niet van halve maatregelen toen hij tijdens het vissen herhaaldelijk werd aangevallen: "*Yesterday the fisherman went to the stream with a gun. The hawk evidently saw him coming and met him some distance from the brook. The Springfield man who is an expert hunter as well as angler brought the bird down with two shots.*" Toegegeven: niet alle Amerikanen reageerden op die manier. De beschrijving van George M. Sutton is te mooi om niet aan te halen: "*Before my companions left me I crawled into a rudely constructed blind where I crouched motionless, hoping that I would not be detected by the hawks. The female bird drove the departing group of men to the edge of the woods and then returned, calmer for an instant or two, apparently, and then, spying me without the slightest difficulty, redoubled her fury and bore down upon me with savage intent. Intrepid and insistent she swooped at me from all directions and only the branches of the blind kept me from the direct blows of her feet although the protecting boughs cracked and snapped at each onslaught. My being alone doubtless increased her daring and she perched at a distance of only twelve feet and screamed in my face, her bright eyes glaring, and her powerful beak expectantly parted. With the Sept camera in hand I photographed the attacking bird, and while I tried to steel my nerve to accept the blows of her feet without flinching, I found I could not. Every time, when I saw her glowing eyes, partly opened bill, and loosely poised feet descending upon me I ducked and raised my arms in spite of myself.*" Ik denk dat Sutton's reactie om weg te duiken en zich te beschermen met z'n

armen een heel verstandige was, verstandiger in ieder geval dan het vrouwtje af te knallen of haar vleugel te breken. Uiteraard is Alex' reactie nog beter: de vogel met rust laten!

Sutton deed ook nog een interessante waarneming tijdens zijn benarde positie in de schuilhut: "The most memorable thing about the day's experience was the method of attack of the female bird, which has partly explained to me the ease with which some of these birds capture their prey. When the Goshawk left her perch to strike at me her set wings and slim body were for several seconds almost invisible and the only actual movement perceptible was the increase in the size of her body as she swiftly approached. Three times at least I was looking directly at the approaching bird and did not see her at all because of the lines of her wings and body so completely harmonized with the surroundings, and the front view was comparatively so small." Een prachtige illustratie hiervan is te vinden op pagina 119 van de Ecologische Atlas van Nederlandse Roofvogels, een foto gemaakt door Willem van Manen net voordat hij zich moest bukken.

Jager doodt bij Nijeholtwolde 33 roofvogels

Van onze redacteurs

NIJEHOLTWOLDE - De Algemene Inspectiedienst (AID) van het ministerie van landbouw, visserij en natuurbeheer heeft vrijdag een 24-jarige jager aangehouden, die bij Nijeholtwolde op grote schaal vogels heeft gedood. Het gaat om 33 beschermde roofvogels - 15 haviken, 10 buizerds en 8 sperwers - zeker 10 reigers en honderden kraaien.

Ook doodde hij wilde katten. De man maakte gebruik van knuppels, strikken, klemmen en een kraaivangkooi. Hij heeft verklaard de dieren als concurrenten van de jagers te beschouwen.

De man had de omgeving van de eendekooi aan de Kooiweg bij Nijeholtwolde als werkterrein. Hij gebruikte postduiven om de roofvogels te lokken. Om te voorkomen dat de herkomst van de vogels getraceerd kon worden, sneed hij de geringde poten van de vogels. De restanten begroef hij.

Controleurs van de AID, die onderzoek doen naar kraaivangkooien, stuitten bij de toeval op de lokduiven. De jager heeft een proces-verbaal gekregen wegens overtreding van de Vogel- en Jachtwet. Zijn jachtakte is ingetrokken. Het Openbaar Ministerie beraadt zich op vervolging.

Woordvoerder Zweitse Lulof van de jagersorganisatie KNJV zegt dat als blijkt dat de man lid is van de jagersvereniging en hij schuldig wordt bevonden, de KNJV „korte metten" met hem zal maken. „Op dat moment beginnen we direct met een royementsprocedure. Dit soort lie-den vliegt er bij ons uit."

Haviksnest vernield

Nuis - Op het landgoed de Coendersborg van de Stichting Het Groninger Landschap is vorige week door onbekenden een boom doorgezaagd, waarin een nest van een havik zat. Er is door de stichting aangifte gedaan bij

de politie. Ze hoopt dat er getuigen van zijn geweest en zoekt hen contact op te nemen met de politie in Marum. De havik broedde al een aantal jaren met succes in bomen op het landgoed bij Nuis.

Nieuwsblad van het Noorden, mei '99

Staatsbosbeheer stopt kappen in voorjaar en zomer

DEN HAAG - Staatsbosbeheer stopt geleidelijk met houtkap in voorjaar en zomer.

Het vellen en wegslepen van bomen veroorzaakt dan te veel schade aan de natuur.

Vogelonderzoeker Rob Bijlsma van de Werkgroep Roofvogels Nederland publiceerde onlangs dat door de werkzaamheden van SBB jaarlijks honderden nesten van roofvogels en tienduizenden nesten van zangvogels worden vernield.

In het najaar en in de winter gaat de houtkap gewoon door, omdat dan de aangerichte schade minder is.

Dat schrijft staatssecretaris Faber (natuurbeheer) aan de Tweede Kamer.

Trouw

2-4-1999

Havik *Accipiter gentilis* en Vink *Fringilla coelebs*

Dook Vlucht

In de duinstreek tussen Camperduin en Wijk aan Zee is in 1998 voor de vierde keer onderzoek gedaan naar het broeden van roofvogels door RWG Noord Kennemerlands Duin. Bij één van de zestien succesvolle broedgevallen van de Havik werd een opmerkelijke vondst gedaan.

Op 21 juni werd tijdens een bezoek aan het bosje waar een Havik broedt het nest van een zangvogel gevonden. Het lag op de grond, niet direct onder een boom maar wel ongeveer 15 m van de nestboom van de Havik. Het was niet meteen duidelijk van welke vogelsoort dit nest was. Wel viel direct op dat voor de bekleding van het nest de borstveren van meerdere vogels waren gebruikt. In ieder geval de veren van een Sperwer of Havik.

Cees Roselaar, werkzaam als bioloog op het Instituut voor Taxonomische Zoölogie in Amsterdam, constateerde dat het nest van een Vink was. De door de Vink gebruikte veertjes waren vooral die van Havik, maar ook van Wilde Eend en zeker één van een Watersnip. In het begin van het seizoen heeft de Havik o.a. een Wilde Eend geslagen en niet ver van het nest geplukt. Hoe het nest van de Vink onder de boom is gekomen, is niet duidelijk. Ik ben tot de volgende theorie gekomen:

De Vink heeft in de nabijheid van het nest van de Havik een nest gemaakt en heeft daarbij gebruik gemaakt van de veren van de Havik en van enkele haviksprooien die in de omgeving lagen. De Havik heeft het nest uit de boom gehaald, het in zijn poten meegenomen naar zijn nest en de juveniele Vinken aan zijn eigen jongen gevoerd of zelf opgegeten. Misschien was dit een spontane actie, misschien heeft de Havik het nest enige tijd in de gaten gehouden en gewacht tot de Vinken groot genoeg waren om op te eten.

Al eerder is door mij een gelijkelijke vondst in Frankrijk gedaan (Vlugt 1995). Het betrof toen ook een broedgeval van een Havik waar op de grond nabij de nestboom twee nesten van zangvogels werden aangetroffen. Een oproep om informatie over soortgelijke gevallen leverde een artikel op dat 56 jaar geleden werd gepubliceerd in het Amerikaanse blad *Auk* (Linduska 1943). Hierin wordt beschreven hoe een Cooper's Hawk *Accipiter cooperi* het nest van een Eastern Goldfinch *Spinus tristis tristis* vervoerde over een afstand van tussen de zes en 25 meter. De Havik werd gestoord tijdens de maaltijd en liet het nest met enige (herkenbare) resten van de juveniele zangvogels achter. Daarnaast werd in Japan een Havik betrap op gefotografeerd tijdens het leeghalen van nesten van Dikkopklapekster *Lanius bucephalus* en Oosterse Tortelduif *Streptopelia orientalis* (Takagi *et al.* 1995), overigens zonder het nest zelf mee te nemen.

In 1997 en 1998 werd bij een ander broedgeval van een Havik in Bergen, op ongeveer 1200 m van het broedgeval in Schoorl, een zangvogelnest gevonden. Ook

hier was het nestje geheel uit elkaar getrokken. Mogelijk heeft bij dit nest hetzelfde plaatsgevonden.

Wie heeft soortgelijke waarnemingen gedaan? Wie weet er iets meer te melden? Zijn er andere theorieën over deze vondst?

Met dank aan Cees Roselaar, Rob Bijlsma en Jan Stok.

Summary: Goshawk *Accipiter gentilis* and Chaffinch *Fringilla coelebs*

Almost beneath a Goshawk nest (only 15 m away) in the dunes of the western Netherlands, the remains of a depredated nest of a Chaffinch were found. It is hypothesised that the Goshawk had taken the entire Chaffinch nest (which contained feathers of Goshawk, Mallard and Common Snipe) during the nestling stage. A similar case has been described for a Goshawk nest in France in 1995, where two depredated songbird nests were found close to the nest of a Goshawk (Vlugt 1995).

Literatuur

Linduska J.P. 1943. Cooper's Hawk carrying a nest of young Goldfinches. *Auk* 60: 597-598.

Takagi M., Ueta M. & Ikeda S. 1995. Accipiters prey on nestling birds in Japan. *J. Raptor Res.* 29: 267-269.

Vlugt D. 1995. Voeren haviken hun jongen complete nesten. *De Kleine Alk* 13(3): 13-14.

Adres: Nassaulaan 8, 1862 EJ Bergen (072-5897778, email: dvlugt@multiweb.nl)

Foto. Nest van Vink, onder andere bekleed met borstveren van een Havik, gevonden onder een haviksnest, duinen tussen Camperduin en Wijk aan Zee, juni 1998 (Jan Stok). *Depredated nest of Chaffinch, lined with -among others- breast feathers of Goshawk, found beneath a Goshawk nest in the dunes between Camperduin and Wijk aan Zee, June 1998.*

Ontmoeting met een gewonde Buizerd

Henk van Paassen (VWG-IVN Ede)

Het is zondagochtend 26 juli 1998. Net terug van een heerlijke zand-zee-zonvakantie aan de Frans-Atlantische kust. Het weer nodigt uit voor een verkennende trimloop door het Edese Bos. Net als anders benut ik mijn wekelijkse trimlopen om te zien hoe mijn BMP-plots Edese Bos-Oost en Edese Heide West er bij liggen. Elke jaar weer loop ik tegen nieuwe verrassingen aan, zoals dit jaar een Das op amper 10 m voor me op het bospad! Dit keer heb ik vooral de aanwezige roofvogelnesten van Havik, Buizerd, Sperwer en Boomvalk op het oog.

Het is zondagochtend 8.00 uur en de woonwijk is in diepe rust. Zelfs de hondenuitlaat is nog niet op gang. De warming-up voert mij via de Kreelseweg naar mijn BMP-plot. In een perceel Japanse Larix (geplant in 1973) kijken drie vliegvlugge jonge Sperwers verstoord op. Zij zitten voor het derde achtereenvolgende jaar in dit perceel, en elk jaar weer in een nieuw nest.

Even verderop vliegt een jonge Buizerd vlak voor me op. Hij vliegt scheef weg, alsof hij gewond is. Na 20 m gaat hij weer zitten. Ik loop naar hem toe, en wéér gaat hij scheef op de wieden. Na 50 m landt hij in een perceel Fijnspar. Het is duidelijk: deze vogel mankeert wat. Ik kan de Buizerd benaderen tot op 1 m. Om hem te vangen trek ik mijn T-shirt uit en gooi die over de kop van het beest. De vogel laat zich op zijn rug vallen om zich met zijn poten te kunnen verdedigen. Ik weet de scherpe klauwen te omzeilen en hou de vogel twee tellen later fladderend omhoog. Door hem over zijn rug te strijken, klapt hij zijn vleugels al snel in en ligt hij even later ruggelings in de palm van mijn hand. Het linkeroog zit half dicht (zie foto), de vogel lijkt redelijk uitgeput. Vermoedelijk is het jonge beest tegen een tak gevlogen en vervolgens uitgehongerd. Ik trek mijn T-shirt weer aan en neem de Buizerd al wandelend mee naar huis.

Thuis gekomen merk ik al snel dat het beest -en ik zelf- onder de luisvliegen zit. Die beesten zijn bijna niet dood te krijgen! Na enkele succesvolle pogingen ga ik op zoek naar een tijdelijk onderkomen totdat ik een opvangadres heb gevonden. Een huishoudkrat en een oud barbecue-rooster (!) bieden uitkomst.

Inmiddels is het 10.00 uur geworden en bel ik diverse leden van de Werkgroep Roofvogels Nederland voor een goed opvangadres voor deze verzwakte jonge Buizerd. Na diverse praktische adviezen en enkele geduldige voicemailen besluit ik om de plaatselijke dierenambulance te bellen. Zij geven mij het adres van de regionale vogelopvang Stichting Mens, Dier en Natuur te Woudenberg. Daar aangekomen wordt de buizerd onmiddellijk ingespoten tegen ongedierte. Na een hap filet american wordt het dier in een hok geplaatst. De beheerder verwacht dat het dier een paar dagen nodig heeft om te herstellen. Ik neem afscheid van de vogel in de wetenschap dat hij in goede handen is.

Na twee dagen bel ik de vogelopvang om te horen of de vogel het goed maakt. Ik hoor op van de mededeling dat de vogel het niet heeft gehaald. Hij was teveel ver-

Foto. De jonge Buizerd laat zich rustig fotograferen; het halfgesloten linkeroog is duidelijk zichtbaar (H. van Paassen). *The young Buzzard photographed; the half-closed left eye is clearly visible.*

zwakt en ging steeds schever op zijn poten staan en liggen in zijn hok. De verzorgers hebben toen besloten om het dier met hulp van een plaatselijke dierenarts uit zijn lijden te verlossen. Omdat ik twijfelde aan een natuurlijke dood, heb ik de AID gebeld om te horen of zij dode roofvogels nog op vergiftiging o.i.d. onderzoeken. Vanwege de hoge onderzoekskosten schijnt dat echter alleen voor duidelijke vervolgingsgevallen te gebeuren. Einde verhaal.

Mocht dit relaas aanleiding zijn voor vragen of informatie, dan houd ik mij aanbevolen voor uw reactie.

Adres: Van Anrooylaan 17, 6711 ED Ede (0318-616808).

De vreemde valk

Auke Dotinga en Halbe Vogel

Dinsdag 6 oktober 1998 lijkt een mooie dag te worden. De wind komt uit oostelijke richting en het zonnetje is lekker. Ik heb met Halbe, een vriend van mij, afgesproken om een tochtje rond het Lauwersmeer te maken. Halbe is in deze omgeving opgegroeid en is van plan om zoveel mogelijk ganzen en andere trekvogels te observeren. Hij heeft de videocamera van zijn vader meegenomen, maar heeft net als ik geen ervaring met filmen. Maar ja, een keer moet toch de eerste keer zijn.

We besluiten om eerst naar Kollumeroord te gaan. Hier heb je vanaf de uitkijkbult een prachtig uitzicht over de Senneplaat. Al gauw zien we een Grote Zilverreiger, Dodaars, Wintertalingen en Kleine Zwanen. Ik zet de camera op het statief van mijn telescoop, zodat de wind er minder vat op heeft. Na wat te hebben gefilmd, gaan we naar de waddenkust bij Paesens. Vanaf de zeedijk heb je een mooi uitzicht over de kwelders en de kust. Grote groepen Brandganzen, Smienten, Talingen en steltlopers foerageren op de kwelders. Plotseling vliegt alles omhoog, en ik weet uit ervaring dat dit roofvogelalarm betekent. Ik begin snel de ganzen te filmen, maar dan wijst Halbe opeens naar voren. Recht voor mij uit, aan de rand van een plasje, zit een grote roofvogel. 'Een Slechtvalk', roep ik, en met het hart bonzend in mijn keel probeer ik de vogel te filmen. Halbe observeert de vogel met de kijker. Ineens vliegt de vogel op, om even boven het plasje te zweven. Plots duikt hij naar beneden waar een groepje Smienten rondzwemt. De vogels vliegen in paniek uiteen. Terwijl de valk boven eenzelfde vogel blijft, duikt deze steeds onder om aan de greep van de valk te ontkomen. Tussentijds zien we ganzen verschrikt opvliegen en een enkele Kievit probeert de indringer te verjagen. Met kunst en vliegwerk houd ik de vogel in beeld. Zonder iets te hebben gevangen, gaat de vogel aan de rand van het plasje zitten. We hebben al zo'n vijf minuten gefilmd, het is niet te geloven. Dan komen er mensen aanlopen met een hond, de valk kijkt op en in een mum van tijd is hij over de zeedijk verdwenen in zuidelijke richting, onderweg nog een beweging makend naar een duif. We besluiten snel naar huis te gaan om het resultaat te bekijken. Dat mag er wezen: alles staat erop, en dat voor twee beginners. De vogel lijkt ons een juveniele Slechtvalk. Zondagavond komt Roelf bij ons om de video te bekijken. Roelf is een echte vogelkenner en heeft al vaker zeldzame vogels geobserveerd. Tijdens het zien van de video is hij ervan overtuigd dat het geen Slechtvalk kan zijn. De lichtbruine kruin, gebandeerde staart, lichte onderzijde en bruine bovenzijde sluiten een juveniele Slechtvalk uit. ook de vleugels lijken langer en smaller te zijn dan van een Slechtvalk. Na alle boeken te hebben bestudeerd en de video zo'n 20 keer te hebben gedraaid, zijn wij er bijna zeker van dat het om een Lannervalk gaat. Een kopie van de band is met een beschrijving naar de zeldzaamhedencommissie gestuurd. De uitslag moet nog binnenkomen. We zijn benieuwd.

Adres Auke Dotinga: Jensmastraat 1, 9284 TO Augustinusga.

Naschrift redactie: Inmiddels is een voorlopige uitslag van de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna binnen. Het is inderdaad een Lannervalk, al is de kans dat het om een wilde vogel gaat gering. Mogelijk gaat het om een ontsnapte valkeniersvogel.

het Vogeljaar

Het tijdschrift 'Het Vogeljaar' verschijnt zes maal per jaar en houdt haar lezers al ruim 45 jaar op de hoogte van de laatste ontwikkelingen op het gebied van vogelstudie en vogelbescherming.

'Het Vogeljaar' wordt als het meest informatieve vogeltijdschrift in de Benelux beschouwd.

Omdat het geen commercieel blad is kan de abonnementsprijs uiterst laag worden gehouden.

Door overmaking van f 27,50 op postbanknummer 964 472 ten name van 'Het Vogeljaar' Boterbloemstraat 20, 5321 RR Hedel (073)599 19 67, onder vermelding van 'nieuwe abonnee' ontvangt u als welkomstgeschenk onze nieuwe veertiendaagse Vogelkalender, waarvan u na gebruik een vogelboekje overhoudt.

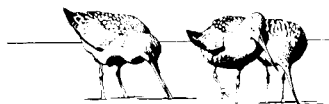
Lees Limosa

In de nieuwste **Limosa**, tijdschrift van de Nederlandse Ornithologische Unie en SOVON staan o.a. artikelen over Kolonievogels en Zeldzame broedvogels in Nederland in 1995; Najaarstrek van de Waterrietzanger in de Makkumer Zuidwaard in de periode 1986-1996; Broedbiologie en aantalsontwikkeling van Appelvinken in Flevoland.

In het komende nummer artikelen over: Geslachtsdeterminatie van nestjonge Buizerds; Een kwart eeuw Blauwe Kiekendief op Schiermonnikoog; Missen is gissen: ontbrekende tellingen in vogelmeetnetten.

De goede verstaander heeft het begrepen: Limosa kun je niet missen. Een abonnement op het viermaal per jaar verschijnende tijdschrift kost slechts f22,- Aanmelden bij:

Limosa, L. Hellenberghof 32,
2202 XT Noordwijk

Mantelende volwassen Havik (tekening: Ronald de Zeeuw).

Zon-gedrag van Grauwe Kiekendief *Circus pygargus*, Havik *Accipiter gentilis*, Sperwer *A. nisus* en Buizerd *Buteo buteo*

Rob G. Bijlsma, Bennie van den Brink, Ben Koks, Ron Poschkens en
Petra de Vlaming

Nadat er in een eerdere Takkeling een beschrijving had gestaan van het zon-gedrag van een Wespendif (Bijlsma 1997), kwamen er diverse reacties met beschrijvingen van andere zonnende roofvogels. Omdat het aantal publicaties van zonnende roofvogels in de gematigde klimaatszone gering is, worden deze waarnemingen hier nader uitgewerkt.

Wat is zonnen precies? In de omschrijving van Simmons (1986) wordt het uitgelegd als: gedrag waarbij een vogel met opzet een positie inneemt ten opzichte van de zon, vaak samengaand met het aannemen van een speciale houding. Als dit door een droge vogel gebeurt, kan van 'echt' zonnen worden gesproken. Een natte vogel die de zon gebruikt om droog te worden, vertoont eveneens zon-gedrag. Dit wordt door Simmons (1986) weliswaar zonnen genoemd, maar feitelijk gaat het om drogen.

Enkele nieuwe gevallen van zonnende roofvogels

Grauwe Kiekendief *Circus pygargus*

Tijdens observaties vanuit een schuilhut in zomer 1994 bij een nest tussen Oudeschans en Blijham (Groningen) nam het adulte vrouwtje halverwege de zeer warme en zonnige dag een zonnende houding aan op haar vaste zitpaal. Met de rug naar de zon gekeerd spreidde ze vleugels in een licht afhangende houding; de staart werd eveneens gespreid en de nek werd iets uitgerekt. Op de foto lijkt ze haar snavel dicht te hebben, maar dat is niet echt goed te zien. In deze houding volhardde ze enige tijd (Foto 1). Voordat ze deze houding aannam, had ze niet gebaad (Ben Koks, Hans Hut).

Havik *Accipiter gentilis*

In september 1997 werd bij Vogelopvang Damland in Bergen een juveniele Havik binnengebracht. Deze vogel was blijkbaar ergens tegenaan gevlogen, waarbij één van de vleugels was beschadigd. Deze vogel werd door Petra de Vlaming op 27 oktober bespied in zijn hok op het moment dat een straal zonlicht precies viel op de plek waar de vogels meestal zat. De vogel nam prompt de deltahouding aan: vleugelboegen afhoudend en vleugeltoppen afhangend. Er werd verder geen aandacht aan besteed, omdat niet bekend was dat zon-gedrag bij Haviken niet eerder was beschreven (Petra de Vlaming).

Een tweede geval betrof een adult wijfje, dat op 10 oktober 1998 om 9.06 u (zomertijd) vanuit Berkenheuvel het aangrenzende Wapserveld opvloog en 300 m uit

de bosrand in een dode berk landde. Tót die tijd was het wisselend bewolkt en vrij heilig. Om 9.08 u brak de zon door en veranderde de tot dan toe alerte houding van de Havik. Ze zat met haar rug naar de zon, liet de vleugels licht gespreid afhangen en spreidde de staart een heel klein beetje. Tegelijkertijd knikte ze haar staart lichtelijk, zodat de hoek ten opzichte van de zon 90° werd. Al met al zeker geen deltahouding, maar een flauwe aanzet ertoe. Deze houding hield ze 65 seconden vol; op het moment dat de zon achter laaghangende wolken verdween, hernam ze haar normale verticale en slanke houding. De vogel bleef van 9.06 tot 9.43 u op deze post zitten. Bij daaropvolgende zondoorbraken, ongeacht duur en intensiteit, werd geen zonhouding meer aangenomen. (Rob G. Bijlsma).

Foto 1. Zonnend adult vrouwtje Grauwe Kiekendief nabij nest, juli 1994, tussen Oudeschans en Blijham (Hans Hut). *Sunning adult female Montagu's Harrier near its nest, July 1994, between Oudeschans and Blijham.*

Sperwer *Accipiter nisus*

In juni 1992 zat Bennie van den Brink in Boswachterij Staphorst in zijn schuilhutje bij een plasje. Vogels komen graag drinken en baden bij plasjes, en dat geeft een mooie gelegenheid foto's te maken. In dit geval had een adult wijfje Sperwer op een stam een prooi geplukt en opgegeten. Hierna vloog ze naar een boom die buiten beeld van de waarnemer stond. Kort daarop landde ze op de grond en ging tussen de hei op de grond liggen. Het wijfje had in de tussentijd niet gedronken of gebaad, iets wat was af te lezen aan de voedselresten die aan de snavel kleefden en haar droge verenkleed. Kort daarop nam ze er vlakbij, nog steeds liggend, een iets andere houding aan. Ze ligt dan schuin op haar zij te zonnebaden (Foto 2). De snavel staat ietsje open, een teken dat ze moet koelen vanwege de zonnekracht. Helaas is op de

foto niet te zien dat ze de rechtervleugel half gestrekt heeft. Wel is duidelijk dat de linker armvleugel een dakje vormt, eveneens een teken dat de vogel het warm heeft en aan thermoregulatie doet. Deze houding werd naar schatting vijf minuten volgehouden. Even later ging ze rechtop zitten, steunend op haar enkels en met haar poten recht vooruit gestoken (Foto 3). Deze houding is ook vaak bij jongen te zien voordat ze kunnen staan. Niet lang daarna kwam ze overeind, strekte de vleugels (Foto 4) en vloog er vandoor zonder te baden.

Foto 2. Adult vrouwje zonnebadend op de grond, Boswachterij Staphorst, juni 1992 (Bennie van den Brink). *Sunning adult female Sparrowhawk on the ground, Forestry of Staphorst, June 1992.*

Foto 3. Adult vrouwje Sperwer zonnend terwijl ze op haar poten steunt, Boswachterij Staphorst, juni 1992 (Bennie van den Brink). *Adult female Sparrowhawk sunning while sitting on tarsi, Forestry of Staphorst, June 1992.*

Foto 4. Vleugelstrekken van adult vrouwtje Sperwer, net voor wegvliegen, Boswachterij Staphorst, juni 192 (Bennie van den Brink). *Wing-stretching adult female Sparrowhawk, just before departing, Forestry of Staphorst, June 1992.*

Buizerd *Buteo buteo*

In juni, juli en augustus 1996 werden in Zuid-Limburg vanaf een vast observatiepunt op een heuvel observaties aan vogels verricht door Ron Poschkens. In het licht glooiende landschap was een goed uitzicht mogelijk op een tegenoverliggende heuvel. De observatiepost werd gewoonlijk rond 09.00 u betrokken. Vaak zat er dan al op één van de paaltjes aan de overzijde een Buizerd. Rond 10.30-11.00 u, als de zon al hoger stond en het warmer werd, ging de Buizerd uitgebreid zonnen. Met uitgespreide vleugels en staart lag hij dan plat in het gras, duidelijk genietend van de zon. Regelmatig veranderde hij van houding, waarbij hij soms een enkele keer slechts één vleugel uitstrekte. Deze Buizerd is meerdere keren zonnebadend waargenomen, steeds in hetzelfde weiland. De indruk bestond dat de vogel wachtte tot de zon sterk genoeg was om te zonnen. In de omgeving ontbreekt water, zodat geen sprake kan zijn van drogen na een bad. Overigens werd bij deze vogel nooit de delthouding waargenomen tijdens het zonnen.

Discussie

Niet alle vogels vertonen zon-gedrag in de strikte betekenis van het woord. In de lijst van zonnende vogelsoorten zijn gieren, Wespendif, Rode Wouw, Sperwer en Boomvalk opgenomen (Simmons 1986). De opname van de Sperwer is gebaseerd op beschrijvingen van Owen (1916, 1919). Het is echter de vraag of de waarnemingen van Owen een dergelijke omschrijving rechtvaardigen. Het is in ieder

geval merkwaardig dat voor zo'n algemene soort zo weinig waarnemingen zijn geboekstaafd waarin het zonnen wordt beschreven.

Het eerste door Owen (1916) beschreven geval heeft betrekking op een vrouwtje dat de jongen op het nest had afgeschermd tijdens een zware onweersbui. Nadat de bui voorbij was getrokken en ze de jongen had gevoed, ging ze vlakbij het nest op een dode tak zitten, waarbij ze haar rug naar de fel doorgebroken zon draaide. Daarbij spreidde ze haar vleugels in een neerwaartse houding met goed gespreide handpennen, soms één vleugel iets verder uitstrekkend dan de ander. De staart werd maximaal gespreid. Af en toe krabde ze haar kop. Even later begon ze haar borstveren te poetsen. In de verschillende houdingen kon ze een minuut of langer bewegingloos volharden. Zodra ze in de schaduw kwam te zitten, werden haar bewegingen drukker en keerde ze zich meer op de wind. Nog wat later vloog ze naar een zonnige plek op een dode tak waar ze haar vleugels en staart wijd gespreid hield zodat de vliegveren elkaar niet raakten. Nadat ze redelijk droog was geworden, begon ze met een intensieve poetsbeurt van vooral de vlieg- en grote dekveren. Na 49 minuten hield ze op met poetsen.

De andere gevallen zijn veel minder goed beschreven (Owen 1919). Er wordt eenvoudig gesproken van 'zonnen', in één geval vermoedelijk net na het eten van een prooi en op een moment dat de zon zijn kracht al had verloren (drie kwartier voor zonsondergang, op 26 augustus 1918). In een ander geval zat het vrouwtje meer dan drie uur in de volle zon op een vaste zitpost bij het nest; hier wordt niets medegedeeld over een speciale houding.

Deze waarnemingen bewijzen dat het eerste geval betrekking had op een zich drogende Sperwer; de andere gevallen zijn te vaag om er iets zinnigs van te kunnen zeggen.

De door Bennie gefotografeerde Sperwer liet een duidelijke vorm van zon-gedrag zien, zij het in een andere houding dan bekend van Wespendif (Heinroth & Heinroth 1967, Wenzel & Tolman *s.a.*, Bijlsma 1997) en andere roofvogelsoorten (Simmons 1986). Het zonnen van roofvogels werkt meestal volgens het principe van de delta-houding of de gespreide-vleugel-houding. De houding van de Sperwer leek meer op dat wat bij duiven en zangvogels bekend is: liggend op de grond en lateraal zonnend, met één vleugel (deels) gespreid en vaak met half-geopende snavel. Ook de Buizerd maakte gebruik van de gespreide-vleugel-houding; in dit geval werd niet gezien of de vogel zijn snavel iets opensperde. De Grauwe Kiekendief en Havik maakten gebruik van de deltahouding.

Deze gevallen bewijzen dat zonnen niet is voorbehouden aan slechts enkele soorten. Sterker nog, het is mogelijk dat alle soorten onder gunstige omstandigheden gebruik maken van scherp zonlicht (om wat voor reden dan ook; zonder experimenteel onderzoek heeft het weinig zin daar verder over te speculeren). Wel is het frappant dat echt zongedrag in het vrije veld zo weinig wordt waargenomen bij Sperwer, Havik en Buizerd, toch algemene soorten die zich vaak (vooral Buizerd) langdurig laten observeren. Dat zou een aanwijzing kunnen zijn dat zonnen in ieder geval niet frequent optreedt, met uitzondering van Wespendif (Bijlsma 1997).

Summary: Sunning behaviour of Montagu's Harrier *Circus pygargus*, Goshawk *A. gentilis*, Sparrowhawk *A. nisus* and Common Buzzard *Buteo buteo*

An adult female Montagu's Harrier adopted a sunning posture while resting on a favourite sitting post near her nest in the province of Groningen, in July 1994: fully stretching her wings in a slightly drooping fashion, spreading the tail and stretching the neck, bill apparently not opened. She sat with her back towards the sun (Photo 1).

A juvenile Goshawk in a revalidation centre was seen adopting the delta wing posture in September 1997 at the very moment that the sun fell on the spot where it was sitting. On 10 October 1998, at 9:08 hr, an adult female Goshawk adopted a low-intensity sunning posture shortly after having landed on an exposed, dead birch on a heath, some 300 m from the nearest woodland. She sat with her back towards the sun, which just emerged from behind the clouds. The Goshawk very slightly opened her wings, which remained in a drooped position. The tail was slightly fanned and cocked, in such a way that it angled at 90° with the sunbeams. She held this position for 65 seconds, until the sun disappeared. Despite intermittent sun breaks in the next 35 minutes, she did not regain a sunning posture.

An adult female Sparrowhawk was observed sunning in June 1992 while laying on the ground in heather (central Netherlands); she had just plucked and eaten a prey. She partly stretched her right wing, turning to her side and partly opening her bill. In the left wing, she slightly raised her secondaries, probably a cooling mechanism (Photo 2). This posture took five minutes, after which she uprighted herself and sat for a while on her ankle joints before departing (Photo 3 and 4).

In June, July and August 1996, a Common Buzzard was repeatedly observed sunning with outstretched wings and tail while laying in the grass (southern Netherlands). This behaviour only started about 10.30-11.00 hr, when the sun had gathered strength; sunning was never preceded by bathing.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1997. Zon-gedrag van een Wespendif *Pernis apivorus*. De Takkeling 5(3): 31-37.
- Heinroth O. & Heinroth M. 1967. Die Vögel Mitteleuropas in allen Lebens- und Entwicklungsstufen photographisch aufgenommen und in ihrem Seelenleben bei der Aufzucht vom Ei ab beobachtet. Band II. Edition Leipzig, Leipzig. Unveränderte Nachdruck der im Hugo Bermühler Verlag, Berlin-Lichterfelde erschienene Originalausgabe. (zonnende juveniele Wespendif in extreme deltastand op pagina 156).
- Owens J.H. 1916. Some breeding-habits of the sparrow-hawk. (1) The effect of rain. Brit. Birds 10: 2-10.
- Owens J.H. 1919. Some habits of the sparrow-hawk. (7) The effects of sunshine. Brit. Birds 13: 114-125.
- Simmons K.E.L. 1986. The sunning behaviour of birds. Bristol Ornithological Club, Bristol.
- Wenzel F. & Tolman R. s.a. Sprookjesvogel: wespendif. Kosmos. Amsterdam & Antwerpen. (zonnende juveniel tegenover pagina 40).

Adressen:

RGB, Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse.

BvdB, Zomerdijk 86, 8079 TL Noordeinde.

BK, Bekemaheerd 129, 9737 PN Groningen.

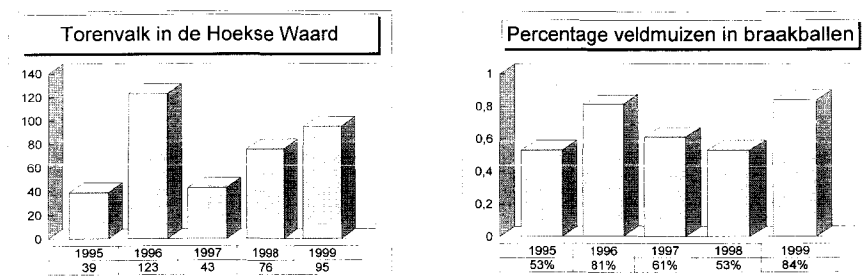
RP, Ammonierterf 65a, 6413 KP Heerlen.

PdV, Luttik Oudorp 22, 1811 MX Alkmaar.

De roofvogeltellingen in de Hoeksche Waard van januari 1998 en 1999

Arie van der Linden, Gerard L. Ouweneel en Janus Verkerk

De midwintertelling van roofvogels in 1998 in de Hoeksche Waard leverde opnieuw een record op (Tabel 1). Tijdens het eerste telweekeinde was het weer uitzonderlijk gunstig, zodat toen bijna alle tellers aan de slag gingen. De exodus van tellers leverde een all-time high op van 342 roofvogels, bijna 1.2 per vierkante kilometer Hoeksche Waard. Het eerste weekeinde van de roofvogeltelweek van januari 1999 bracht opnieuw uitstekend telweer. Met 338 getelde roofvogels bleef de score iets onder 1998, maar nog nooit tijdens de inmiddels 15-jarige historie van de Hoeksche Waardse midwintertellingen waren de totalen boven de 300 individuen uitgekomen. Ruim 30 jaar eerder, in januari 1966, in het donkerst van de pesticidenperiode, bracht een van de auteurs zelfs een hele dag ganzen tellend door in de Hoeksche Waard zonder een roofvogel te zien. De aantalgroei komt uitsluitend op het conto van Buizerd en Torenvalk. In 1983, bij de eerste telling, kwamen 39 Buizerds uit de bus; 15 jaar later het zesvoudige. In tegenstelling tot de Torenvalk lijkt het wel en wee van Veldmuizen *Microtus arvalis* nauwelijks invloed te hebben op de aanwezigheid van Buizerds. Een van de auteurs houdt sinds zich sinds 1995 bezig met braakbalanalyses (in 1998 1200 stuks!) van voornamelijk Ransuilen *Asio otus*. De correlatie tussen het percentage Veldmuizen in de braakballen en het aantal getelde Torenvalken is frappant (Figuur 1).

Figuur 1. Aantal getelde Torenvalken in de Hoeksche Waard in januari 1995-99 (links) en percentage Veldmuizen in braakballen van Ransuilen uit hetzelfde gebied in 1995-99 (rechts). *Number of Kestrels counted in the Hoeksche Waard in January 1995-99, compared to the proportion of Common Voles in pellets of Long-eared Owls in the same area in 1995-99.*

De opmars van de Buizerd als broedvogel zet onverminderd voort. Zomer 1997 werden op tien plaatsen in de Hoeksche Waard nesten gevonden en broedde de soort voor het eerst ook op Tiengemeten. Na intensief speuren kwamen de vogelwerkgroepleden zomer 1998 op 20 buizerdnesten. Voor zomer 1999 ziet het er naar uit de

score naar de 30 nesten gaat. Overigens boeken lang niet alle broedparen een positief resultaat.

Het waren twee midwintertellingen zonder Ruigpootbuizerds. De Hoeksche Waard moest het in winter 1998/99 met slechts twee incidentele Ruigpootbuizerds doen, waaronder een op 14 november 1998 hoog boven de oever van het Hollandsch Diep westwaarts trekkende vogel.

De Korendijksche Slikken behouden de exclusiviteit van overwinterende Bruine Kiekendieven. Vergeleken met begin jaren negentig zijn er 's winters minder, een tendens die de roofvogeltellers van Goeree-Overflakkee ook signaleren. Van de acht in januari 1998 getelde Blauwe Kiekendieven kwamen er vijf van Tiengemeten. Vreemd genoeg leverde het 300 hectare metende buitendijkse gebied van Tiengemeten in januari 1999 geen Blauwe Kiekendieven op. Van de tien vastgestelde individuen stamden vier vogels van een recent in gebruik genomen slaappleats in een natuurontwikkelingsgebiedje in het Oude Land van Strijen.

De beide accipiters zijn in opmars, niet zozeer in winteraantallen dan wel als broedvogel. In de rivier begeleidende grienden langs de zuidrand van de Hoeksche Waard broeden twee tot drie paar Haviken. Zomer 1997 broedden tenminste drie paar Sperwers in de streek. In 1998 waren dat er vier, een score die zeker ook in 1999 zal worden gehaald. In 1997/98 zwierf vanaf eind september 1997 een onvolwassen Zeearend langs het Haringvliet. Na op 4 januari 1998 nog op de Korendijksche Slikken te zijn gesignaleerd, was de vogel nadien verdwenen, zodat de telling van 1998 het zonder een Zeearend moest doen. De Zeearend van 1998/99 arriveerde op 17 december 1998 op de Hoogezandsche Gorzen. Het betrof een tweedejaars vogel die tot 14 februari 1999 langs de zuidoever van de Hoeksche Waard rondzwierf en ook een paar maal deining veroorzaakte onder de ganzen in het Oude Land van Strijen.

Tabel 1. Midwintertellingen (januari) van roofvogels in de Hoeksche Waard. *Mid-winter counts (January) of raptors in the Hoeksche Waard.*

Soort <i>Species</i>	1995	1996	1997	1998	1999
Zeearend <i>Haliaeetus albicilla</i>	-	2	1	-	1
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	2	3	3	1	2
Blauwe Kiekendief <i>C. cyaneus</i>	3	11	16	8	10
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	1	2	3	1	4
Sperwer <i>A. nisus</i>	11	13	14	13	15
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	169	142	180	236	209
Ruigpootbuizerd <i>B. lagopus</i>	-	-	1	-	-
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	39	123	43	76	95
Smelleken <i>F. columbarius</i>	1	1	2	4	-
Slechtvalk <i>F. peregrinus</i>	3	2	2	3	2
Totaal <i>Total</i>	229	299	265	342	338

Summary: Mid-winter counts of raptors in the Hoeksche Waard

In January 1998 and 1999 counts of wintering raptors were carried out in the Hoeksche Waard, situated 20 km south of Rotterdam, in the northern delta of the southwestern Netherlands. For the first time since 1983, both in 1998 and in 1999 a total of more than 300 raptors were counted. Common Buzzard is doing well in the Hoeksche Waard, both as winter visitor and as breeding bird. Summer 1998 20 pairs of Common Buzzards were found in the area. Sparrowhawk (5 pairs in 1998) and Goshawk (2-3 pairs in 1998) have recently colonised in the Hoeksche Waard.

Adres: Lijster 17, 3299 BT Maasdam.

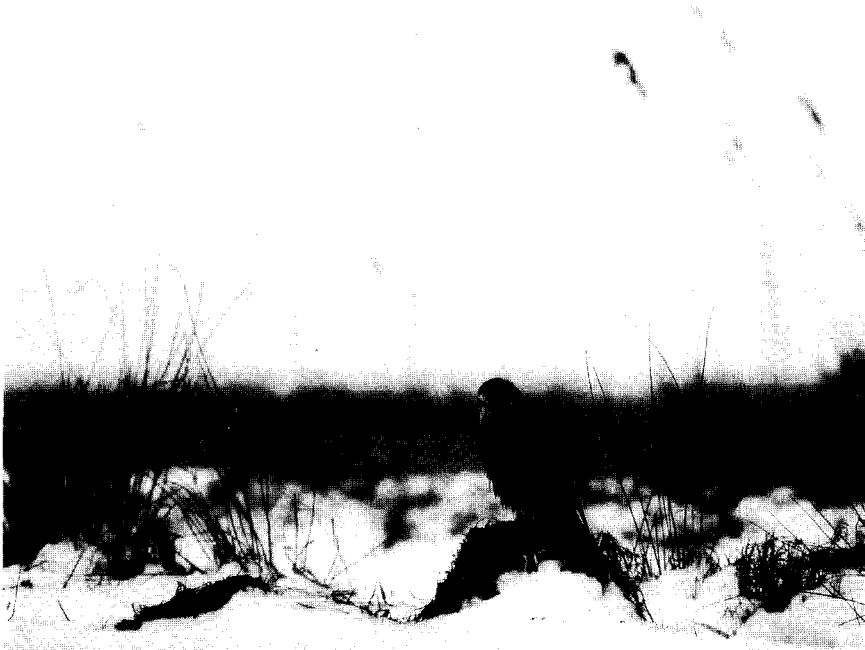

Foto. Adult mannetje Slechtvalk in het winterse landschap van Noord-Nederland (Simon Bijlsma, Noordbergum). *Adult male Peregrine Falcon in winter in the northern Netherlands.*

Roofvogeltellingen op Schouwen-Duiveland in de winters van 1996/97 en 1997/98

Rinus van 't Hof

Aan de reeks wintertellingen van roofvogels op Schouwen-Duiveland (29.198 ha) zijn weer twee seizoenen toegevoegd (zie ook van 't Hof 1996). De inventarisatie omvat geheel Schouwen-Duiveland, inclusief de kustlijn met Pijlerdam, Grevelingendam, Brouwersdam en Oosterschelde- en Grevelingenkust. Het onderzoek bestrijkt tevens de natuurreservaten van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten, die bestaan uit naald- en loofbossen, inlagen en kreken, de Boswachterij te Westenschouwen met de duinvalleien en zeeduinen, en het cultuurland, de karrevelden en de weidevelden in de poldergebieden met binnendijken. De telling bestreek ook de dorpsparken, tuinen en industrieterreinen.

De winter van 1996/97 was streng over het gehele land, in tegenstelling tot de zeer zachte winter van 1997/98. Alleen al hierdoor traden er aanzienlijke verschillen op in voedselaanbod en -bereikbaarheid, omdat een strenge winter gewoonlijk zorgt voor een forse toestroom van vogels uit Oost-Europa en Scandinavië. De vogeleters onder de roofvogels zijn dan goed af. Dit was goed te zien bij de Sperwer en het Smelleken waarvan de aantallen in 1996/97 duidelijker hoger lagen dan in de winter van 1997/98 (Tabel 1); de grote groepen Spreeuwen, Kramsvogels en Koperwieken zullen hiervoor niet zonder betekenis zijn geweest. Ondanks de slechte muizenstand in 1996/97 werden toch vrij veel Buizerds (en naar verhouding ook Ruigpoten) gezien. Blauwe Kiekendieven doken overal in de polders op, zij het in lagere aantallen dan gebruikelijk. De strenge winter van 1996/97 had ook gevolgen voor het aantal overwinterende Bruine Kiekendieven. Toch al een dun gezaaide vogel in de winter werden er slechts enkelingen gezien in december-februari 1996/97, tegen 4-5 in 1997/98 (Tabel 1). Deze vogels verbleven alle in de buurt van de broedplaatsen.

De warmere winter van 1997/98 ging gepaard met een iets gestegen muizenstand, wat in het voordeel van de muizeneters uitpakte (Buizerd, Torenavalk). De vogeleters, in het bijzonder de Sperwer, lieten een forse daling zien (kleinere toestroom vanuit Scandinavië?). Dat de Havik min of meer stabiel bleef, heeft ongetwijfeld te maken met het feit dat deze een standvogel is en zich zodoende weinig verplaatst. Haviken worden nog het vaakst gezien langs de kustlijn en in de nabijgelegen bospercelen.

Van de schaarse roofvogelsoorten wordt de Visarend frequent gezien boven de Oosterschelde bij Neeltje Jans, boven de Roggeplaat en bij het Grevelingenmeer te Sirjansland (boswachter D. Fluijt). De Zeearend werd op 28 oktober 1997 bij Neeltje Jans gezien, en een jong exemplaar op 29 november 1997 boven de Veermansplaat

in het Grevelingenmeer. De Zwarte Wouw betrof een exemplaar op doortrek boven Zierikzee. Van de Rode Wouw werden adulte vogels gezien boven Dijkwater (21 september 1997) en over Kerkwerve richting Ouwkerk (19 oktober 1997). Slechtvalken hielden zich voornamelijk langs de kustlijn van Schouwen-Duiveland op. Hier zitten ook de meeste wad- en watervogels. Het aantal overwinteraars is al vijf jaar lang min of meer stabiel. De vogels zijn waarschijnlijk afkomstig uit Fennoscandinavië.

Tabel 1. Aantal getelde roofvogels per maand op Schouwen-Duiveland in de winters van 1996/97 en 1997/98. *Number of raptors counted on Schouwen-Duiveland in the winters of 1996/97 and 1997/98.*

Maand 1996/97	Month 1996/97	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt
Wespendief	<i>Pernis apivorus</i>	4	1	0	0	0	0	0
Rode Wouw	<i>Milvus milvus</i>	3	1	0	1	0	0	1
Zeearend	<i>Haliaeetus albicilla</i>	0	0	0	0	0	0	0
Bruine Kiekendief	<i>Circus aeruginosus</i>	17	4	4	2	1	1	11
Blauwe Kiekendief	<i>C. cyaneus</i>	5	8	11	15	19	16	9
Havik	<i>Accipiter gentilis</i>	5	1	0	0	0	0	1
Sperwer	<i>A. nisus</i>	21	34	36	59	48	38	17
Buizerd	<i>Buteo buteo</i>	32	37	41	49	58	47	22
Ruigpootbuizerd	<i>B. lagopus</i>	0	1	2	5	3	2	1
Visarend	<i>Pandion haliaetus</i>	1	1	0	0	0	0	0
Torenvalk	<i>Falco tinnunculus</i>	31	48	62	66	86	69	32
Smelleken	<i>F. columbarius</i>	4	7	11	14	18	15	7
Boomvalk	<i>F. subbuteo</i>	8	4	0	0	0	0	0
Slechtvalk	<i>F. peregrinus</i>	1	4	4	2	2	3	4

Maand 1997/98	Month 1997/98	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt
Wespendief	<i>Pernis apivorus</i>	3	0	0	0	0	0	0
Rode Wouw	<i>Milvus milvus</i>	1	2	0	0	0	0	0
Zwarte Wouw	<i>M. migrans</i>	1	0	0	0	0	0	0
Zeearend	<i>Haliaeetus albicilla</i>	0	1	1	0	0	0	0
Bruine Kiekendief	<i>Circus aeruginosus</i>	19	8	6	5	4	4	12
Blauwe Kiekendief	<i>C. cyaneus</i>	0	4	9	10	12	11	10
Havik	<i>Accipiter gentilis</i>	1	1	0	2	0	0	0
Sperwer	<i>A. nisus</i>	23	28	30	33	29	28	14
Buizerd	<i>Buteo buteo</i>	37	41	54	65	77	55	48
Ruigpootbuizerd	<i>B. lagopus</i>	0	1	2	2	2	2	1
Visarend	<i>Pandion haliaetus</i>	1	0	0	0	0	0	0
Torenvalk	<i>Falco tinnunculus</i>	42	68	74	89	90	71	32
Smelleken	<i>F. columbarius</i>	1	9	11	11	13	8	4
Boomvalk	<i>F. subbuteo</i>	7	2	0	0	0	0	0
Slechtvalk	<i>F. peregrinus</i>	3	3	2	2	2	3	3

Dank

De leden van de VWG Schouwen-Duiveland verleenden actieve medewerking. Vele anderen gaven hun meldingen per brief of telefoon door. Zonder hun hulp waren de tellingen niet gelukt. Hun aanwezigheid zorgt tevens voor aandacht voor en bescherming van roofvogels.

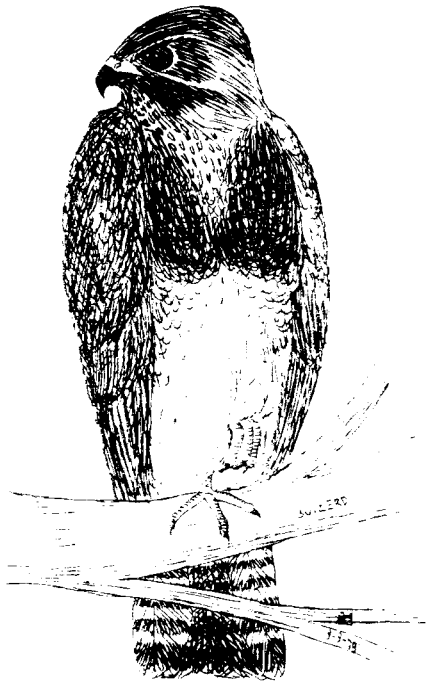
Summary: Raptor counts on Schouwen-Duiveland in the winters of 1996/97 and 1997/98

Monthly counts of raptors on Schouwen-Duiveland (29.198 ha) in the southwestern Netherlands were carried out from September through March. Numbers fluctuated in response of the severity of the winter (severe winter of 1996/97 resulted in larger than average numbers of Hen Harrier, Sparrowhawk and Merlin, and smaller than average numbers of wintering Marsh Harriers) and food availability (1996/97 poor vole season, 1997/98 slightly better). The number of wintering Peregrines has been more or less stable during the last five years.

Literatuur

van 't Hof R. 1996. Roofvogeltellingen op Schouwen-Duiveland in de winter van 1995/96. De Takkeling 4(3): 46-47.

Adres: Esdoornstraat 15, 4306 AG Nieuwerkerk.

Volwassen Buizerd in rust (Tekening: S. Hoornveld)

Een schilder nader bekeken: Ulco Laponder

De huidige jaargang van De Takkeling wordt gesierd door een omslag van een winters krekengebied waarboven een mannetje Blauwe Kiekendief aan de kost probeert te komen. De plaat is geschilderd door Ulco Laponder, die ook verantwoordelijk is voor de nestjonge Buizerds op de omslag van het kinderboekje *Onze Roofvogels*.

Ulco's interesse voor de natuur werd gewekt toen hij als dertienjarige bij een jeugdbond voor natuurstudie terechtkwam. Hij werd gepassioneerd vogelaar en een studie biologie (ecologie en gedragsleer) was het logische gevolg. Na zijn afstuderen bleek echter dat tekenen en schilderen -tot dan toe zijn tweede hobby- zijn voorkeur genoot. Hij heeft zich sindsdien, zijnde autodidact, omgeschoold. Inmiddels heeft hij zo'n twaalf jaar ervaring als professioneel illustrator. Opdrachtgevers waren onder andere diverse reclamebureau's, Greenpeace, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en verschillende uitgeverijen waarvoor hij onder meer kinderboeken illustreerde. Een eigen prentenboek *Het Eenzame Boompje* is bij Lemniscaat uitgegeven.

Zijn vrije werk wordt regelmatig geëxposeerd op gejureerde tentoonstellingen in binnen- en buitenland, zoals in Nieuw-Zeeland (waar hij met zijn vrouw Janna twee jaar heeft gewoond), Canada, Frankrijk, Schotland, Verenigde Arabische Emiraten en de Verenigde Staten van Amerika. Daar is zijn werk aangekocht voor de permanente collectie van een museum.

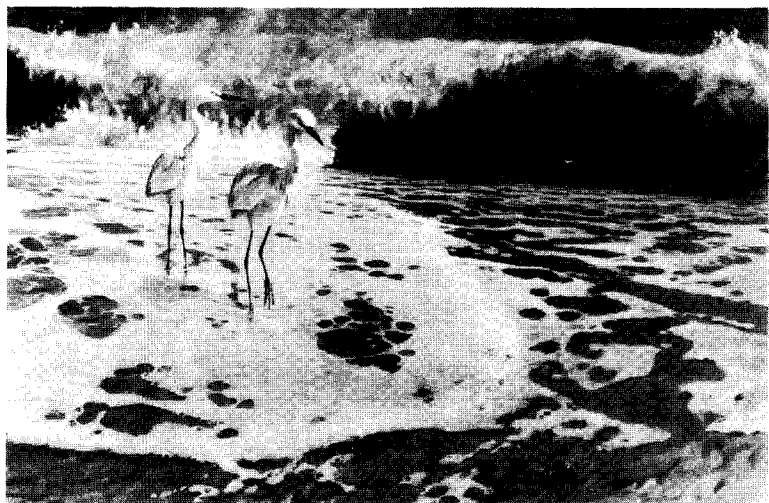
Als illustrator gebruikt hij verschillende technieken, zoals pen, aquarel en acryl, maar in zijn vrije werk is olieverf op dit moment favoriet. Onderwerpen zijn natuur (landschap, vogels, zoogdieren) en mystiek realisme, waarbij cultuur, vervreemding en eigen interpretatie een belangrijke rol spelen.

Ulco is lid van de *Society of Animal Artists* in New York, en is tevens aangenomen door Centrum Beeldende Kunst Drenthe. Komende exposities staan gepland voor Galerie 1C in Den Haag (september), Kunsthuis van het Oosten in Enschede (november) en Cultureel Centrum De Tamboer in Hoogeveen (november/december).

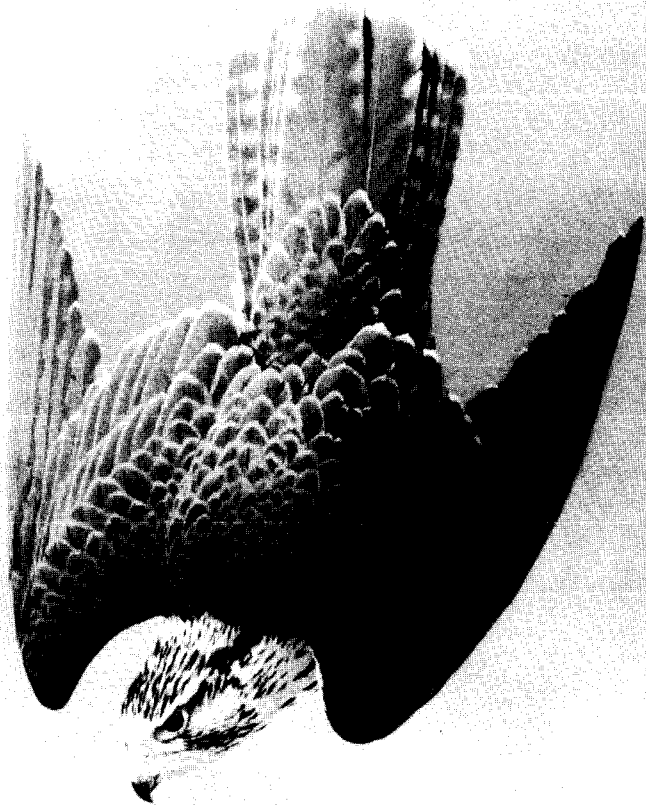
Telefoon Studio Raven: 0521-387003.

Plaat 1. Lover's beach met zwartvoetpinguïns (gouache).

Plaat 2. Freak wave - Kleine Zilverreigers (olieverf).

Plaat 3. Sakervalk (olieverf).

Impressies van kinderen bij het ringen van jonge roofvogels

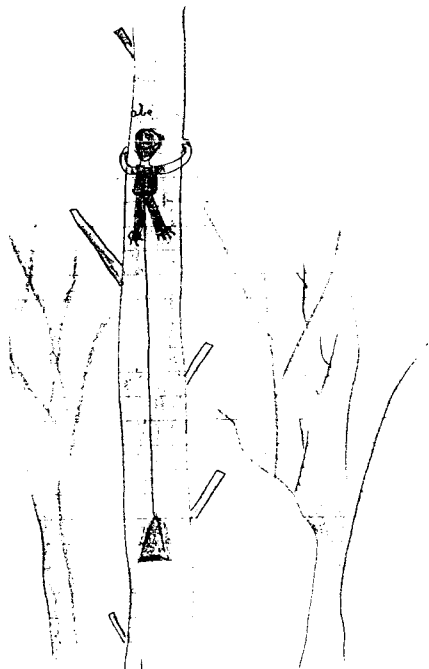
5
14

Mildam 22 juni '98.

Ringers.

Zaterdag waren Hirsette en ik aan het spelen, toen mijn moeder zei: „Er lopen vier mannen in het bos.”
„Wie gingen ze achterna. Maar ze zagen ons. Wie mochten komen kijken. Het waren ringers! Ze gingen bruisen^{ed} ringen. Wie klom in de boom, En de andere drie bleven betreden. En zaten 2 jongen in. Wie mochtenst ook zien. En we ~~bruisen~~^{hielden} ook een folder gekregen. De ouders van de jongen waren heel kwaad. Marcel zei: „Nu kunnen ze trouwen.” Want het waren een jongen en een meisje. Want ze hadden nu een ring.

G.

Het verhaal van
Flederique

Roofvogels ringen (20 juni 1998)

Avontuur in het bos van de Breedsingel

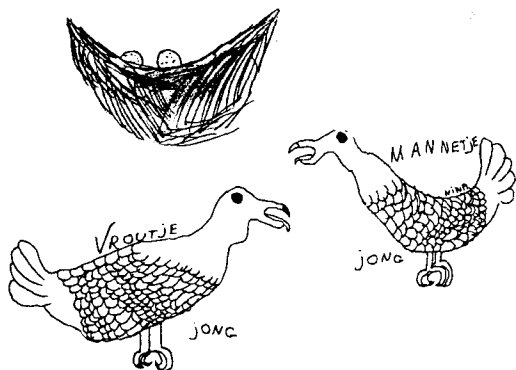
Wat een geluk dat we net allemaal buiten speelden! Er kwamen mannen van de Werkgroep Roofvogels in 'ons' bos om de buizerds te ringen. Wij gingen eerst stiekem achter hen aan. Maar ze zagen ons en we mochten kijken wat ze deden. Een man krom in een boom met haak schoenen en hij had een touw om het lijf en de boom. Hij had een touw aan een riem want daar moesten de kleine vogeltjes in. Ze lieten de kleine vogeltjes aan ons zien. De ene had een wit kopje en de andere een bruin. Aan de poten kun je zien of het een mannetje of een vrouwtje is. Mannetjes hebben dunne en vrouwtjes hebben dikke poten. De vader en de moeder vlogen steeds om het nest heen. De vader vloog het hoogst. De kale man die altijd in de

boom klimt, is een keer gepikt door een buizerd. Er kwam bloed uit zijn hoofd vertelde hij.

De vader en de moeder krijsten erg luid. De kleintjes hadden steeds de tong uit de bek. Ze dachten dat ze te eten kregen want het werd donker voor hen. Als de ouders komen wordt het voor hen ook donker. De mannen deden een ring om hun poten. Er staat een nummer op en het adres van de Werkgroep Roofvogels maar niet het adres van de vogel natuurlijk.

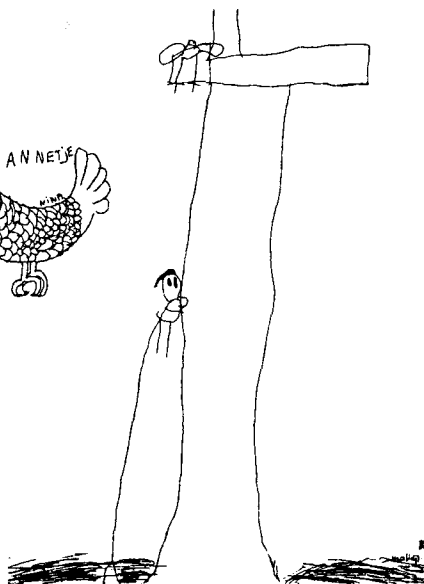
Toen de mannen naar huis gingen kregen we allemaal een folder mee. Bedankt en tot volgend jaar.

Nina, Frederique, Mathijs Peckelsen
Lisette en Marcel Bruinsma.

Uit: De Raaptepper,
12de jaargang nr. 2
herfst 1990

Dorpskrant van Katwijk

Oproepen en mededelingen

Ruipennen en de wet

Op 25 mei 1998 is de Flora- en Faunawet in werking getreden. Deze wet is de opvolger van o.a. de Vogelwet 1936, de Jachtwet en de Wet Uitheemse Bedreigde Dier- en Plantensoorten. De Flora- en faunawet verbiedt onder meer om (delen van) beschermde dieren in huis te hebben. Weinigen hebben er misschien bij stilgestaan, maar als we de nieuwe wet naar de letter interpreteren vormen roofvogelslagpennen ook een onderdeel van een beschermde diersoort. Dit zou betekenen dat roofvogelonderzoekers, die in het gelukkige bezit zijn van een collectie ruipennen van Havik en Sperwer, iets doen wat niet door de beugel kan. Gerrit van Ommering van het Ministerie van LNV kon mij gerust stellen. Als het gaat om het bewaren van ruipennen ten behoeve van onderzoek moet de wet naar de geest en niet naar de letter worden uitgelegd, en zijn ruipencollecties dus geoorloofd.

Geen reden tot zorg dus. Ik wil nog wel even benadrukken dat het werkelijk om ruipennen moet gaan. Het bezit van niet-geruide pennen van roofvogels is dus niet toegestaan, om maar te zwijgen van een slagpen waar de rest van de roofvogel nog aanzit!

Nadere informatie: Rob Vogel, Noorderstraat 63, 6953 CD Dieren (0313-427524, werk SOVON: 024-6848153).

Nestkaarten en het broedseizoen 1999

Beste mensen, wees er tijdig bij met het invullen van nestkaarten. Niets vervelenders en tijdrovenders dan na het broedseizoen alle gegevens op kaart te zetten. Vraag dus per ommegaande nieuwe nestkaarten aan bij SOVON (gratis te verkrijgen, bel met SOVON, 024-6848111) en vul ze direct na een velddag zo compleet mogelijk in. De ingevulde kaarten kunnen rechtstreeks naar Rob Bijlsma worden gezonden (Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse) of naar SOVON (Antwoordnummer 2505, 6573 ZX Beek-Ubbergen). In het laatste geval hoeft geen porto te worden betaald. SOVON stuurt alle roofvogelkaarten door naar mij, dus ze komen uiteindelijk altijd op het goede adres terecht.

Nacontroles van roofvogelnesten

Op het moment dat deze Takkeling in de brievenbus ploft, zullen de meeste Bruine Kiekendieven, Haviken, Buizerds en Torenvalken al zijn uitgevlogen. Nestcontroleurs, en vooral de ringers, doen er goed aan enkele weken na hun laatste nestbezoek (vaak samenvallend met de ringdatum, dus halverwege de jongencyclus) opnieuw een bezoek te brengen om te zien of de jongen succesvol zijn uitgevlogen. De laatste jaren mislukken veel nesten in de late jongenfase door havikpredatie, óók bij grote soorten als Buizerds en Wespndieven. Er ontstaat een te positief beeld van het nestsucces als er geen controles worden uitgevoerd na het ringbezoek. Uiteraard zijn nacontroles helemaal urgent bij kleine soorten als Sperwer, Torenvalk en Boomvalk. Van deze soorten wordt soms wel meer dan de helft van de nesten door

Haviken en Buizerds geplunderd. Luister in de nestomgeving naar bedelende jongen, zoek naar geplukte jongen (vaak op korte afstand van het nest te vinden), controleer plukplaatsen op verse prooien en dito ruipennen en let op alarmerende ouders. Zet de bevindingen op de betreffende nestkaart.

Zonsverduistering

Op 11 augustus 1999, het sterkst rond 12.30 uur, vindt een grote gedeeltelijke zonsverduistering plaats, de grootste sinds 87 jaar. We moeten wachten tot 2081 voordat er zich opnieuw iets dergelijks met die omvang voordoet. Bij onbewolkt weer hebben we midden op de dag een schemering als die in de avond (of wanneer je een heel donkere zonnebril op hebt). Tussen 11.50 en 13.10 uur valt de schemer het meest op. Wat zullen de reacties van vogels op dit fenomeen zijn? Graag schriftelijke reacties hierover naar *Henk Vels, Lucernehof 144, 8256 CP Biddinghuizen (0321-333005)*.

Roofvogels geschilderd

Kunstschilder Engelbert schildert elke roofvogel als momentopname in de natuur: staand, vliegend of met prooi, alles levensecht. Informeer bij: *E. Groen, Herkulis 5, 1531 PR Wormer (075-6428103)*.

Landelijke Roofvogeldag 2000

Deze wordt wederom in de Stadsschouwburg van Meppel gehouden, en wel op zaterdag 19 februari 2000. In het oktobernummer van De Takkeling komt een opgavestrook.

De waarde van roofvogels

T.J. Hijmensen plukte het volgende bericht van het Internet. De Vrije Universiteit Brussel (VUB) bepaalde in opdracht van het parket in Leuven de waarde van een Havik op 25 miljoen, van een Sperwer op 5 miljoen en van een Buizerd op 250.000 frank. Het parket wil deze richtprijzen voortaan hanteren als schadeclaim bij overtredingen van de jachtwet of de wet op de vogelbescherming. Neemt de rechter deze opmerkelijk hoge schattingen over (ter vergelijking: voor een kind dat omkomt bij een ongeval, vergoedt de aanrijder de ouders hooguit 300.000 frank), dan scheidt hij een belangrijk precedent in de Belgische rechtsgeschiedenis. Het parket wil de schuldige laten betalen voor de vernietigde dieren, omdat die een functie in de natuur hebben en tot het gemeengoed behoren. Voor hun berekening volgden de wetenschappers twee criteria: de zeldzaamheid van de dieren en hun plaats in de voedselketen. Zeldzame dieren hebben meer waarde dan algemene en vleeseters staan hoger in de voedselketen dan planteneters. Het blijft aan de rechter om de uiteindelijke waarde te bepalen.

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Adriaensen F., Dhondt A.A., van Dongen S., Lens L. & Matthysen E. 1998. Stabilizing selection on blue tit fledgling mass in the presence of sparrowhawks. Proc. Royal Soc. London, Ser. B. 265: 1011-1016.

Belgische Pimpelmezen hebben een lager wintergewicht als er Sperwers aanwezig zijn. Zou afweging kunnen zijn tussen aanleggen vetvoorraad (ten koste van wendbaarheid) en instandhouding van hoge manoeuvreerbaarheid (noodzakelijk om te ontsnappen aan Sperwers).

Akaki C. & Duke G.E. 1998. Egestion of chitin in pellets of American Kestrels and Eastern Screech Owls. J. Raptor Res. 32: 286-289.

Amerikaanse Torenvalken kostten 24% van de gegeten chitine uit als braakbal, 60% kwam met de uitwerpselen mee naar buiten. Er bestond een negatieve correlatie tussen aandeel chitine in de braakballen en de hoeveelheid die was gegeten.

Anselin A., Devos K. & Kuijken E. 1998. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Vlaanderen in 1995 en 1996. Rapport IN 98/09, Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.

Voor Wespendif in 1994-96 resp. 26-28, 55-58 en 67 territoria doorgegeven voor Vlaanderen (overwegend in Limburg), voor Bruine Kiekendief resp. 70-75, 80-85 en 90-95, voor Grauwe Kiekendief in 1995 1 zeker en 2 waarschijnlijke broedgevallen en 0 in 1996, van Blauwe Kiekendief een mislukt broedgeval in 1996 (in Wallonië 1 succesvol), van Rode Wouw in 1995 en 1996 2 geslaagde broedgevallen (met in 1996 een mislukt geval ten zuiden van Brugge), van Zwarte Wouw 1 mislukt broedgeval in 1995 en 2 gevallen (1 geslaagd, ander mislukt) in 1996, van Havik resp. 26-31, 71 en 81 territoria (uiteraard niet volledig), en van Slechtvalk 1 mislukt broedgeval in 1995 (Langerlo bij Genk) en 1 geslaagd geval in 1996 (Centrale Doel, Antwerpen, 1 jong).

Aparicio J.M. 1998. Individual optimization may explain differences in breeding time in the European Kestrel *Falco tinnunculus*. J. Avian Biol. 29: 121-128.

Experimenteel vervroegde legfels van Torenvalk produceerden minder vliegvlugge jongen (en van slechtere kwaliteit) dan controle-broedsels. Experimenteel verlate legfels waren ook minder productief, maar kwaliteit van jongen was gelijk aan die in controle-nesten.

Arroya B. 1999. Copulatory behavior of semi-colonial Montagu's Harriers. Condor 101: 340-346.

Grauwe Kieken bij Madrid begonnen 20 dagen voor de eileg te copuleren en stopten daarmee aan het eind van de eileg (piek net voor eileg, met 2.2 copulaties gemiddeld per dag). 4-8% van de copulaties waren buitenechtelijk (alle binnen vruchtbare periode). Solitaire paren copuleerden minder vaak (en korter per keer) dan semi-koloniale paren; vermoedelijk heeft dat te maken met de grotere kans op buitenechtelijke copulaties in groepsbroeders.

Attenborough D. 1999. Onze vogels. Schuyt & Co., Haarlem. ISBN 90-6097-511-1. Prijs f65.-. 320 pp. Gebonden met stofomslag. Rijk geïllustreerd met kleurenfoto's. Vertaling: C. Sykora-Hendriks.

In Nederland is het een beetje uit om ongeremd enthousiast over vogels te schrijven. Niet zo in Engeland. De TV-programma's van Attenborough zullen eenieder bekend zijn. Dit boek is een uitvloeisel van zijn TV-werk (en van het voorwerk verricht door zijn medewerkers en ontelbare ornithologen en vogelaars). Het beschrijft thematisch een aantal facetten uit het vogelleven aan de hand van soorten over de hele wereld. Nadeel van deze werkwijze is dat de nadruk ligt op exceptionele of spectaculaire gedragingen en exotische vogels, terwijl de inhoud nogal van de hak op de tak springt. Maar het moet gezegd: Attenborough houdt van zijn vogels en weet met verve hun leven te schilderen. (Jammer dat het niet wat autobiografischer is geschreven.) De tekst wordt ondersteund door schitterende foto's; alleen al daarom is dit boek het aanschaffen waard. Niet zo gek dus dat vogels kijken een populaire hobby is. Wie dat niet begrijpt, moet maar eens door dit

boek bladeren. De vertaling is adequaat, al kan het nuttig zijn de Engelse namen te laten controleren door een kenner (een witte krenggier heet gewoon aasgier). Niets dan lof dus.

Bavoux C., Burneleau G. & Picard M. 1998. La nidification du Busard roseaux *Circus a. aeruginosus* en Charente-maritime (France): Analyse des données en fonction de l'âge des nicheurs. *Audouard* 66: 299-305.

Nestjonge Bruine Kieken (50 man, 47 vrouw) werden gemerkt (1985-98, ZW-Frankrijk) en in hun latere leven 303 maal gecontroleerd als broedvogel. Gek genoeg gingen vrouwtjes vaker als eerstejaars (23x) tot broeden over dan mannetjes (8x); ze waren dan veelal gepaard met een ouder mannetje. Op latere leeftijd (3-7 jaar) waren vrouwtjes vaker gepaard met een mannetje dat jonger was dan zichzelf. Er werd bij 19 van de 50 mannetjes polygamie vastgesteld, en 33 gevallen van polygynie (28 mannetjes met elk 2 vrouwtjes, 4 mannetjes met 3 vrouwtjes en 1 mannetje met 4 vrouwtjes). Er was een duidelijke voorkeur om te 'huwen' met een partner van gelijke leeftijd (plus of min 1 jaar). Met vorderende leeftijd gingen de vogels vaker tot eileg over, vervroegde het legbegin, nam de legselgrootte toe (tot en met jaar 6), vlogen meer jongen uit (alleen geldig voor mannetjes; bij vrouwtjes werd hier geen verschil gevonden tussen de verschillende leeftijdscategorieën) en vlogen meer jongen uit betrokken op het aantal gelegde eieren (geldt voor mannetjes, niet voor vrouwtjes).

Bennetts R.E., Dreitz V.J., Kitchens W., Hines J.E. & Nichols J.D. 1999. Annual survival of Snail Kites in Florida: radio telemetry versus capture-resighting data. *Auk* 116: 435-447.

Gebaseerd op 3 jaren radio-telemetrie en 6 jaren aflezen van gemerkte Snail Kites. Beide methoden toonden een betere overleving van adulte dan van juveniele vogels, maar lieten geen berekening toe van de overleving van subadulte vogels. Tussen verschillende regio's en jaren bleek de juvenielenoverleving sterk uiteen te lopen; dat gold niet voor adulte vogels. Meting van de juvenielenoverleving met behulp van aflezen van gemerkte vogels was waarschijnlijk betrouwbaarder dan met behulp van gezenderde vogels, omdat in het laatste geval enkele sterfgevallen waarschijnlijk niet werden opgemerkt.

Bennetts R.E., Link W.A., Sauer J.R. & Sykes Jr. P.W. 1999. Factors influencing counts in an annual survey of Snail Kites in Florida. *Auk* 116: 316-322.

Wat doe je als je enorme gebieden moet tellen op schaarse roofvogels met een pleksgewijze, vaak onbekende verspreiding. Juist, dan verzin je een list. Met behulp van statistiek, gezond verstand en kennis van de biologie van de Snail Kite worden de feitelijk getelde aantallen van deze wouwensoort over 1968-94 inperspectief geplaatst. Een noodzakelijke exercitie, omdat in dit geval drie verschillende hoofdtellers elk een deel van dit tijdvak voor hun rekening namen zonder dat er ooit een gezamenlijke telling werd uitgevoerd. De invloed van de teller (vooral op moment van aantreden) was enorm. Een goed voorbeeld dat laat zien dat zogenaamd harde cijfers helemaal niet zo hard zijn.

Berg A.B. van den & Bosman C.A.W. 1999. Zeldzame vogels van Nederland. Avifauna van Nederland I. GMB Uitgeverij, Haarlem & KNNV Uitgeverij, Utrecht. 398 pp. ISBN 90 7434 513 1. Prijs f79.90 (voor leden DBA, SOVON, NOU en KNNV f69.90). Te bestellen bij boekhandel of (+f5.- verzendkosten) via giro 13028 t.n.v. KNNV Uitgeverij, Utrecht, onder vermelding van AN1 Zeldzame vogels.

Buiten Drenthe is iedereen in Nederland bekend met de drom vogelaars die -uitgerust met tonnen aan apparatuur- zich vergaapt aan voor leken onzichtbare objecten. Bij navraag blijken dat zeldzame vogels te zijn. In het huidige tijdsgewricht, waar snel en makkelijk scoren voorop staat, is dit de ideale hobby gebleken voor mannen! In dit schitterend uitgegeven boek worden alle zeldzaamheden van de afgelopen twee eeuwen opgesomd. Voorwaar geen geringe prestatie. Oude waarnemingen zijn opnieuw tegen het licht gehouden (en vaak te licht bevonden), en geaccepteerde gevallen zijn het resultaat van kritische beoordelingen volgens de laatste kennis. Die kennis is de afgelopen decennia enorm toegenomen. Per soort wordt de verspreiding in tijd en ruimte gegeven, alsmede een complete lijst van alle (beoordeelde) waarnemingen. Ik ben overigens benieuwd wat de nieuwe generaties zullen sparen van de momenteel geaccepteerde gevallen. Gezien de historie op dit punt

vallen nieuwe revisies niet uit te sluiten. De tekst wordt ondersteund door 300 documentaire kleurenfoto's. In de inleidende hoofdstukken wordt uitleg gegeven over de werkwijze van de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna bij het beoordelen en indelen van de waarnemingen (soortenjagers zijn verzot op lijstjes!), potentiële foutenbronnen, het verleden en de opzet van het boek. Er is een minieme poging gedaan te komen tot analyse, maar dat heeft weinig biologisch relevants opgeleverd. Ronduit curieus is de suggestie dat natuurbeschermers onterecht klagen over de toestand in de vogelwereld (overigens: veel natuurbeschermingsorganisaties tetteren heden ten dage juist mee in het koor van positivo's, al was het alleen maar om leden te winnen en de leden vooral niet af te stoten met depri-verhalen). De redenering is daarbij dat er deze eeuw tweemaal zoveel soorten in aantal vooruit zijn gegaan dan achteruit (zowel broedvogels als niet-broedvogels). Is hier verblindheid door de lijstjes opgetreden (nog nooit zoveel nieuwe soorten gescoord als de afgelopen decennia)? Of ontgaat het de soortenjagers dat de Nederlandse planten-, insecten-, reptielen-, vogel- en zoogdierwereld dramatisch is verarmd, dat een toename (in aantallen of soorten) juist vaak een teken is dat er iets helemaal mis is in het Nederlandse landschap en dat de toenemende frequentie waarmee nieuwe soorten worden gescoord rechtstreeks is gelieerd met verbeterde kennis, dito apparatuur en toegenomen waarneemtijd. Aantallen sec zeggen niets over de toestand van de vogelwereld; het verhaal erachter is waar het om gaat. Maar misschien is dit boek niet meer dan het pretendeert: een zorgvuldig, goed gedocumenteerd exposé van de zeldzame vogels in Nederland waargenomen sinds 1800, mooi uitgegeven en stevig gebonden. En zodoende een goede aanschaf voor iedere rechtgeaarde vogelaar. Deel 2 met de schaarse en algemene soorten verschijnt in de loop van 2000.

Bijlsma R.G. 1999. Geslachtsdeterminatie van nestjonge Buizerds *Buteo buteo*. Limosa 72: 1-10.

Gekwantificeerde en betrouwbare methode om jonge Buizerds op geslacht te brengen (vooral na levensdag 26) met behulp van gewicht, laterale tarsusdikte en lengte achternagel. Seksegescheiden groeicurves voor maximale vleugellengte en gewicht (dag 0-50), laterale tarsusdikte (dag 0-25) en achternagel (dag 0-30) bijgevoegd in bijlages; deze kunnen als vervanging dienen voor de groeicurves in de *Handleiding veldonderzoek Roofvogels*. De betrouwbaarheid van deze methoden van seksen is getest met behulp van DNA-analyses; de 5 mannetjes en 6 vrouwtjes bleken alle goed te zijn gesekst met behulp van externe lichaamsmaten.

Bildstein K.L. 1998. Long-term counts of migrating raptors: A role for volunteers in wildlife research. J. Wildl. Manage. 62: 435-445.

Schetst belang van vrijwilligers bij langlopende tellingen van doortrek van roofvogels op stuwpunten.

Bogliani G., Sergio F. & Tavecchia G. 1999. Wood pigeons nesting in association with hobby falcons: advantages and choice rules. Anim. Behav. 57: 125-131.

Houtduiven waren succesvoller indien ze in de buurt van Boomvalken broedden, vooral door betere bescherming in jongenfase Boomvalken (al werden Houtduiven soms gepakt door Boomvalken, iets wat ze in Nederland niet doen).

de Bruin S., van Dijk A. & Koops E. 1998. Bastaardarend in Lauwersmeer in augustus 1997. Dutch Birding 20: 283-285.

Beschrijving sec, zonder aantekeningen over gedrag e.d.

Castelijns H. 1998. Slechtvalken in Zeeland in de jaren 1996/97 en 1997/98. Slechtvalk Nieuwsbrief 4(2): 8-11.

Gebaseerd op bijna 500 waarnemingen: minimaal 38 exemplaren in 1996/97 en 37 ex. in 1997/98. Geschat op 40-50 verschillende individuen. Zeer weinig zomerwaarnemingen. 's Winters vooral in kuststrook, waar gejaagd wordt op eenden (Smient, talingen), steltlopers en duiven.

Castelijns H. 1999. Roofvogel-broedonderzoek 1998. In: Jaarverslag Roofvogelwerkgroep Zeeland 1998: 6-28. Uitgave Roofvogelwerkgroep Zeeland en Vogelbescherming regio Zuidwest, Philippine.

Overzicht van de trends van roofvogels in Zeeland in 1995-98 (toename Bruine Kiek, Buizerd en Sperwer, afname Boornvogel, fluctuerende stand van Torenvalk) en hun broedresultaten, in bijlages zelfs uitgesplitst per territorium (Amersfoortcoördinaten, nest aanwezig of niet, nestsucces, leeftijd man en vrouw van broedpaar, aantal eieren, aantal uitgevlogen jongen, aantal geringde jongen). Voor Torenvalken op Walcheren zijn broedgegevens van nestkastbewoners over 1988-98 uitgewerkt.

Castelijns H. 1999. Slechtvalken in Zeeland in de jaren 1996/97 en 1997/98. In: Jaarverslag Roofvogelwerkgroep Zeeland 1998: 32-35. Uitgave Roofvogelwerkgroep Zeeland en Vogelbescherming regio Zuidwest, Philippine.

Zelfde overzicht als gepubliceerd in de Slechtvalk Nieuwsbrief (zie hierboven).

Clotuche E. 1998. L'année des pèlerins. Aves Contact 1998(4): 2.

In 1998 in Wallonië 4 broedgevallen van Slechtvalken (13 uitgevlogen jongen). Drie op kliffen, 1 op elektriciteitscentrale. Stand neemt toe.

Conzemius T., Isselbacher K. & Isselbacher T. 1998. Die Rückkehr des Wanderfalken nach Luxemburg. Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1998: 14.

Sinds 1964 geen broedvogel van Luxemburg meer. Vanaf 1993 worden alle potentiële broedplaatsen gecontroleerd. Meeste kliffen zijn ongeschikt geworden door oprukken van toeristisch plebs. Daarom sinds 1994 kasten opgehangen aan gebouwen. Eerste territoriumhoudende paar werd in 1997 vastgesteld bij een brug. Ophangen nestkast resulteerde in broedgeval met 4 jongen in 1998. Daarnaast in 1998 nog eens 2 klifbroeders met elk 3 jongen en 2 territoriumhoudende paren.

Corso A. & Gildi R. 1998. Hybrids of Black Kite and Common Buzzard in Italy in 1996. Dutch Birding 20: 226-233.

Twee juvenielen van mogelijke kruising Zwarte Wouw x Buizerd in Italië van 7 augustus tot 11 september. Uit artikel niet op te maken of de beesten gevangen zijn geweest (wel detailtekeningen van borst-, flank- en staartveren en van poot). Wordt beschreven als recent uitgevlogen ten tijde van 7 augustus. Waarom het nest niet is opgezocht, is me een raadsel. En waarom niet gewoon gevangen en bloed afgenomen? Nu blijft het gissen.

Cserely D., Berte L. & Camoni R. 1998. Prey killing by Eurasian Kestrels: the role of the foot and the significance of bill and talons. J. Avian Biol. 29: 10-16.

Torenvalken gebruiken snavelbeet niet om te doden maar om zenuwstelsel van muis te verlammen. Nagels worden gebruikt als verlengstuk van tenen, waarmee prooi wordt verstikt (en niet om prooi binnen te dringen).

Daw S.K., DeStefano S., Reid R.J. 1998. Does survey method bias the description of northern goshawk nest-site structure? J. Wildl. Manage. 62: 1379-1384.

In de USA bereiken Haviken niet zo'n verpletterende dichtheid als in Nederland, noch zijn de bossen daar zo goed toegankelijk. Vandaar dat de weinige nesten veelal tijdens boswerk worden gevonden, en niet altijd op grond van systematische karteringen. Habitatkenmerken in de 0.4 ha rond het nest bleken echter niet te verschillen tussen beide methodes.

Debus S. 1998. The birds of prey of Australia: a field guide. Oxford University Press, Melbourne. VIII + 152 pp. ISBN 0 19 550624 3. Prijs f47.50.

Wie niet de beschikking heeft over het 2de deel van het Handboek of Australian, New Zealand and Antarctic Birds, en toch een handzame gids van de (slechts 26) Australische roofvogels wil hebben, kan met deze gids goed uit de voeten. De kleurenplaten zijn overgenomen uit HANZAB, en er zijn kleurenfoto's (van Nicholas Birks) en tekeningen toegevoegd (vooral gedrag). Per soort worden herkenning, voorkomen (geen kaartjes, onbegrijpelijke omissie), gedrag, voedsel, broedbiologie en beschermingsstatus behandeld. Ingenaaid, daardoor stevig genoeg voor veldgebruik.

De Lust R. 1998. Bestandsevolutie bij de Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus* in het Krekegebied van Oost-Vlaanderen (1977-1996). Oriolus 64: 103-110.

Gebied ligt tegen centrale midden van Zeeuws-Vlaanderen. Stand toegenomen van 2-3 paar in 1977-79 naar 11-17 paar in 1990-96. Gemiddeld aantal jongen per succesvol paar in 1987-96 was resp. 2.0, 2.0, 2.9, 3.1, 2.6, 2.1, 1.8, 2.4, 3.0 en 4.2. Blijkbaar geen metingen aan nestjongen verricht, omdat legbegin wordt berekend met behulp van een geschatte leeftijd op een gemiddelde ringdatum. Vermeldt bigamie, maar zonder te kwantificeren.

Dhondt A.A., Kempnaers B. & Clobert J. 1998. Sparrowhawk *Accipiter nisus* predation and Blue Tit *Parus caeruleus* adult annual survival rate. *Ibis* 140: 580-584.

De jaarlijkse overleving van adulte Pimpelmezen zakte van 0.485 naar 0.376 na vestiging van paartje Sperwer; in twee naburige plots veranderde de overleving niet. Populatie-omvang van Pimpels veranderde niet, wel waren er minder niet-broedende floaters en trad vaker vervanging op.

Dijk J. van. 1998. Overwinterende Slechtvalken in de noordelijke IJsselvallei. *Slechtvalk Nieuwsbrief* 4(2): 11-12.

Aantal waarnemingen gestegen van <5 in 1980-91 tot >30 in 1998. Aankomst vanaf augustus, vertrek in april, enkele overzomeraars. Tijdens doortrek 12-15 ex. aanwezig, in de winter 8-10 ex.

Fuller M.R., Seegar W.S. & Schueck L.S. 1998. Routes and travel rates of migrating Peregrine Falcons *Falco peregrinus* and Swainson's Hawks *Buteo swainsoni* in the Western Hemisphere. *J. Avian Biol.* 29: 433-440.

Slechtvalken reisden >8000 km heen (gemiddeld 172 k/dag) en terug (gemiddeld 198 km/dag) tussen Noord- en Zuid-Amerika. Gebruikmaking van satellietzenders.

Gamauf A. & Preleuthner M. 1998. A new taxon of the Barred Honeybuzzard *Pernis celebensis* from the Philippines. *Bull. B.O.C.* 118: 90-101.

Door goed te kijken konden de Wespendienven van de noordelijke en zuidelijke eilanden van elkaar worden onderscheiden op grond van kleedkenmerken en morfologie. Met behulp van 37 balgen van 10 eilanden en 9.5 maand veldwerk werd dit verschil omgezet in een nieuwe ondersoort, *Pernis celebensis winkleri*, die voorkomt op de noordelijke eilanden van de Filippijnen; *P. c. steerei* komt voor op de zuidelijke eilanden, de nominaat op Sulawesi inclusief de eilanden Muna en Peleng.

van Geneijgen P. & Biemans J. 1999. Nieuwe niche voor broedende Slechtvalken in Nederland. *De Levende Natuur* 100: 104-106.

Overzicht van de herkolonisatie van Nederland, met aantal paren en reproductiecijfers tot en met 1998. Uitbreiding bezien in licht van toename in Duitsland, met gegevens over de stand in België. Verschaffing van nestkasten op industriële bouwwerken bleek gouden greep.

Génsbøl B. 1998. Projekt Havørn. Resultater og perspektiver - en foreløbig status. *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.* 92: 339-341.

Project gestart in 1992. Eerste broedgeval Zeearend in 1995 op Maribo in Lolland. In 1998 al 5 paar. O.a. informatie over voederplaatsen.

Gorney E., Clark W.S. & Yom-Tov Y. 1999. A test of the condition-bias hypothesis yields different results for two species of Sparrowhawks (*Accipiter*). *Wilson Bulletin* 111: 181-187.

In Zuid-Israël worden in het voorjaar Balkansperwers en Sperwers gevangen met behulp van mistnetten en vallen met prooiën als lokvogels. Van de gevangen vogels worden gewicht, conditie, sekse en leeftijd genoteerd. Het bleek dat het gewicht van Balkansperwers gevangen in kooitjes met lokkers een significant slechtere conditie hadden dan wanneer ze gevangen werden in mistnetten. Bij Sperwers werd tussen beide vangmethoden geen verschillen gevonden. Het bewijst dat je voorzichtig moet zijn conclusies te trekken over de conditie van vogels; de vangmethode kan daar van grote invloed op zijn.

Grussu M. & Azzolini M. 1998. European Honey-buzzards in Italy in January 1995 and 1997. *Dutch Birding* 20: 281-282.

Twee wintermeldingen van Wespendienven (21 januari 1995 op Sardinië, 5 januari tot eind maand 1997 nabij Lazio) in Italië. De Sardinië-vogel was tweede kalenderjaars (+ foto). Helaas miniem gedocumenteerd. Speculaties over voorkomen van Oriëntaalse Wespendif.

Gustin M. & Pizzari T. 1998. Migratory pattern in the genus *Circus*: sex and age differential migration in Italy. *Ornis Svecica* 8: 23-26.

Omineuze titel belooft meer dan het waar maakt. Gebaseerd op tellingen in ZO-Italië, in voorjaar 1989. Helaas niet hele periode geteld, maar van 10-20 maart, 6-16 april en 7-19 mei. Zodoende uiterst moeilijk om de vermelde sekse- en leeftijdsspecifieke doortrek naar waarde te schatten. In ieder geval trokken van Bruine, Grauwe en Steppenkiekendief adulte vogels eerder door dan eerstejaars. Maar dat wisten we al.

Hake M. 1998. Bivråkens flytning ur fågelperspektiv. Ringinform 21(2): 22-25.

Zweden telt 5000-6000 paren Wespendif. Tot en met 1997 werden er 1831 geringd, waarvan er t/m 1998 164 zijn teruggemeld (17 daarvan uit Afrika, van Guinee t/m Congo-Brazzaville). Beschrijft het trekgedrag van gesatellietzenderde Wespendifen. Start van de trek van de vogels uit Zuid-Zweden op 22 augustus (adulte vrouw, 1998), 28 augustus (adulte man, 1998), 8 september (adulte man, 1997) en 14 september (gerehabiliteerde adulte man, 1998). Vlogen alle via Gibraltar naar West-Afrika: adulte vrouw arriveert in Sierra Leone op 6 oktober, opgelapte man op overgang Sierra Leone en Liberië op 3 november, adulte man van 1997 op 19 oktober in Ivoorkust en mannetje van 1998 op 10 oktober in Ivoorkust. Eén jonge vogel werd in 1998 gezenderd: vertrok op 15 september, vloog door Centraal Europa zuidwaarts, via Italië en Tunesië, dwars door de Sahara naar NO-Nigeria (aankomst 8 oktober). De adulte vogels deden 42-45dagen over de reis en legden gemiddeld 140-160 km/dag af; de opgelapte adult deed er iets langer over, namelijk 51 dagen (130 km/dag). Die laatste vogel zeer interessant gezien zijn voorgeschiedenis (opgelapt in asië, los met rugzakzender, succesvol naar Afrika).

Heath J.A. & Duffy A. 1998. Body condition and the adrenal stress response in captive American kestrel juveniles. Physiological Zoology 71: 67-73.

Vogels in goede conditie reageren sneller op stress (door fysiologische aanpassingen) dan die in slechte conditie. Hiervoor gebruiken ze resp. vet en proteïne (spieren).

Heddergott M., Claußen A. & Roth E. 1998. Baumfalke *Falco subbuteo* und Turmfalke *Falco tinnunculus* als Fledermausjäger. Abh. Ber. Mus. Heineanum 4: 129-131.

Succesvolle jacht van Boomvalk op Rosse Vleermuizen (duikvlucht) en van Torenvalk op Vale Vleermuis (tussen spleet in dak gepakt).

Helander B. 1998. Projekt Havsörn i Sverige. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 92: 342-346.

Zeearendproject in Zweden in 1971 gestart met grootschalige wintervoeding. Hierdoor steeg overlevingskans van juvenielen. Verbetering reproductie zichtbaar begin jaren 80. Jaarlijkse populatiestijging met 7% in 1987-96. Herkolonisatie van kust en zoetwatergebieden. Populatie in Lapland gescheiden van Baltische populatie; ook niet onderhevig aan pesticidengolf van jaren 60. Hier lichte stijging als gevolg van wintervoedingen.

Henny C.J., Galushin V.M., Dudin P.I., Khrustov A.V., Mischenko A.L., Moseikin V.N., Sarychev V.S. & Turchin V.G. 1998. Organochlorine pesticides, PCBs and mercury in hawk, falcon, eagle and owl eggs from the Lipetsk, Voronezh, Novgorod and Saratov regions, Russia, 1992-1993. J. Raptor Res. 32: 143-150.

Alle concentraties aan de lage kant, met uitzondering van hoog DDE-gehalte in ei Slechtvalk. Broedsucces van Buizerd, Havik, Torenvalk, Grauwe Kiekendief, Zwarte Wouw en Dwergarend in 1992 in Zuid-Rusland was normaal.

Hering J. & Hering H. 1998. Mäusebussard (*Buteo buteo*) brütet im Siedlungsbereich. Mitt. Ver. Sächs. Orn. 8: 297-298.

Buizerdnest op 25 m van het dichtstbijzijnde huis, in kleine enclave temidden van woningbouw. Succesvol. Foerageerde buiten de stad.

Heuseveldt P. 1998. Blauwe Kiekendieven in Twente. Ficedula 27(1): 20-28.

Hoofdzakelijk avondtellingen op Engbertdijksvenen (enkele op Haaksbergerveen) in 1994/95-1996/97. Maxima op Engbertdijksvenen van 10 ex. in 1994/95 (jaartal vergeten in figuur 2), 21 ex. in 1995/96 en 17 ex. in 1996/97. Details over aankomst op slaappleats in verband met weersgesteldheid (ongeacht weer is gemiddelde eindtijd van binnenkomst 20 minuten na zonsondergang). In Haaksbergerveen in 1996/97 maximaal 15 ex.

Hingmann W. & Wegner P. 1998. Wie hoch sind die Verluste von Jungfalken aus Gebäudebruten nach dem Ausfliegen wirklich? Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1998: 9-10.

Interessante vraag; houdt verband met huidige nestplaatskeuze (min of meer gestuurd door mensen) op bouwwerken. In Berlijn is broedsucces ogenschijnlijk zeer hoog, maar verongelukt tot wel 100% van de jongen na het uitvliegen! In Nordrhein-Westfalen lijkt dit verlies minder dramatisch, niettemin wordt reeks van ongelukken gememoreerd. (In Nederland vergelijkbare situatie op DSM-terrein, en in Noord-Amerikaanse steden is uitval niet minder dramatisch.) Bewijst dat plaatsing van kasten met overleg moet gebeuren. Overigens is uitval na uitvliegen ook onder natuurlijker omstandigheden niet misselijk.

Hlaváč V. 1998. (Current results of the program aimed at saving the Peregrine Falcon (*Falco peregrinus*) and the Saker Falcon (*Falco cherrug*) in the Czech Republic.) *Buteo* 10: 125-130.

Grootste gevaren voor Slecht- en Sakervalken in Tsjechoë zijn elektrocuties (22 en 35 kV-leidingen), bergbeklimmers, toerisme, bosbouwactiviteiten en uithalen. Voorstellen om veilige nestplaatsen te creëren (kasten en matjes), valken uit te zetten (34 juvenielen losgelaten tot nu toe) en nesten te bewaken (3 nesten van Slechtvalk). Sakers broeden alleen in Moravië (6 broedpogingen in 1998), Slechtvalken langs de randen van Bohemen met 6-9 paar.

Hodder K.H., Kenward R.E., Walls S.S. & Clarke R.T. 1998. Estimating core ranges: a comparison of techniques using the Common Buzzard (*Buteo buteo*). *J. Raptor Res.* 32: 82-89. Rugzakgezenderde Buizerds werden geplot in hun activiteiten. Onderscheid tussen werkelijk terreingebruik en verplaatsingen van A naar B. Objectieve methode waarmee de verplaatsingen worden geëlimineerd en biologisch relevant terreingebruik overblijft.

Hof M. van 't. 1998. Broedverslag 1998. Roofvogelwerkgroep Schouwen-Duiveland, Nieuwerkerk.

Overzicht broedgevallen en biometrie van Bruine Kiek, Buizerd, Sperwer en Torenavalk op Schouwen-Duiveland.

Hustings F. & van der Winden E. 1998. Slechtvalken *Falco peregrinus* buiten de broedtijd in Nederland. *Slechtvalk Nieuwsbrief* 4(2): 2-6.

Sommering van waarnemingen zoals binnengekomen bij SOVON sinds 1989. Concentraties in Wadden en Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden. Pleisteraars pieken in oktober tot en met februari, trekkers in oktober (geen duidelijke voorjaarspiek). Toename in loop van jaren, echter vooral in kustgebied. Lokaal duidelijke teruggang, zoals in Lauwersmeer, Zuidelijk Flevoland, West-Drenthe en op Veluwe, mogelijk samenhangend met daling voedselaanbod (vooral duiven en zaadeters), in productie gaan van ruigte-terreinen (Lauwersmeer, Flevoland) en opkomst Havik en Buizerd (concurrentie).

Isselbacher K. & Isselbacher T. 1998. Starke Expansion des Wanderfalken im nördlichen Rheinland-Pfalz. Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1998: 13-14.

Van 17 paren (copulaties en eileg) waren er 9 succesvol, resulterend in 23 uitgevlogen jongen. Nestbewaking soms noodzakelijk in verband met moedwillige verstoring.

Jenkins A.R. & Benn G.A. 1998. Home range size and habitat requirements of Peregrine Falcons on the Cape Peninsula, South Africa. *J. Raptor Res.* 32: 90-97.

Gezenderde Slechtvalken gevolgd in 1989-94. Mannetjes bestreken grotere home ranges dan vrouwtjes. Vrouwtjes waren honkvaster en brachten >50% van hun tijd door op kliffen. Home ranges overlappen voor 20% met die van buurparen, maar Slechtvalken foerageerden doorgaans niet in zelfde gebied op zelfde dag als hun burens. Kliffen en richels genoten voorkeur boven vlaktes.

Joose R. 1999. Bescherming van roofvogels in 1998. In: Jaarverslag Roofvogelwerkgroep Zeeland 1998: 29-31. Uitgave Roofvogelwerkgroep Zeeland en Vogelbescherming regio Zuidwest, Philippine.

Beschrijving van de wijze waarop roofvogelvervolgning in Zeeland wordt onderzocht, geïllustreerd aan de hand van enkele praktijkgevallen.

Jørgensen H.E. 1998. Status for de danske rovfuglebestande. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 92: 299-306.

Populatieontwikkeling van Deense roofvogel populatie samengevat, met schattingen voor 1985, 1995 en 2005. Huidige populatie (1995) bestaat uit Buizerd (6000 paar), Sperwer (3500), Torenavalk (2500), Havik (700), Bruine Kiek (650), Wespendif (650), Grauwe Kiek (40), Rode Wouw (25-30), Boomvalk (10), Blauwe Kiek (5), Visarend (3-5) en Zearend (3). Lichte toename geconstateerd sinds 1985 voor meeste soorten, exclusief Grauwe Kiek, Wespendif en Boomvalk. Blauwe Kiek, Visarend en Zearend hebben zich nieuw gevestigd.

Jørgensen H.E. 1998. Rovfuglene i nogle sydøst danske undersøgelsesområder 1977-1997. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 92: 307-316.

Populatie-ontwikkeling onderzocht in 2 deelgebieden in ZO-Denemarken, van resp. 690 km² (11.900 ha bos) en 425 km² (5200 ha bos). Opmerkelijk stabiele stand van Wespendif (broedsucces wel sterk variërend, echter geen cijfers hierover).

Kaffke A. 1998. Ergebnisse der Beringung von Turmfalken (*Falco tinnunculus*) im Altkreis Belg. Otis 4: 147-161.

Maximaal 80 nestkasten, waarvan in 1985-93 33-95% (gemiddeld 68%) bezet was. Van de 1790 geringe nestjongen werden er 48 teruggemeld. De meeste jongen vestigden zich op <15 km van de geboorteplaats. De meeste broedvogels waren adult; paren waren meestal samengesteld uit vogels van dezelfde leeftijdscategorie (ad-ad of juv-juv).

Kapteyn K. 1999. Braakballen pluizen, een eenvoudige handleiding voor het herkennen van zoogdierschedels in braakballen van uilen. KNNV Uitgeverij, Utrecht. 36 pp. ISBN 905011-125-4. Prijs f12.50. Geniet gebrocheerd.

Handig boekje (maar te groot formaat) voor wie schedels van kleine zoogdieren op naam wil brengen. Uitleg over methodes en redenen van braakbalpluizen, informatie over uilen (plus kleurenfoto's, waarvan ik liever had gezien dat er een reeks van schedeltjes was opgenomen, om de beginner een idee te geven hoe dat er in het echt uitziet) en een determinatietabel. De tabel is ook bruikbaar voor pluizen van braakballen van Klapexster (heeft goed herkenbare schedeltjes in braakballen), en wat minder voor roofvogels en reigers (sterk maagsap, dus schedels sterker aangetast). Er wordt basale uitleg gegeven (wat is een bovenkaak, hoe ziet een onderkaak eruit, verschil tussen woel-, spits- en ware muizen). De tabel behandelt boven- en onderkaken apart en wel volgens het principe van de tweedeling: als kaakje voldoet aan criterium 1a, dan is het een Mol, zo niet, ga dan naar 2, enzovoort). Iedereen moet daarmee uit de voeten kunnen. Schedels determineren is na enige oefening een fluitje van een cent (volgens auteur staat er 3 uur pluizen voor 100 prooidieren, maar dat kan veel sneller), zelfs met inachtneming van enkele moeilijke soorten als Huis- en Veldspitsmuis (die laatste altijd laten controleren door deskundigen, bewaar dus de schedels), Bosspitsmuis en Tweekleurige Spitsmuis (alleen op basis van onderkaken, en zelfs dan niet altijd van elkaar te onderscheiden) en Zwarte en Bruine Rat. Enkele veel voorkomende zaken worden niet vermeld, zoals het uiteenvallen van de bovenkaak van ware muizen (zie er raar uit, zo'n kauwvlak zonder kiezen met alleen het boogje van de oogkas er nog aan), maten van de kaakjes (soms wel de lengte van de kiezenrij), het verdwijnen van tanden en kiezen (waardoor het er net wat anders komt uit te zien, en de uitspraak van -bijvoorbeeld- 10 tanden in de onderkaak van een Mol niet waar lijkt te zijn), juveniele dieren hebben soms veel kleinere schedel (Woelrat, Bruine Rat, Konijn e.d.). Er worden wel enkele karakteristieke botjes gegeven (opperarmbeen Mol, kikker, vogels), maar dat had ik graag wat uitgebreider gezien. Niettemin een handige gids voor de beginner. De tekeningen van kaken en kauwvlakpatronen zijn adequaat, zij het niet zo fraai als in de aloude tabel van Husson (Zoölogische Bijdragen 5, 1962).

Keith J.O. & Bruggers R.L. 1998. Review of hazards to raptors from pest control in Sahelian Africa. J. Raptor Res. 32: 151-158.

In de Sahel wordt over miljoenen ha gestrooid met pesticiden, vogelgif en rodenticiden. Gebruik van malathion, fenitrothion, chlorpyrifos en andere insecticiden tegen sprinkhanen bracht in Noord-Afrika geringe sterfte onder roofvogels teweeg. Toepassing van zinkfosfide in Soedan liet geen

roofvogelsterfte zien. Bestrijding van wevers had echter wel degelijk effect onder andere vogelsoorten, waaronder roofvogels. Meer specifieke bestrijding is gewenst voor wevers.

Kirmse W. 1998. Kritische Anmerkungen zur aktuellen Diskussion über Habicht *Accipiter gentilis* L. und Mäusebussard *Buteo buteo* L. Beiträge zur Jagd- und Wildforschung 23: 275-279.

Pleidooi tegen jagerslobby (om afschot van Buizerd en Havik in Duitsland gelegaliseerd te krijgen; dat laatste onder mom van herstel van populaties kleinwild). Afschot leidt niet tot verbetering stand van kleinwild omdat deze het resultaat is van de aftakeling van het boerenland. Het zou wel tot een massaslachting onder roofvogels leiden.

Kjellén N. 1998. Gladan i Sverige. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 92: 347-353.

Herstel Zweedse populatie Rode Wouw van 41 paar in 1972 tot 750 paar in 1997 (voorlopig maximum, al was dat rond 1850 1000-10.000 paar). In studiegebied in Zuid-Skåne groei van 38 naar 102 paar in 1987-97, met in totaal 2823 uitgevlogen jongen.

Kjellén N. 1998. Studier av rovfågelsträckret över Falsterbohalvön, Sverige. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 92: 317-326.

Nagenoeg zelfde verhaal als in Orn. Svecica 7: 21-34, met gegevens over 1997 toegevoegd. Trek gescheiden naar geslacht en leeftijd van Zweedse roofvogels. Bij Falsterbo wordt per najaar 1% (o.a. Smelleken, Boomvalk) tot 38% (Wespendief) van de Zweedse roofvogels geregistreerd. Voor meeste soorten voldoende om te gebruiken als monitoring, al blijven leeftijdsgebonden variaties in doortrekpatroon vervelend (van Wespendief trekken juvenielen verhoudingsgewijs minder over Falsterbo dan adulte, bij Rode Wouwen is dat precies omgekeerd).

Kjellén N. 1999. Rovfågelsträckret över Falsterbohalvön hösten 1998. Anser 38: 29-41.

Voor het 13de jaar in successie werd roofvogeltrek op Falsterbo (Zuid-Zweden) geteld van 1 augustus tot 20 november. Westenwinden domineerden. Rode Wouw en Sperwer passeerden in nooit eerder geregistreerde (hoge) aantallen. Lage aantallen werden geteld voor Blauwe Kiek (langetermijn afname), Buizerd en Torenvalk. Van alle soorten worden de totalen over 1986-98 gegeven, inclusief het aandeel juvenielen!

Koks B. 1998. Slechtvalken in de Nederlandse Waddenzee. Slechtvalk Nieuwsbrief 4(2): 13-15. In 1993-98 verbleven er 's winters 51-70 ex. in Waddengebied, tijdens de trek passeerden 69-85 ex. Sterke toename van waarnemingen aan Friese kust (sinds 1971/72) en in Dollard (sinds 1966/67). Goede plekken zijn buitendijkse zoutwatermoerassen in Friesland en Groningen, en op Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog.

de Kraker K. 1998. Slechtvalk slaat grazende Rotgans. Sterna 43(2/3): 48.

Vrouwkje Slechtvalk doodt grazende Rotgans op 12 april 1998; de vogel knalde in volle vaart tegen de gans. Na half uur plukken en eten vertrok Slechtvalk. Foto's van dode gans.

Krijgsveld K.L., Dijkstra C., Visser G.H. & Daan S. 1998. Energy requirements for growth in relation to sexual size dimorphism in Marsh Harrier *Circus aeruginosus* nestlings. Physiological Zoology 71: 693-702.

Voedselconsumptie van mannelijke en vrouwelijke Bruine Kieken werd in het laboratorium gemeten in de nestjongenfase. Het kleinere mannetje verbruikt in die periode minder voedsel (gemiddeld 3571 g in dag 0-36) dan een vrouwkje (4321 g). Dit geeft een voedselopnameratio van 0.46, wat -bezien in het licht van Fisher's theorie- kan verklaren waarom Bruine Kieken een mannenoverschot (55%) produceren. Overigens verklaarde het verschil in lichaamsgewicht tussen man en vrouw (vrouw op dag 60 1.28x zwaarder dan man) niet geheel de verschillen in voedselopname. Bij een analyse van 16 soorten bleek dat de energie-opname minder dan proportioneel is met het gemiddelde gewicht ten tijde van het uitvliegen. Nu nog eens eenzelfde exercitie uitvoeren op de seksueel dimorfe Havik (mannenoverschot) en dito Sperwer (gelijke seksratio!).

Krüger R., Klein H., Hoh E. & Leuchs O. 1999. Die Wiesenweihe *Circus pygargus* - Brutvogel der Mainfränkischen Platten. Orn. Anz. 38: 1-9.

Tussen 1994 en 1998 vestigde zich een populatie Grauwe Kieken in noordelijk Beieren; deze steeg van 2 naar 28 paar. Van de 77 broedparen waren er 51 succesvol (in totaal 160 jongen). Alle nesten lagen in graan (vooral wintergerst). Grootste gevaar langdurige en zware regenval (soms ook harde wind) en aanvaringen met auto's. Om nestvernietiging tijdens de oogst te voorkomen bleven strips van 1500-2000 m² rond het nest ongemaaid. Mogelijk afkomstig uit de populatie in Lorraine.

Kullberg C., Jakobsson S. & Fransson T. 1998. Predator-induced take-off strategy in great tits (*Parus major*). Proc. Royal Soc. London, Ser. B 265: 1659-1664.

De ontsnapingsmanoeuvres van eerstejaars mannetjes Koolmezen hingen af van de hellingshoek waaronder ze werden aangevallen.

Langgemach T. & Sömmer P. 1998. Zur Situation und zum Schutz der Adlerarten in Brandenburg. Otis 4: 78-146.

Zeer uitgebreid exposé van de huidige stand van zaken rond arenden in deelstaat Brandenburg, met aandacht voor juridische aspecten, Zeearend, Schreeuwarend en Visarend. Per soort worden voorkomen, bestand, broedbiologie, habitateisen, bedreigingen, bescherming en onderzoeksvragen behandeld. Heel Duits, met enorme lappen tekst en veel detail.

Lilliendahl K. 1998. Yellowhammers get fatter in the presence of a predator. Anim. Behav. 55: 1335-1340.

In tegenspraak tot andere bevindingen (o.a. bij mezen) blijken Geelgorzen 's winters juist iets dikker te zijn indien ze door Sperwers worden belaagd. Ze vreten vooral in de vroege ochtend, en dan direct heel veel. Werd ook bij Merels vastgesteld (W. Cresswell, 1998. Diurnal and seasonal mass variation in blackbirds *Turdus merula*: consequences for mass-dependent predation risk. J. Anim. Ecol. 67: 78-90. Daar werd foerageerpiek in ochtend gekoppeld aan verkorting van tijd dat ze gevoelig zijn voor predatie. Dus beter in korte tijd heel veel vreten als er Sperwers zijn, dan gedurende de dag gespreid foerageren.)

Liosi A. 1998. Drie Torenavalken voeren één nest met jongen? Op Het Vinkentouw 87: 10.

Nestkast met twee broedsels van Torenavalk: 3 koude eieren en vijf pullen. Twee ouders gevangen, derde (man?), valt uit tekst niet op te maken) probeerde te voeren tijdens vangsessie.

Lücker L. 1998. Première reproduction réussie d'un couple de Gypaëtes barbatus *Gypaëtes barbatus* dans l'arc alpin depuis le début de XXe siècle. Nos Oiseaux 45: 195-198.

Eerste succesvolle broedgeval van een geherintroduceerd paartje Lammergier in de Alpen in 1997 (ruim 10 jaar na start project). Informatie over broedgedrag.

Macek M. & Dobrota M. 1998. (Contribution to the protection of Peregrine Falcon (*Falco peregrinus*) in Slovakia.) Buteo 10: 131-135.

Analyse van 3 niet-uitgekomen eieren van Slechtvalk in NW-Slowakije (hoge concentraties van PCB's en HCH) in 1997. In 1998 wederom niet uitkomend. Daarom gevangenschapjong in nest geplaatst; succesvol grootgebracht door adoptieouders. Nestplaats werd gehele broedseizoen bewaakt (anders zou jong zijn gejat door malafide valkeniers).

Mammen U. & Stubbe M. 1998. Jahresbericht 1997 zum Monitoring Greifvögel und Eulen Europas. Jahresber. Monitoring Greifvögel Eulen Europas 10: 1-94.

Uitgebreid overzicht van monitoringplots in Duitsland en omliggende gebieden (overwegend Oost-Europa, inclusief Oekraïne, Estland, Letland, Litouwen). Indexberekening volgens kettingindex. Helaas valt niets te zeggen over kwaliteit van de afzonderlijke karteringen, noch van de opgaven van broedsucces en jongental. Te vrezen valt dat het een mengeling betreft van echte karteringen, globale gebiedstellingen, grondcontroles bij nesten, ringsessies bij nesten zonder nacontroles, enzovoort. Beter zou zijn te kiezen voor kleiner aantal plots met rigide methode van onderzoek (dus in ieder geval nesten opzoeken én controleren). Per soort overzicht per plot (gesommende cijfers) en eenvoudige uitwerking voor alle plots tezamen, met trend over midden/eind jaren tachtig tot en met 1997 en gemiddeld aantal uitgevlogen jongen per (succesvol) paar. Vergeleken met de Nederlandse aanpak, waar nestcontroles en verplicht meten en wegen inmiddels usance zijn, nemen de Duitsers genoeg met baselere, minder goed gekwantificeerde gegevens. Zo is niets bekend

over legselgrootte, legbegin, seksratio, volgorde van jongen in het nest of voedsel. Niettemin een belangrijk initiatief om gegevens van amateurs bijeen te krijgen en een meerwaarde te verlenen.

Manen W. van. 1998. Roofvogel-, zwarte spechten- en ravengebroad op de Noord-Veluwe in 1998. Rapport in eigen beheer, Assen. 16 pp.

Overzicht van een systematische nestkartering op 10.000 ha Noord-Veluwe (Boswachterij Nunspeet, Hulsthorsterzand, Elsspeetse heide; c. 70% van oppervlak is bos). Aantal paren, aantal nesten, legbegin, nestsucces en uitvliegend jongental van Wespandief, Havik, Sperwer, Buizerd, Zwarte Specht en Raaf in 1995-98. In bijlages worden exacte gegevens van 1998 (inclusief verspreidingskaarten) gepresenteerd.

Manen W. van. 1999. Van Wespandief tot Zwarte Specht in Midden-Drenthe over de periode 1986-1998. Rapport in eigen beheer, Assen. 24 pp.

Behelst een systematische kartering van 20.000 ha in noordelijk Midden-Drenthe (van Boswachterij Schipborg zuidelijk tot en met de Boswachterijen Hooghalen, Grolloo en Schoonloo, inclusief veel van het tussenliggende cultuurland). Aantal territoria, nesten, legbegin, legselgrootte, broedsucces en seksratio (indien bekend) van Wespandief, Havik, Sperwer, Buizerd, Boomvalk, Bosuil, Ransuil, Ruigpootuil en Zwarte Specht. De verspreidingskaarten slaan op 1998, tenzij anders vermeld.

Marcus P.J. 1998. Broedgevallen van roofvogels in Amsterdam. Gierzwaluw 36: 71-77.

In 1998 adult paar Wespandief in Amsterdamse Bos (kort vlinderen op 13 juli, geen nest), in en rond Amsterdam 5 paar Havik (2 Amsterdamse Bos, 1 Volgermeerpolder, 1 Coentunnelbos, 1 Brettenzone in Amsterdam-West), minimaal 20 nesten en 6 territoria van Sperwer in 1997 (2 Amsterdamse Bos, 2 Sloterpark, 1 Westgaarde, 1 Rembrandtpark, 1 Herengracht, 1 Nieuwe Oosterbegravingplaats, 2 Groengebied Amstelland, 2 Amstelpark, 1 Zorgvlied, 3 Amsterdam-Noord, 1 Amsterdam-Zuidoost, 1 omgeving Diemen, 2 Badhoevedorp; territoria in Amstelveen, Noordelijke Oeverlanden en 2 Brettenzone) en minimaal 9 nesten en 4 territoria van Buizerd. Groei lijkt sinds 1995 gestabiliseerd.

McIntyre C.L. & Adams L.G. 1999. Reproductive characteristics of migratory Golden Eagles in Denali National park, Alaska. Condor 101: 115-123.

Al dan niet overgaan tot eileg, broedselgrootte en productiviteit van de lokale steenarendpopulatie schommelden aanzienlijk onder invloed van de cycli van sneeuwchazens en -hoenders. Aanwezigheid in de territoria was echter onafhankelijk van het voedselaanbod.

McKechnie A.E. & Lovegrove B.G. 1999. Circadian metabolic responses to food deprivation in the Black-shouldered Kite. Condor 101: 426-432.

Bij lage omgevingstemperaturen beperkten Grijs Wouwen hun energiekosten door hun lichaamstemperatuur en hun stofwisselingsnelheid te verlagen.

Morton K. 1998. 1997 Raptor Round Up. Scot. Birds 19, Suppl.: 1-20

Een overzicht van de broedresultaten van Schotse roofvogels, volgens het stramen: aantal vastgestelde territoria/paren, aantal eileggende paren, aantal paren/territoria met uitvliegende jongen, aantal uitgevlogen jongen. Per deelgebied nadere informatie. Buitengewoon veel gevallen van vervolging, waaronder 4 vergiftigde Rode Wouwen. Aardig was ook het betrappen van de zoon van een jachtopzichter onder een haviksnest tijdens een onaangekondigde nestcontrole; de beste jongen was uitgerust met een geweer en was niet veel goeds van plan.

Mostert K. 1998. Slechtvalken in Zuid Holland. Slechtvalk Nieuwsbrief 4(2): 6-7.

Sterke toename van waarnemingen sinds 1978/79, met in 1997/98 naar schatting al 30 verschillende overwinterende exemplaren in Zuid-Holland (60% daarvan in delta).

Muntaner J. & Mayol J. (eds.) 1996 (in werkelijkheid: 1999). Biology and conservation of Mediterranean raptors, 1994. SEO/BirdLife, Pozuelo de Alarcón. ISBN 84-921901-1-6. 488 pp. Prijs f59.85. Adres: SEO/BirdLife, Ctra. de Húmera, 63-1, 28224 Pozuelo de Alarcón, Spain.

Proceedings van het 6de Congres over de biologie en bescherming van Mediterrane roofvogels (55 verhalen), met veel aandacht voor gieren (status, uitzetprojecten, biologie), maar ook Visarend, Eleonora's Valk, Kleine Torenvalk, arenden, Rode Wouw, Grauwe en Bruine Kiekendief, doortrek

en broedverspreiding in deelgebieden. Veel verhalen in Spaans (Engelse samenvatting van slechte kwaliteit, maar begrijpelijk), rest in Engels. Voor mensen geïnteresseerd in deze regio een must.

Neubig J.P. & Smallwood J.A. 1999. The "significant others" of American Kestrels: Cohabitation with arthropods. *Wilson Bulletin* 111: 269-271.

Dichtheid en diversiteit van arthropoden in door Amerikaanse Torenvalken bezette nestkasten was significant groter dan in niet-bezette nestkasten. Het ging overwegend om aasetende keversoorten waar de nestjongen geen last van hadden. Er wordt zelfs gesuggereerd dat de opruimactiviteiten van deze insecten de kans verminderen dat jonge valken last krijgen van parasieten (geen bewijs hiervoor).

Nielsen J.T. 1998. Duehøgens *Accipiter gentilis* prædation på brevduer i Vendsyssel. *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.* 92: 327-332.

In Noord-Jutland (2147 km²) werden 19.670 havikprooien verzameld in broedseizoenen 1977-97 (waaronder 560 ringen van postduiven), buiten het broedseizoen nog eens 5577 prooien. Aandeel Postduif in menu was gemiddeld 21%, met een duidelijk afnemende trend over de studieperiode. Absolute aantal gepredeerde Postduiven bleef echter gelijk vanwege de gestegen stand van de Havik (van 31 paar in 1977 naar 70 in jaren 90). Ruim 80% van de geslagen Postduiven werd tijdens wedvluchten gepakt, de rest bij het honk. De gemiddelde leeftijd van de geslagen duiven was 1.33 jaar; 73% was hooguit 16 maanden. Duiven gepakt bij het honk waren significant jonger dan gepakt tijdens de vluchten (resp. 1.24 en 1.36 jaar).

Norrdahl K. & Korpimäki E. 1998. Fear in farmlands: how much does predator avoidance affect bird community structure? *J. Avian Biol.* 29: 79-85.

Broeddichtheid van vogels in boerenland tot 25% minder binnen 700 m van nest Torenvalk (vergeleken met controle-nesten). Vooral merkbaar vroeg in broedseizoen, wat kan betekenen dat het om vermindering van predatoren gaat, niet om predatie zelf. Effect van predator zichtbaarder op gemeenschapsniveau dan op soortniveau.

Norris-Caneda K.H. & Elliott Jr. J.D. 1998. Sex identification in raptors using PCR. *J. Raptor Res.* 32: 278-280.

Een effectieve, goedkope en makkelijke manier werd ontwikkeld om bloed te verzamelen en op te slaan, DNA te isoleren en PCR analyses toe te passen in verband met het seksen van roofvogels.

Nygård T. 1999. Correcting eggshell indices of raptor eggs for hole size and eccentricity. *Ibis* 141: 85-90.

Dikte van de eischaal wordt gewoonlijk gemeten volgens Ratcliffe's index: gewicht gedeeld door lengte x breedte. Hiervoor worden eieren uit eiercollecties gebruikt, met soms een vrij groot uitblaasgat (vooral indien er een embryo in zat). Dat maakt, samen met afwijkende vormen, nogal wat uit voor de index (1-5% afwijking). Gebruik van correctiefactor nodig.

Oatley T.B., Oschadleus H.D., Navarro R.A. & Underhill L.G. 1998. Review of ring recoveries of birds of prey in southern Africa: 1948-1998. *Endangered Wildlife Trust, Johannesburg.* 64 pp. ISBN 0-620-22971-3.

Alle betrouwbare en volledige terugmeldingen van roofvogels en uilen geringd (of elders geringd en in zuidelijk Afrika teruggemeld) geplaatst op kaarten, van commentaar voorzien en nader gepreciseerd per melding in tabelvorm. Ringgebied bestrijkt Zuid-Afrika (inclusief Lesotho en Swaziland), Namibië, Botswana en Zimbabwe. Prachtig initiatief, en een goed voorbeeld voor andere ringstations (de Nederlandse!). Van de Palearctische soorten worden Steppebuizerd, Visarend en Kleine Torenvalk behandeld. Naast de geografie wordt ook ingegaan op levensduur en doodsoorzaken (veel verdrinking in drinkbakken op boerenland in semi-aride gebieden, en voorheen ook elektrocutie).

Olsen P., Barry S., Baker G.B., Mooney N., Cam G. & Cam A. 1998. Assortative mating in big falcons: do big females pair with big males? *J. Avian Biol.* 29: 197-200.

In Slechtvalken kiezen vrouwtjes met lange vleugels (dus groot) dito mannetjes.

Pandolfi M., Pagliarani R. & Olivetti G. 1998. Intra- and extra-pair copulations and female refusal of mating in Montagu's Harriers. *J. Raptor Res.* 32: 269-277.

Copulatiegedrag van Grauwe Kieken broedend in losvaste kolonie in Italië in 1991-96. Gemiddelde duur copulatie 4,9 sec, het meest frequent tussen 10 en 14 uur, per legsel gemiddeld 105 succesvolle copulaties (succes indirect gemeten via tijdsduur van copulatie, dus kan ook cirkelredenering zijn) met een variatie van 31-245x. Frequentie van copuleren werd niet beïnvloed door aanbieden van prooi door man, wel de tijdsduur. Piek in copulatiefrequentie 3 weken voor start eileg (dus buiten de vruchtbare periode van vrouw) en gedurende de vruchtbare fase van vrouw (1 week). Weigering van vrouw om te copuleren zou test voor man zijn om aan te tonen dat hij wel degelijk zijn mannetje staat als prooiverschaffer (schepje er bovenop doen), maar daar worden geen cijfers voor gegeven.

Paus A. 1998. Böse Verstrickung in der Kinderstube. Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1998: 8-9.

Slechtvalk op kraaiennest had jong dat zich met poot in nylonraad verstrikte, waardoor poot opzwol en behandeling door dierenarts noodzakelijk was. (Komt regelmatig voor bij gebruikers van kraaiennesten: Ransuil, Torenvalk en Boomvalk.)

Petty S. 1998. Ecology and conservation of raptors in forests. Bulletin 118. The Stationary Office, London. X + 45 pp.

Samenvattend verhaal over positie (ook wettelijk) van roofvogels en uilen in de UK-bossen, gebaseerd op literatuur over populatiedynamiek, predatie, habitateisen, broedbiologie, effecten van bosbeheer en plaatsing van nestkasten/platforms. Eindigt met aanbevelingen voor de bosboeren (weg met eentonige bossen, schaalverkleining, oud bos opnieuw kans geven).

Porstendorfer D. 1998. Verbreitung und Bestand des Schwarzmilans (*Milvus migrans*) im Landkreis Göttingen und im oberen Weserbereich. Vogelkd. Ber. Niedersachs. 30: 87-90.

Zwarte Wouw vertoont in zijn broedverspreiding een binding met water. Karteringen sinds eind jaren 80 laten geen duidelijke trend zien, eerder stabiel.

Robel D. & Königstedt D.G.W. 1998. Zu den Feldkennzeichen von Gänsegeier *Gyps fulvus* und Schneegeier *G. himalayensis*. Orn. Verh. 25: 281-297.

Uitgebreid artikel met ondersteunende foto's over onderscheid tussen Vale Gier en Himalaya Gier (zie ook Alström in OBC Bulletin 25: 32-49, 1997).

Robel D. & Ruhle D. 1998. Brut des Seeadlers (*Haliaeetus albicilla*) auf Hochspannungsmast in Südbrandenburg. Otis 4: 169-170.

In 1983 mislukt broedgeval (2 eieren) op 110 kV-mast (21,5 m hoog), wederom bezet in 1990 (succesvol, 1 jong).

Rockenbauch D. 1998. Der Wanderfalken in Deutschland und umliegenden Gebieten. Band 1: Verbreitung, Bestand, Gefährdung und Schutz. C. Hölzinger, Ludwigsburg. 555 pp. ISBN 3-00-003494-3. Prijs DM 88.-.

Een zeer Duits boek, met een grondige uitwerking van de stand van zaken rond Slechtvalken in Duitsland (per deelstaat uitgewerkt) en omliggende landen. Enorme lappen tekst in kleine letter; de afwisseling moet komen van een katern met kleurenfoto's, spaarzame zwart-wit foto's, grafieken en tabellen. Voor de feitenliefhebber is het echter een schatkist aan gegevens. De hoofdstukken over de gevaren rond Slechtvalken zijn fascinerend: van natuurlijke sterfteoorzaken tot het grootste gevaar van alle: de mens. Dat laatste levert mooie verhalen op over malafide valkeniers (hun werkwijze, maar ook veroordelingen van recidivisten), klimsporters (totale terreur op ieder stukje rotswand dat maar enigszins geschikt is voor klimmen, intimidatie van natuurbeschermers door klimsportverenigingen) en verzamelaars. Voor wie mocht denken dat het om marginale problemen gaat, is lezing van deze hoofdstukken verplichte kost. Ook de hoofdstukken over allerlei beschermingsmaatregelen (en nog leuker: de beschermers) zijn de moeite waard. Wat een controverses, wat een mannetjesmakerij (Duitse taal leent zich daar goed voor, met woorden als Zielstrebung), wat een inzet ook. Zelfs de nauwelijks bestaande controverse tussen de Werkgroep Slechtvalk Nederland en Vogelbescherming Nederland krijgt een zin toegewezen. Gezien de veelheid aan informatie en onderwerpen is het spijtig dat er geen index in dit deel is opgenomen. Komt dat in deel 2? Hoe het zij, iedere geïnteresseerde in Slechtvalken komt niet om deze turf

heen. Het is ploeteren door het Duitse taaloerwoud (Rockenbauch schrijft niet bijster soepel), maar daar staat veel moois tegenover.

Roos M. 1998. Havik *Accipiter gentilis* slaat Ransuil *Asio otus* op nest. *Limosa* 71: 166.

Beschrijft adult man Havik die adulte vrouw Ransuil van nest slaat op 5 mei 1998 (Praambos). Ransuil met klauwafdrukken in borst en rug.

Rossi T. & Bonaccorsi G. 1998. Les migrations du Faucon kobez *Falco vespertinus* en Corse. *Alauda* 66: 279-282.

Trek van Roodpootvalken op Corsica in 1979-95 overwegend beperkt tot voorjaar (6 april-3 juli, waarvan 85% in mei), veel minder in herfst (6 september-10 oktober; slechts 3.5% van alle waarnemingen). Voorjaarstrek wordt jaarlijks vastgesteld, met uitgesproken pieken (1980, 1990, 1992 en 1995) en dalen (1983, 1985, 1988).

Rytkonen S., Kuokkanen P., Hukkanen M. & Huhtala K. 1998. Prey selection by Sparrowhawks *Accipiter nisus* and characteristics of vulnerable prey. *Ornis Fennica* 75: 77-87.

Prooikeus van Sperwers vergeleken met aanbod. In zomer was gemiddelde prooigewicht 52 gram, terwijl het dito gewicht van het aanbod (in Finland) op 24 gram uitkwam (voor gehele bos); dit duidt op een selectie van zwaardere prooien. Bovendien bleken Sperwers een voorkeur te hebben voor prooien met een opvallend gekleurd verenpak.

Scheres W.J.M. 1999. Opmerkelijke jachttechniek bij Havik. *Limburgse Vogels* 10: 25.

Maas bij Tegelen, 12 maart 1999: man Havik achtervolgt tamme duif, die valt in water, waar Havik zich op stort. Na halve minuut neemt Havik dode prooi mee uit water.

Schoppers J. 1998. Roofvogeltellingen in de winters van 1980-98. *Vlker* 15: 128-136.

Tellingen langs de IJssel van Zutphen tot Deventer, Dieren-Zutphen, Havikerwaard en Liemers-Oost, totaal een kleine 10.000 ha. Elf soorten waargenomen, vooral Buizerd (4715), Torenavalk (1399) en Sperwer (223). Overige met <40 waarnemingen. Trend van Torenavalk volgt muizenrijke jaren op de voet.

Schröpfer L. 1998. (The ringing results of the Marsh Harrier (*Circus aeruginosus*) in the Czech Republic.) *Buteo* 10: 57-74.

Uitwerking van ringgegevens van Bruine Kieken uit Tsjechië, verdeeld naar leeftijd (niet naar geslacht). Eerste- en ouderejaars trekken naar zuidzuidwest; geen onderscheid aantoonbaar. Tijdens voorjaarstrek kiezen de vogels een kortere en snellere route door de Sahara en via Tunesië, Malta en Italië. Suggestie dat de soort de laatste decennia zuidelijker is gaan overwinteren (meer meldingen uit Tropisch westelijk Afrika), wat zou kunnen samenhangen met de destructie van regenwoud in dit deel van Afrika.

Selås V. & Steel C. 1998. Large brood sizes of pied flycatcher, sparrowhawk and goshawk in peak microtine years: support for the mast depression hypothesis. *Oecologia* 116: 449-455.

Goede mastjaren van zaadragende bomen zijn verantwoordelijk voor ups en downs in populaties van kleine knaagdieren en herbivoren, vaak in een cyclisch patroon. Vogeljagende roofvogels produceren ook veel jongen in dergelijke jaren, naar verondersteld omdat er minder concurrentie is met generalistische predatoren. Echter, bulkproductie van zaad gaat ten koste van de chemische verdediging tegen herbivoren. Hierdoor ontstaan betere reproductiekansen voor herbivore insecten, die op hun beurt bulkvoedsel opleveren voor insectivore vogels, en dus meer vreten voor vogeletende predatoren. Zodoende kunnen Havik en Sperwer een cyclisch reproductiepatroon vertonen parallel aan dat van muizen (zonder dat ze zelf muizen eten). Dat is precies wat de gegevens in Noorwegen laten zien (trouwens ook die in Nederland).

Sermet E. 1998. Quatre aires de rechange dans le territoire d'un couple d'Autour des palombes *Accipiter gentilis*. *Nos Oiseaux* 45: 241-242.

Vier verschillende nesten op 93-160 m van elkaar werden door een havikpaartje in vier opeenvolgende jaren gebruikt.

Siegner J. 1998. Brutbiologie und Ringfunde oberbayerischer Turmfalken *Falco tinnunculus*. *Orn. Anz.* 37: 213-220.

Van 1989-97 werden 449 broedsels van Torenvalken gecontroleerd (alle in nestkasten) en 1669 jongen geringd. Gemiddelde legselgrootte was 5.15, gemiddelde jongental 4.81. Onder 417 succesvolle nesten was er eentje met 8 uitgevlogen jongen. Bijna 60% van de terugmeldingen betrof eerstejaars vogels. De oudste werd krap 7 jaar. Hoofdtrekkrichting was west tot zuid, de verste bereikte Algerije (1475 km).

Smallwood P.D. & Smallwood J.A. 1998. Seasonal shift in sex ratios of fledgling American kestrels (*Falco sparverius paulus*): The early Bird Hypothesis. *Evolutionary Ecology* 12: 839-853.

Net als bij Torenvalk verhoudingsgewijs meer mannetjes in vroege dan in late legsels.

Sockman K.W. & Schwabl H. 1998. Hypothermic tolerance in an embryonic American Kestrel (*Falco sparverius*). *Can. J. Zool.* 76: 1399-1402.

Nest van Amerikaanse Torenvalk was 15 dagen bebroed toen legsel gedurende 21 uur onbebroed bleef (bij gemiddeld 12.7°C). Van de 3 levensvatbare eieren kwam er toch nog eentje uit, die ogenschijnlijk goed opgroeide.

Spaar R., Stark H. & Liechti F. 1998. Migratory flight strategies of Levant sparrowhawks: time or energy minimization? *Anim. Behav.* 56: 1185-1197.

Balkansperwers gebruiken overdag de methode cirkelen-afglijden bij de aanwezigheid van thermiek (snelle methode, maar kost energie), terwijl direct na zonsopgang en in de namiddag veel op grote hoogte de taktiek van dutten-glijden wordt toegepast (langzaam, energiezuinig).

Steenhof K., Kochert M.N., Carpenter L.B. & Lehman R.N. 1999. Long-term Prairie Falcon population changes in relation to prey abundance, weather, land uses, and habitat conditions. *Condor* 101: 28-41.

Hoewel de dichtheid van grondeekhoorns een duidelijk effect had op de reproductie van Prairievalken kon een lange-termijn afname worden gekoppeld aan habitatveranderingen (militair gebruik, vuur, agrarische activiteiten).

Steiner H. 1999. Ursprünglicher und heutiger Wald aus Sicht eines Spitzenprädatoren (*Wespenbussard, Pernis apivorus*). *Öko.L* 21(1): 17-24.

Waarnemingen van Wespeneieren in Oostenrijk in 1994-97, van begin mei tot begin september (piek laatste 20 dagen van augustus). Regelmatige verspreiding van nesten (n=15, gemiddeld 2.26 km van elkaar). Beschrijft gedrag van andere vogelsoorten ten opzichte van Wespeneier, o.a. van Buizerd, Havik en Boomvalk.

Struwe-Juhl B. (ed.) 1998. 30 Jahre Seeadlerschutz in Schleswig-Holstein (1968-1998). Projektgruppe Seeadlerschutz Schleswig-Holstein e.V., Biologiezentrum, Olshausenstraße 40, 24118 Kiel. 107 pp.

Reeks artikelen en impressies van mensen die in afgelopen decennia bezig zijn geweest met de bescherming van Zearenden in Sleeswijk-Holstein, met overzichten van broedsucces en aantalsontwikkeling (Looft & Struwe-Juhl), herkolonisering van Denemarken (Tofft), voorkomen in Nedersaksen (al 3 paar, verstoringsgevoelig, broedplaatsen verzwegen; Wendt), voorkomen in Mecklenburg-Vorpommern (Hauff), ontwikkeling in Fennoscandinavië en Oostzeestaten (Struwe-Juhl), uitwerking ringgegevens (overzicht kleureringen naar land; Grünkorn & Struwe-Juhl), voedselbiologie (Struwe-Juhl), bescherming van habitats (Heydemann), belang van bomen en bossen (Lüdemann), doodsoorzaken (Struwe-Juhl, Latendorf & Böhling), impressie van bosbouwer (Ehlert), vrijwilligers (Strehse), anecdote (Görke) en zearendbescherming in Sleeswijk-Holstein (Boldt). Deel materiaal is al elders gepubliceerd, maar aardig om het in één boekje te hebben. Rijk geïllustreerd met kleurenfoto's.

Suchý O. 1998. (All-day activity of Montagu's Harrier (*Circus pygargus*) in the nest area.) *Buteo* 10: 75-80.

59 paren met 49 nesten en 48 jongen werden geobserveerd in 1992-97. Grootste activiteit werd tussen 7 en 11 uur 's ochtends en van 5-7 uur 's middags vastgesteld. Uitsplitsing naar balts, copulaties, foerageren, prooi-overdracht, verdrijven van indringers, slaapvluchten enz.

Svobodová M. & Votýpka J. 1998. (Occurrence of blood protists in raptors (Falconiformes).) *Buteo* 10: 51-56.

Onderzoek naar bloedparasieten in nestjongen en adulten van Buizerd, Sperwer en Torenvalk. Adulte vogels hadden meer bloedparasieten dan jongen. Het ging vooral om *Leucocytozoon*, *Haemaphysalis* en *Trypanosoma*.

Thomson D.L., Green R.E., Gregory R.D. & Baillie S.R. 1998. The widespread decline of songbirds in rural Britain do not correlate with the spread of their avian predators. *Proc. Royal Soc. London, Ser. B* 265: 2057-2062.

Net als in Nederland wordt er ook in Engeland gelamenteerd over de (vermeende) achteruitgang van zangvogels en de toename van roofvogels. De langlopende territoriumkarteringen in Engeland leenden zich goed voor het testen van deze luchtbel. Een correlatie werd niet gevonden.

Tordoff H.B. & Redig P.T. 1998. Apparent siblicide in Peregrine Falcons. *J. Raptor Res.* 32: 184.

In nest met 4 jongen (17 dagen oud) in Minnesota had eentje een bebloede rug van kop tot staart, waarschijnlijk door pikkerij van nestgenoten. Stierf binnen enkele uren. Siblicide is niet bekend van valken.

Toyne E.P. 1998. Breeding season diet of the Goshawk *Accipiter gentilis* in Wales. *Ibis* 140: 569-579.

Prooien verzameld in 1991-93. Vogels maakten hoofdmoot van menu uit (87%), daarnaast overwegend zoogdieren (13%). Numeriek of als biomassa waren volgende soorten belangrijk: Post- en Houtduif, Zwarte Kraai/Roek, Ekster, Vlaamse Gaai, Grote Lijster, Zanglijster, Merel, Grijs Eekhoorn en Konijn. Duiven waren vooral belangrijk op hoger gelegen gronden (>250 m). Grijs Eekhoorn werden naar verhouding meer gepakt in kleine bossen (<1000 ha), overigens zonder duidelijk te maken of ze daar misschien ook meer voorkwamen. Doet suggestie dat er in broedseizoen geen sekse-specifieke prooikeus bestaat; optredende seizoensverschillen in prooigrootte worden veroorzaakt door variaties in aanbod en talrijkheid van prooisorten (overigens niet gekwantificeerd).

Tucker V.A. 1998. Gliding flight: Speed and acceleration of ideal falcons during diving and pull out. *J. Exp. Biol.* 201: 403-414.

Topsnelheid van duikende valken hangt af van gewicht, hoek van duik en duur van duikvlucht.

Tucker V.A., Cade T.J. & Tucker A.E. 1998. Diving speeds and angles of a gyrfalcon (*Falco rusticolus*). *J. Exp. Biol.* 201: 2061-2070.

Getrainde valkeniersgiervalk van 1 kg gevolgd met tracking device. Duik startte op 500 m hoogte boven grond, in hoeken van 17-63°. Duik kende 3 fases: versnelling (naar max. 208 km/uur), dan constante snelheid (100-350 m boven grond), dan vertragen. Tijdens alle fases ongeveer gelijke hellingshoek, of iets afnemend bij traagste deel. Kan tot 252 km/uur. Daarmee snelste gemeten vogel ter wereld.

Twisk F. 1999. Kartering van Buizerd en Torenvalk in Zeeland, winter 1997/98. In: Jaarverslag Roofvogelwerkgroep Zeeland 1998: 36-40. Uitgave Roofvogelwerkgroep Zeeland en Vogelbescherming regio Zuidwest, Philippine.

In totaal werden 22 gebieden met een gezamenlijk oppervlak van 460 km² gekarteerd. De gemiddelde dichtheid van de Buizerd kwam uit op 0.58 ex./100 ha (vooral langs dijken en sloten en op grasland), van de Torenvalk op 0.33 ex./100 ha. Bij Buizerds bleek dat de dichtheid afname naarmate het telgebied groter werd (zichtbaar tót 30 km², daarna bleef dichtheid op constant laag niveau), een duidelijk waarnemerseffect. Goed dat hier aandacht aan wordt besteed!

Ueta M., Sato F., Lobkov E.G. & Nagahisa M. 1998. Migration route of White-tailed Sea Eagles *Haliaeetus albicilla* in northeastern Asia. *Ibis* 140: 684-686.

Twee gesatellietzenderde Zearenden bleken een cirkelroute te volgen tussen broed- en overwinteringsgebied: van de broedgebieden op het schiereiland Kamchatka via de Kurillen naar zuidelijk Hokkaido (winterplek), vandaar naar Sakhalin (lees Tsjechov's *De reis naar Sachalin!*), langs de kust van dat eiland naar het noorden, om de Zee van Ochotsk heen terug naar Kamchatka.

Zodoende duurde de voorjaarstrek langer (84 dagen, 5430 km) dan de najaarstrek (57 dagen, 2244 km).

Verbeeten M. & Vereijken M. 1998. Onderzoek naar vervolging van Haviken in Zuidoost-Brabant en het Limburgse-Peelgebied. Vogeljaar 46: 241-244.

Onderzoek naar Haviken in 1997, gebaseerd op het merken van eieren en chippen van jongen. Geen van de gemerkte eieren of jongen werd tijdens latere controles bij valkeniers aangetroffen. Bij die controles werden wel tal van andere overtredingen vastgesteld.

Villafuerte R., Viñuela J., Blanco J.C. 1998. Extensive predatory persecution caused by population crash in a game species: The role of red kites and rabbits in Spain. Biol. Conserv. 84: 181-188.

Scherpe daling van konijnenstand in Spanje sinds 1988 (VHS-virus) leidde tot stijging vervolging van predatoren. Hiervan vooral Rode Wouw slachtoffer (net als in Nederland gevoelig voor gif en afschot). Ongeveer 90% van de lokale populaties Rode Wouw liet laatste 3-10 jaar daling zien, inclusief inperking van het broedareaal. Dit vooral in gebieden met voorheen hoge dichtheid van konijn.

Viñuela J. 1999. Sibling aggression, hatching asynchrony, and nestling mortality in the black kite (*Milvus migrans*). Behav. Ecol. Sociobiol. 45: 33-45.

Onderlinge agressie onder nestjonge Zwarte Wouwen treedt vaker op in de vroege jongenfase. Leidde vooral bij kleinste jongen in nesten met asynchrone uitkomst van de eieren tot serieuze wonden. Agressie gerelateerd aan voedselaanbod (meer agressie bij weinig voedsel). Kainisme van kleinste jong kwam ook voor bij voldoende voedsel, zij het vaker in asynchrone nesten. Vrouwtje zou kleinste jong bij voorkeur eten geven (waardoor ze agressie van medenestgenoten deels teniet deed), dit in tegenstelling tot andere soorten (als Buizerd).

Voets T., den Brok H., Verbeeten M., Renes M. & Busink P. 1999. Jaarverslag 1998 van Steunpunt Brabant van de Werkgroep Roofvogels Nederland. Eigen uitgave, 25 pp.

Overzicht van de roofvogelactiviteiten in Noord-Brabant, variërend van voorlichting tot opsporing van vervolging, vogelasiels, inventarisatieresultaten (uitgebreid besproken door Marc Verbeeten, inclusief vergelijkingen met 1996 en 1997), educatie en de plannen voor het oprichten van een roofvogeltuin (en het verzet daartegen). Uitstekende documentatie op regionaal niveau, zeer geschikt om de lokale mensen actief te houden of te krijgen.

Vofříšek P. & Lacina D. 1998. (Age estimation of young Common Buzzards (*Buteo buteo*) and European Kestrels (*Falco tinnunculus*) with the use of biometric data.) Buteo 10: 35-50.

De volgende maten van nestjongen werden genomen: achternagel, gewicht, vleugel (niet maximaal gestrekt!), P4 of P5 en vlag uit P5, voorarm, tarsometatarsus en snavel. Voor Buizerd en Torenvalk werd gekeken welke maten het meest geschikt waren om de leeftijd te bepalen (resp. voorarm en lengte van P4). Omdat de auteurs geen onderscheid naar geslacht hebben gemaakt, is hun methode slechts beperkt toepasbaar. Zie Bijlsma 1999 (Limosa 72: 1-10) voor geslachtsspecifieke identificatie van Buizerds en de *Handleiding veldonderzoek Roofvogels* voor Buizerds en Torenvalken (idem).

Wadewitz M., Ristig U. & Ristig B. 1998. Greifvogel-Beobachtungen in Simbabwe von 1994-1997. Orn. Jber. Mus. Heineanum 16: 1-32.

Overzicht van 37 roofvogelsoorten naar voorkomen, fenologie (waarnemingen uit september en oktober), dichtheid, kleden, broedbiologie en voedselkeus in Zimbabwe.

Walk J.W. 1998. Winter roost sites of Northern Harriers and Short-eared Owls on Illinois grasslands. J. Raptor Res. 32: 116-119.

Slaapplaatsen van Blauwe Kieken waren 21-43 ex. groot en lagen alleen in niet-verstoord grasland met lange vegetatie. Lemmingen waren bulkvoedsel; vogels kwamen met <5% in de braakballen voor.

Walker C.H. & Newton I. 1998. Effects of cyclodiene insecticides on the sparrowhawk (*Accipiter nisus*) in Britain: a reappraisal of the evidence. Ecotoxicology 7: 185-189.

Nieuwe analyse van de effecten van middelen als Dieldrin (in gebruik geweest als zaadontsmettingsmiddel) op reproductie en overleving van Sperwers in verschillende delen en periodes in Groot-Brittannië.

Wal C.A. van der, Keizer R. & van Wieren S.E. 1999. Een kwart eeuw Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* op Schiermonnikoog. *Limosa* 72: 11-22.

Aantalsverloop en broedsucces van Blauwe Kieken in 1973-97, vergeleken met de opkomst van Bruine Kieken en vegetatieveranderingen. Afname van Blauwe Kiek (zowel aantal als broedsucces) viel samen met opkomst Bruine Kiek (maar gesuggereerde verband tussen beide is waarschijnlijk te wijten aan verschillen in habitatkeuze onder invloed van veranderende vegetatie en daarmee gepaard gaande verschuivingen in voedselaanbod).

Walls S.E. & Kenward R.E. 1998. Movements of radio-tagged Buzzards *Buteo buteo* in early life. *Ibis* 140: 561-568.

In 1990-96 werden 146 Buizerds uitgerust met een zender. Van de 74 sinds 1992 gezenderde vogels kon 72% voor de duur van minstens 3 jaar worden gevolgd! Bijna de helft van de vogels vestigde zich na een eenmalige dispersievlicht, 37% zwierf uit en bleef van activiteitsgebied veranderen, 17% zwierf helemaal niet uit en één vogel pendelde heen en weer tussen zomer- en winterverblijf. Dispersie vanaf de geboorteplek verliep in twee golven: de eerste in de herfst, de tweede in het voorjaar daaropvolgend. Bijna alle Buizerds die in de herfst uitzwierven, vestigden zich binnen 100 km van de geboorteplaats (identiek aan ringgegevens). Na hun tweede voorjaar trad nog maar zelden een verandering op. Eenmaal tot broeden overgegaan bleef terugkeer richting geboorteplek achterwege. De meeste vogels hadden ook na 3 jaar nog steeds geen broedpoging achter de kiezen. Negen vroege broeders waren significant verder verwijderd van hun geboorteplek dan 44 niet-broeders.

Watson J.W., Hays D.W., Finn S.P. & Meehan-Martin P. 1998. Prey of breeding Northern Goshawks in Washington. *J. Raptor Res.* 32: 297-305.

Gebaseerd op 936 prooien afkomstig van 82 nestplaatsen in 1986-96. Vogels en zoogdieren maakten elk ongeveer 50% van het menu uit (zowel in aantal als in biomassa). Hoenders en sneeuw hazen vormden de bulk. Vogels waren verhoudingsgewijs talrijker in prooiersten dan in braakballen, dat gold ook voor sneeuw hazen.

Wiebe K.L., Wiehn J. & Korpimäki E. 1998. The onset of incubation in birds: can females control hatching patterns? *Anim. Behav.* 55: 1043-1052.

Eieren van Tornenvalk komen gewoonlijk uit in de volgorde waarin ze zijn gelegd. Duur uitkomen en uitkomstvolgorde resultaat van broedgedrag vrouwtje. In 65% van gevallen volgde incubatie monotoon patroon. Afwijkingen van verwachte patroon bij vrouwtjes met slechte lichaamsconditie.

Winkler R. 1999. Avifauna der Schweiz. Zweite, neu bearbeitete Auflage. *Orn. Beob., Beiheft* 10.

Uitstekende Zwitserse avifauna, met gedetailleerde informatie over roofvogels.

Winn M. 1998. Red-tails in love: a wildlife drama in Central Park. Pantheon Books, New York. ISBN 0-679-43997-8. 307 pp.

Beschrijving van broedpogingen van Roodstaartbuizerds in Central park (New York), waaronder op gebouwnesten. Meer nog een beschrijving van de vogelaars die Central Park bezoeken en onderzoeken. Verhalend proza, zoals dat in Nederland ternauwernood nog wordt gepubliceerd (jammer, omdat het zo fraai de drijfveren en diversiteit van vogelaars blootlegt).

Würfels M. 1998. Entwicklung der Siedlungsdichte der Elster (*Pica pica*) von 1992 bis 1996 im Bereich der Habichtbrutplätze und auf weiteren Probeflächen in Köln. *Charadrius* 34: 90-96.

Ondanks de aanwezigheid van een stadspopulatie van de Havik, en ondanks het hoge aandeel Eksters in het menu van die Haviken, floreerde de Ekster in Keulen (in 1992-96 van 15 naar 25 paar/km², plaatselijk zelfs 40/km²). Dit was ook het geval in de buurt van haviksnesten. Blijkbaar wordt de eksterstand gereguleerd door het voedselaanbod en de aanwezigheid van dekkingrijke nestlocaties, niet door havikpredatie.

Zoon P.E.F. 1999. Onderzoek naar de doodsoorzaken van wilde fauna ten behoeve van het opsporen van wetsovertredingen/vergiftigingen. ID-DLO Rapport no. H99-2486. ID-DLO, Lelystad.

Uitgebreid verslag over opzet en uitvoering van het onderzoek naar doodsoorzaken van dieren, en als zodanig een update en uitbreiding van wat in De Takkeling heeft gestaan. Niet alleen roofvogels!

Foto: Gezenderde Wespindief Burp is met de ontvanger opgespoord en laat zich van dichtbij observeren door Rob Bijlsma, 27 augustus 1998, Landgoed Berkenheuvel (Martijn de Jonge). *Radio-tagged Honey Buzzard Burp is tracked down and permits close observation by Rob Bijlsma. 27 August 1998, Berkenheuvel.*

Overzicht van WRN-steunpunten en contactpersonen

Friesland

Herman Dijkman, Schuur 35, 9205 BE Drachten. 0512-523369/525255
Gerrit de Vries, Hoofdweg 76, 8474 CM Oldeholtpade, tel. 0561 - 688691/612769

Groningen

Leon Luijten, Barlagerveldweg 5, 9541 XR Vlagtwedde. 0599-312081
Voor kiekendieven: Ben Koks, Bekemaheerd 129, 9737 PN Groningen. 050-5412646

Drenthe

Hans Dekker, Mortonhof 42, 7908 AP Hoogeveen. 0592-365555

Overijssel

Nico Driessen, Stationsweg 3, 8011 CZ Zwolle. 038-4217166
Twente: Roeleke Steentjes, Marijkestraat 35, 7491 XH Delden. 074-3763763

Gelderland

Rob Vogel, Noorderstraat 63, 6953 CD Dieren. 0313-427524/024-6848111
Harry van Diepen, Troelstrastraat 2, 8161 DS Epe. 0578-615114 / 055-5492510
Bert Verboog, Molenbelt 67, 7241 JK Lochem. 0573-256654/299299

Flevopolders

Frank de Roder, Zwartemeerweg 20A, 8307 RP Ens. 0527-253040
Ton Eggenhuizen, Harpstraat 71, 1312 KH Almere. 036-5368474

NO-Noord-Brabant

Henk den Brok, Leharstraat 20, 5384 CS Heesch. 0412-453642
Toon de Smit, tel. 0493-493564
Vogelasiel Zundert, tel. 076-5974165

Zeeland

Inventarisaties: Henk Castelijns, Marollenoord 10, 4553 CP Philippine. 0115-491846
Vervolg: Ralf Joosse, Postbus 334, 4460 AS Goes. 0113-230075 of 0118-463065

Limburg

Piet Beckers, Overkwartier 14, 6065 CM Montfort. 0475-541629
Werkgroep Roofvogelbescherming Limburg, p/a Jo Erkens, Aldenhofstraat 79, 6191 GS Neerbeek. 046-4372839
(Noord-Limburg) Jos Custers, Venloseweg 61, 5993 PH Maasbree. 077-4653574

Utrecht

Hanneke Sevink, Eider 31, 3742 ZG Baarn. 035-5421019 (Het Gooi en provincie Utrecht)

Zuid-Holland

Ton Elzerman, Benedenrijweg 325, 2983 GE Ridderkerk. 0180-417154
(Krimperwaard, Alblasserwaard, Vijfherenlanden) Rudie Terlouw, Boezemsingel 58, 2831 XS Gouderak. 0182-374346/374976

Noord-Holland

Dook Vlucht, Nassaulaan 8, 1862 EJ Bergen. 072-5897778

Coördinatie formulieren dode roofvogels en uilen: Hans van Kuik, Finkewei 4, 8723 DB Koudum. 0514-523262
Uitleen roofvogelentoonstelling: Willie Spieker, Korenbloemstraat 13, 7135 JS Harreveld. 0544-374899

Inhoud

- 83 Maria Quist: Intro
84 Wiebe Witteveen: De winterse start van een roofvogelinventarisatie
86 Hero Moorlag: Teleurstelling en succes rond steenarendnesten in Slowakije
90 Maria Reijnders: Verhalen uit het vogelasiel te Gennep
92 Johan Bos: Groeicurve en legbegin van de Zwarte Wouw *Milvus migrans*
97 Mark de Jong: De ongelukkige Havik
98 Alex Hoving: Vrouwenmoed
101 Dook Vlugt: Havik *Accipiter gentilis* en Vink *Fringilla coelebs*
103 Henk van Paassen: Ontmoeting met een gewonde Buizerd
105 Auke Dotinga en Halbe Vogel: De vreemde valk
107 Rob G. Bijlsma, Bennie van den Brink, Ben Koks, Ron Poschkens en Petra de Vlaming: Zon-gedrag van Grauwe Kiekendief *Circus pygargus*, Havik *Accipiter gentilis*, Sperwer *A. nisus* en Buizerd *Buteo buteo*
113 Arie van der Linden, Gerard L. Ouweneel en Janus Verkerk: De roofvogeltellingen in de Hoeksche Waard van januari 1998 en 1999
116 Rinus van 't Hof: Roofvogeltellingen op Schouwen-Duiveland in de winters van 1996/97 en 1997/98
119 Een schilder nader bekeken: Ulco Laponder
122 Impressies van kinderen bij het ringen van nestjonge roofvogels
124 Oproepen en mededelingen
126 Rob G. Bijlsma: Recente roofvogelliteratuur

Contents

- 83 Maria Quist: Introduction
84 Wiebe Witteveen: Start of a raptor census in winter
86 Hero Moorlag: Disappointment and success among Golden Eagle nests in Slovakia
90 Maria Reijnders: Stories from a bird rehabilitation centre at Gennep
92 Johan Bos: Growth curve and onset of laying of Black Kites *Milvus migrans*
97 Mark de Jong: The unlucky Goshawk
98 Alex Hoving: Female courage
101 Dook Vlugt: Goshawk *Accipiter gentilis* and Chaffinch *Fringilla coelebs*
103 Henk van Paassen: Meeting a wounded Common Buzzard
105 Auke Dotinga and Halbe Vogel: The strange falcon
107 Rob G. Bijlsma, Bennie van den Brink, Ben Koks, Ron Poschkens and Petra de Vlaming: Sunning behaviour of Montagu's Harrier *Circus pygargus*, Goshawk *Accipiter gentilis*, Sparrowhawk *A. nisus* and Common Buzzard *Buteo buteo*
113 Arie van der Linden, Gerard L. Ouweneel and Janus Verkerk: Raptor counts in the Hoeksche Waard in January 1998 and 1999
116 Rinus van 't Hof: Raptor counts on Schouwen-Duiveland in the winters of 1996/97 and 1997/98
119 A closer look at a painter: Ulco Laponder
122 Kid's impressions of ringing nestling raptors
124 News and comments
126 Rob G. Bijlsma: Recent literature on raptors